

EROTUOMARIEN PERUSKURSSILTA FIFA:N LISTALLE

**Suomalaisten kansainvälisellä tasolla toimivien miesjalkapalloerotuomareiden ura,
uran tulevaisuuden odotukset sekä urakehitykseen vaikuttavat tekijät**

Minna Palosaari

Liikunnan yhteiskuntatieteiden

pro gradu -tutkielma

Liikuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2017

TIIVISTELMÄ

Minna Palosaari (2017). Erotuomarien peruskurssilta FIFA:n listalle: Suomalaisten miesjalkapalloerotuomareiden ura, uran tulevaisuuden odotukset sekä urakehitykseen vaikuttavat tekijät. Liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto, Liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma, 92 s., 2 liitettä.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää suomalaisten kansainvälisellä tasolla toimivien miesjalkapalloerotuomareiden kokemuksia urastaan, uran tulevaisuuden odotuksia sekä erotuomareiden näkemyksiä siitä, mitkä tekijät ovat vieneet uraa eteenpäin ja vaikuttaneet uralla menestymiseen. Tutkimuksen kohteena oli kansainvälisellä tasolla jalkapalloerotuomareina toimivat suomalaiset mieserotuomarit.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tapaustutkimuksena. Tutkimusongelmaa lähestyttiin hermeneuttis-fenomenologisella tutkimusmenetelmällä. Tutkimuksen aineisto kerättiin kesän 2015 aikana puolistrukturoidulla teemahaastattelulla, jonka pohjana toimi etukäteen valmisteltu haastattelurunko. Kaikki haastateltavat olivat kansainvälisellä tasolla toimivia suomalaisia miesjalkapalloerotuomareita, joista kolme toimi pääerotuomarina ja neljä avustavana erotuomarina. Aineisto analysoitiin sanatarkan litteroinnin jälkeen teemoittelemalla se viiteen eri tutkimuskysymyksen mukaiseen luokkaan. Nämä teemat olivat erotuomarin uralle hakeutuminen, uran valintavaihe ja tavoitteellistuminen, erotuomariuran huippuvaihe, tulevaisuuden odotukset sekä urakehitykseen vaikuttavat tekijät.

Aineisto osoitti, että suomalaisten miesjalkapalloerotuomareiden urissa on monia perinteisille urheilu-urille tunnusomaisia piirteitä ja siirtymävaiheita, kuten sarjatasolta toiselle siirtyminen ja ottelussa onnistuminen. Ura urheilun ja jalkapallon parissa oli aloitettu pelaajana. Erotuomarin ura oli aloitettu erotuomarien peruskurssilta noin 14–16 vuoden iässä. Erotuomarin uralle oli hakeuduttu sekä omasta aloitteesta että jonkun toisen henkilön, yleensä valmentajan kannustamana. Syynä hakeutua erotuomarin uralle oli ennen kaikkea kuitenkin intohimo jalkapalloon, halu jatkaa itselle tärkeän lajin parissa sekä halu edetä jalkapallouralla, mikä pelaajana ei olisi ollut mahdollista. Peruskurssin jälkeen suomalaisten miesjalkapalloerotuomareiden urat olivat edenneet varsin yksilöllisesti olosuhteista, omasta panostuksesta ja vähän tuuristakin riippuen. Uran etenemiseen kansainväliseksi erotuomariksi asti olivat vaikuttaneet monet niin erotuomareista itsestään kuin ihmissuhteista ja organisaatiostakin lähtöisin olevat tekijät.

Tutkimusaineiston perusteella erotuomarien ura näyttää alkavan hauskana harrastuksena, josta se kehittyy vähitellen tavoitteellisemmaksi ja ammattimaiseksi toiminnaksi sitä mukaa, kun siihen aletaan satsata entistä enemmän aikaa ja panostusta. Samalla harjoittelu, pelien seuraaminen ja peleissä matkustaminen alkavat kokonaisvaltaisesti ohjata myös erotuomarin siviilielämää, kuten perhettä ja kokopäivätyötä sekä niihin liittyviä valintoja. Suomessa erotuomaritoiminta ei ole huipullakaan toimiville erotuomareille ammatti, vaan erotuomaritoimintaa tehdään pitkälti amatööripohjalta siviilityön ohessa. Toisaalta kansainvälisellä tasolla toimiville erotuomareille erotuomaritoiminta ei ole enää pelkkä harrastuskaan, vaan siitä on tullut elämäntapa, joka vaatii kovaa työtä, peräänantamattomuutta, vahvaa sitoutumista sekä jatkuvaa halua oppia.

Avainsanat: erotuomari, ura, urakehitys, jalkapallo

ABSTRACT

Minna Palosaari (2017). The path from the basic referees course to the FIFA list: The career of the Finnish male football referees, future career expectations and factors affecting career development. Faculty of Sport and Health Sciences, University of Jyväskylä, Master's thesis in Social Sciences of Sport, 92 p., 2 appendices.

The aim of this study was to explore the career experiences and future career expectations of the Finnish male football referees, as well as referees' views of the factors that have influenced their career and career development. The subject group of this research was Finnish international male football referees.

The study was conducted as a qualitative case study. The research question was approached with hermeneutic-phenomenological research method. The data was collected during the summer of 2015 with a semi-structured theme interviews, which were based on an interview frame prepared in advance. All the interviewees were operating at the international level as football referees, three of which operated as a referee and four as an assistant referee. After literal transcription of the interview data it was themed into five categories according to different research questions. These themes were the beginning of the referee's career, specializing years, a career peak period, the future career and factors affecting career development.

The data showed that the Finnish football referees share many of the characterizing aspects and transitional stages of the athletic career, such as transitions between professional levels and succeeding in a big match. Career in football had started as a player. The career in refereeing had begun from a basic referee's course between the ages of 12 and 16 years. The referees had become involved in officiating by both seeking out the career on their own and by being recruited, usually by coach. The most important reasons to become involved in officiating were however a passion for football, desire to continue in the game and urge to proceed in the football career, what would not have been possible as a player. After the basic referee's course the career of the Finnish male football referees had progressed individually depending on the circumstances, referee's own investments and the luck. Career progression to the international referee were influenced by many individual and organizational factors as well as personal relationships.

Based on the data collected in this research study it was indicated that the refereeing career seems to begin as a fun hobby, from which it gradually develops more and more goal-oriented and professional and as a result more and more time and effort will be invested in it. At the same time training, games and travelling begin comprehensively control the other parts of the referee's life too, such as family and full-time job and the associated choices. In Finland, the refereeing isn't a profession not even in the top level. On the other hand, in the top level it cannot be considered just a hobby either, instead it has become a way of life that requires hard work, persistence, commitment and a constant desire to learn.

Key words: referee, career, career development, football

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JALKAPALLO JA EROTUOMARITOIMINTA	1
2 EROTUOMARITOIMINTA OSANA MUUTTUVAA JALKAPALLOKULTTUURIA	3
2.1 Jalkapallon lajikulttuurin muutos.....	3
2.2 Jalkapalloerotuomari.....	4
2.3 Erotuomaritoiminnan muutos	5
2.4 Jalkapallo ja erotuomaritoiminta Suomessa.....	11
3 EROTUOMARIN URA.....	15
3.1 Ura ja urapolku	15
3.2 Erotuomareiden ura ja urapolun vaiheet	18
3.3 Erotuomarien uran erityispiirteet	22
3.4 Erotuomarien urakehitykseen vaikuttavat tekijät.....	25
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
4.1 Tutkimustehtävä.....	29
4.2 Laadullinen tutkimus	30
4.3 Hermeneuttis-fenomenologinen tutkimusote.....	31
4.4 Tutkijan esiymmärrys	32
4.5 Tutkimusmenetelmät ja -aineisto	33
4.6 Aineiston käsittely ja analyysi	35
4.7 Tutkimuksen luotettavuus.....	36
5 TULOKSET	38
5.1 Suomalaisen jalkapalloerotuomareiden urapolku	38
5.1.1 Kokeiluvaihe ja erotuomarin uralle hakeutuminen.....	39
5.1.2 Valintavaihe ja tavoitteellisuuden lisääntyminen	41
5.1.3 Kansainväliseksi erotuomariksi pääseminen ja ammattilaisuus	43
5.1.4 Tulevaisuus erotuomarina ja erotuomariuran jälkeen.....	48
5.2 Erotuomarien urakehitykseen vaikuttavat tekijät.....	50
5.2.1 Erotuomarin motivaatio, ominaisuudet ja taidot.....	51

5.2.2 Erotuomarina kehittyminen ja harjoittelu	56
5.2.3 Erotuomarin valintatilanteet, lähin tukiverkosto ja siviilityö	58
5.2.4 Mentorit, tuomaritarkkailijat ja taustaorganisaatiot.....	61
6 POHDINTA	68
6.1 Suomalaisen miesjalkapalloerotuomarin ura	68
6.2 Suomalaisen miesjalkapalloerotuomareiden urakehitykseen vaikuttavat tekijät.....	71
6.3 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi ja jatkotutkimusehdotuksia.....	73
LÄHTEET.....	77
LIITTEET	90

1 JALKAPALLO JA EROTUOMARITOIMINTA

Jalkapallokulttuurin muutos sekä pelin sääntöjen ja tulkintojen muuttuminen ovat muuttaneet olennaisella tavalla myös erotuomaritoimintaa sekä erotuomarin roolia, asemaa ja tehtäviä (Nevala 2007). Kun aikaisemmin erotuomari nähtiin kentällä lähinnä välttämättömänä ”pahana” (Thomson 1998, 47), nykyaikaisessa, organisoituun kilpaurheiluun perustuvassa jalkapallossa erotuomarin katsotaan olevan keskeinen osa jokaista jalkapallo-ottelua (Furst 1991). Sitä mukaa, kun pelin nopeus on kasvanut ja pelitaktiikat muuttuneet yhä monimutkaisemmiksi, etenkin huippuerotuomareille asetetut vaatimukset ovat koko ajan lisääntyneet (Samuel, Galily & Tenenbaum 2015). Samalla jalkapallon pelilliset muutokset yhdessä jalkapallon näkyvyyden lisääntymisen ja taloudellisten panosten kasvun kanssa ovat tehneet pelistä entistä vaikeamman tuomita (Nevala 2007). Etenkin ammatillisella tasolla suorituspainee ovatkin lisääntyneet, ei ainoastaan pelaajien, vaan myös erotuomareiden suuntaan (Frick 2012).

Vaikka erotuomarin rooli ja merkitys jalkapallossa ovatkin kasvaneet (Nevala 2007), vielä tänäkin päivänä hyvin suoriutunutta erotuomaria ei yleensä noteerata ennen, kuin hän tekee kentällä virheen (Winberg & Richardson 1990, 4). Kuten julkisuudessa ylipäättäänkin, myös tutkimuskirjallisuudessa huomio on keskittynyt lähinnä huippujalkapalloilijoihin. Erotuomarit puolestaan ovat jääneet jalkapalloa käsittelevässä kirjallisuudessa pitkälti pimentoon. Esimerkiksi 500 sivun mittaisessa jalkapallon perusteoksessa, jalkapallon pikkujättiläisessä, vain yksi sivu on omistettu erotuomaritoiminnalle (Kanerva 2003). Myös tieteellistä tutkimustietoa erotuomaritoiminnasta on vain vähän saatavilla, ja sekin on keskittynyt lähinnä erotuomareiden fyysisiin ja fysiologisiin näkökulmiin (Castagna, Abt, D'Ottavio & Weston 2005). Jalkapallon kehittämiseksi myös erotuomaritoiminnan tutkiminen olisi kuitenkin tärkeää. Jalkapallosäännöt ja niiden tulkinnat sekä erotuomaritoiminnan onnistuneisuus herättävät kiinnostusta laajasti (Colwell 2000; SPL 2015a). Koska erotuomarin päätöksillä voi lisäksi olla ratkaiseva vaikutus ottelun lopputulokseen (Philippe, Vallerand, Andrianarisoa & Brunel 2009), onnistunut erotuomaritoiminta on kaikkien osapuolien, niin pelaajien, katsojien kuin joukkueen osakkeenomistajienkin etu (Racek & Pelikán 2015).

Uraan liittyvä tutkimus on viimeisten vuosikymmenien aikana ollut vilkasta, ja myös urheilijoiden urista on tehty viime aikoina yhä enenevässä määrin tieteellistä tutkimusta (Stambulova, Alfermann, Statler & Côté 2009; Vuolle 1977a & b, 1978). Erotuomareiden uran tutkiminen on jäänyt vähäiseksi. Viime vuosina on alettu kuitenkin yhä enenevässä määrin tiedostamaan myös muiden urheilutoimijoiden kuin urheilijoiden uran tutkimisen tärkeyttä. (Folkesson, Nyberg, Archer & Norlander 2002; Philippe ym. 2009; Samuel ym. 2015; Slack, Maynard, Butt & Olusoga 2013.) Erotuomaritoiminnasta tehdyt aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että erotuomarit ovat erittäin motivoituneita erotuomaritoimintaan ja kiinnostuneita urheilulajistaan (Folkesson ym. 2002; Philippe ym. 2009). Erotuomarit osoittavat korkeaa suoritusmotivaatiota onnistua otteluissa, ja lisäksi he jakavat monia urheilijoiden uralle tunnusomaisia piirteitä (Samuel ym. 2015; Slack ym. 2013). Kun lisäksi otetaan huomioon se, että liitot edellyttävät erotuomareilta korkeaa taitotasoa ja kykyä ylläpitää virheetöntä toimintaa kentällä, tulisi erotuomareita pitää omanlaisena urheilijaryhmänä, jolla on oma, ainutlaatuinen urakehityspolkunsa (Samuel ym. 2015).

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää suomalaisten, kansainvälisellä tasolla toimivien miesjalkapalloerotuomareiden urakehitystä ja uran etenemiseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuskysymystä lähestytään tarkastelemalla ensin, miten jalkapallo ja erotuomaritoiminta ovat muuttuneet, ja miten nämä muutokset ovat vaikuttaneet erotuomareiden rooliin, tehtäviin ja työolosuhteisiin. Samalla käydään läpi myös sitä, minkälaiseksi jalkapalloerotuomarin ura nykyajan jalkapallokentillä muodostuu, ja minkälaisia vaatimuksia erotuomaritoimintaan sisältyy. Erotuomareiden uraa lähestytään tarkastelemalla sitä urheilu-urana. Tätä valintaa perustelen sillä, että aikaisemmissa tutkimuksissa erotuomareiden urissa on havaittu olevan monia perinteiselle urheilu-uralle tunnusomaisia piirteitä ja vaiheita.

2 EROTUOMARITOIMINTA OSANA MUUTTUVAA JALKAPALLOKULTTUURIA

Tässä luvussa kuvataan jalkapallokulttuurin ja erotuomaritoiminnan muutosta. Ensimmäiseksi kuvataan, miten jalkapallo on kulttuurisesti ja pelillisesti muuttunut. Sen jälkeen käydään läpi, miten nämä muutokset ovat vaikuttaneet erotuomaritoimintaan.

Jalkapalloa on pelattu jo yli sadan vuoden ajan, mutta vasta viimeisten vuosikymmenien aikana siitä on tullut nykyisen kaltainen globaali ilmiö (Itkonen & Nevala 2007). Jalkapallon lisääntyneen medianäkyvyyden ja ammattimaistumisen myötä taloudelliset tekijät jalkapallossa ovat korostuneet. Samalla jalkapallon organisoituminen, pelitapa ja seuraaminen ovat olennaisesti muuttuneet. (Haynes 1998.) Jalkapalloa pelattiin aina 1800-luvun puoliväliin asti ilman erotuomaria (Lanfranchi, Eisenberg, Mason & Wahl 2004, 16; Thomson 1998, 8–10). Sen jälkeenkin, kun ulkopuolisen oikeudenjakajan käytöstä tuli vakiintunut käytäntö jalkapallokentillä, erotuomari oli pitkään kentän varjoissa toimiva toissijainen hahmo, jolla ei ollut juurikaan päätösvaltaa ottelun tapahtumiin (Thomson 1998, 12–17; Witty 1960a). Jalkapallon ammattimaistumisen ja ennen kaikkea jalkapallon pelillisten muutosten myötä erotuomarin rooli ja asema ovat merkittävästi kuitenkin muuttuneet. Samalla erotuomareille asetetut vaatimukset ovat kasvaneet. (Catteeuw, Helsen, Gilis & Wagemans 2009; Webb 2016a.)

2.1 Jalkapallon lajikulttuurin muutos

Jalkapallo on pelinä muuttunut ja kehittynyt kaiken aikaa, mutta etenkin viimeisten vuosikymmenien aikana jalkapallo on Nevalan (2005) mukaan kokenut kolme merkittävää murrosta. Yksi merkittävä lajikulttuurin muutosta nopeuttanut tekijä on ollut televisioinnin yleistyminen 1960-luvulla, ja sen myötä lisääntyneen näkyvyyden mukana tullut mainonta ja sponsorointisopimukset. (Nevala 2005.) Televisiointitulojen sekä kasvaneiden pelaajapalkkioiden myötä jalkapallo on kaupallistunut ja viihteellistynyt, minkä seurauksena raha on noussut kansainvälisessä huippujalkapallossa yhä keskeisempään asemaan (Haynes 1998; Nevala 2005).

Toinen merkittävä muutos on ollut ammattimaistumisen myötä lisääntynyt pelaajien muuttoliike maasta toiseen, mikä on muuttanut kansallisen ja kansainvälisen sarjatoiminnan suhdetta siten, että puhtaasti kansalliset jalkapallosarjat ovat lähes kokonaan hävinneet (Nevala 2005). Pelaajien liikkuvuus alkoi lisääntyä erityisesti 1990-luvun alusta alkaen. Lopullinen askel kohti globaaleja pelaajamarkkinoita otettiin vuonna 1995, kun niin sanottu Bosman-tapaus mahdollisti pelaajien vapaan siirtymisen seurasta toiseen sopimuksen päätyttyä. (Ekman 2004; Frick 2009; Nevala 2005.)

Kolmas iso murros liittyy Nevalan (2005) mukaan jalkapallon pelilliseen ja ennen kaikkea koko jalkapalloilmiön muutokseen. Jalkapallo pelinä pysyi lähes muuttumattomana aina 1800-luvun lopulta 1980-luvulle. Sen jälkeen jalkapallon sääntöjä ja ohjeita on kuitenkin muutettu siten, että pelin luonne on oleellisesti muuttunut. 1990-luvulta lähtien tehdyillä sääntöuudistuksilla on Nevalan mukaan pyritty ennen kaikkea pelin viihteellisyyden lisäämiseen. Pelin tempoa on pyritty nopeuttamaan muun muassa ottamalla käyttöön useammat pelipallot, ja maalien määrää on pyritty lisäämään suosimalla hyökkäävämpää pelityyliä. Samalla peliä on pyritty siistimään karsimalla väkivaltaiset taklaukset pois kentältä aikaisempaa kovemmillä sanktioilla. Koska päävastuu uusien sääntöjen soveltamisesta on ollut pääsääntöisesti erotuomareilla, myös erotuomareihin kohdistuneet vaatimukset ovat kasvaneet.

2.2 Jalkapalloerotuomari

Erotuomari on oleellinen osa kaikkia jalkapallo-otteluita. Erotuomari on henkilö, joka valvoo pelin kulkua, varmistaa, että pelin sääntöjä noudatetaan ja puuttuu kentällä tapahtuviin sääntörikkomuksiin. (Anshel ym. 1991, 10; Bateman, McAdam & Sargeant 2006, 175.) Erotuomarilla on täysi toimivalta jalkapallosääntöjen täytäntöönpanoon siinä ottelussa, johon hänet on määrätty (FIFA 2015a, 25). Jalkapallo-ottelussa erotuomaria avustavat kentällä kaksi avustavaa erotuomaria, jotka tarkkailevat muun muassa pallon pysymistä pelialueella, paitsioiden syntymistä sekä pelaajavaihtoja (Cox 1999; Howell 1970, 142; Kielitoimiston sanakirja 2016). Lisäksi ottelussa voi olla mukana myös 4. erotuomari, joka avustaa muun muassa pelaajavaihdossa. Avustavien erotuomarien ja 4. erotuomarin tehtävänä on avustaa erotuomaria hallitsemaan ottelua pelisääntöjen edellyttämällä tavalla. (FIFA 2015a, 29, 59.)

Erotuomari on vastuussa koko ottelutapahtumasta aina siitä hetkestä lähtien, kun hän saapuu ottelupaikalle aina siihen hetkeen asti, kun hän poistuu kentältä. Erotuomari tekee kentällä yhteistyötä avustavien erotuomarien kanssa, mutta viimekädessä kaikkia otteluun liittyviä tapahtumia koskeva päätösvalta on pääerotuomarilla. Erotuomarin päätökset, mukaan lukien maalit ja ottelun lopputulos ovat lopullisia. Erotuomarin tekemistä päätöksistä ei voi valittaa, eikä sääntöjen mukaan erotuomari voi joutua vastuuseen tekemistään hänen toimivaltaansa kuuluvista päätöksistä. (FIFA 2015a, 25–27.) Tässä tutkimuksessa termiä erotuomari käytetään sekä pääerotuomareista että avustavista erotuomareista puhuttaessa.

2.3 Erotuomaritoiminnan muutos

Nykymuotoisen jalkapallon on katsottu olevan lähtöisin Iso-Britanniasta (Green 1960b; Thomson 1998, 8), ja englantilaisilla onkin ollut merkittävä rooli jalkapallon muotoutumisessa ja ammattilaisuuteen pohjautuvan kilpailutoiminnan alkamisessa (Nevala 2005). Jalkapallo levisi brittien mukana myös muualle maailmaan (Lahtinen 1994, 20). Ei ole kuitenkaan pelkästään brittien ansiota, että lajista on tullut niin suosittu maailmalla kuin se nykyään on. Brittien lisäksi myös jalkapallointoilijat Euroopan muista maista pyrkivät aktiivisesti levittämään lajia sen alkuvaiheissa ja kehittämään peliä brittien ammattitaitoa hyödyntäen. (Baker 2015, 17–23.)

Ensimmäiset viitteet jalkapallon kaltaisista peleistä löytyvät 2000 vuoden takaa Kiinasta. Nykymuotoista jalkapalloa muistuttavia ”mob games” -kamppailuja pelattiin Englannissa jo keskiajalla. Tyypillisesti näihin kamppailuihin osallistui iso joukko kylän asukkaita, jotka yrittivät keinolla millä hyvänsä viedä palloa muistuttavaa esinettä vastapuolen maaliin. Vaikka nykyaikaisen jalkapallon katsotaankin saaneen alkunsa näistä kamppailuista, tosiasiaassa kyseisellä pelillä oli hyvin vähän tekemistä nykyaikaisen jalkapallon kanssa. Kamppailut olivat yleensä rajuja ja väkivaltaisia, ja saattoivat kestää koko päivän. Ainoa sääntö oli, että vastapuolen pelaajaa ei saanut tappa. Koska väkivaltaa kieltäviä sääntöjä ei ollut, ei ollut tarvetta erotuomarillekaan. (Green 1960b; Thomson 1998, 8.) Viitteitä erotuomarin kaltaisen ”kolmannen osapuolen” käytöstä muussakin tarkoituksessa kuin voittajan julkaisemisessa löytyy kuitenkin jo kyläpelienkin ajalta (Colwell 2004, 68; Dunning & Sheard 1979, 36).

Jalkapallon sääntöjä alettiin kehitellä englantilaisissa oppilaitoksissa 1800-luvun alkupuolella. Samalla, kun itse peliä saatettiin pelata hyvinkin monella tavalla koulusta riippuen, myös käytännöt pelin valvomiseksi vaihtelivat. (Lanfranchi ym. 2004, s. 16; Thomson 1998, 8–10.) Perinteisen käsityksen mukaan 1800-luvun englantilaista jalkapalloa on pidetty herrasmiespelinä. Tuohon aikaan oli ennenkuulumatonta, että joku pelaaja olisi tahallaan toiminut sääntöjen vastaisesti, sillä sellainen menettely olisi ollut epäherrasmiesmäistä. Ajateltiin, että oppilaitosten kasvattamat sivistyneesti käyttäytyvät pelaajat pystyvät itse valvomaan omaa käyttäytymistään. Näin ollen tarvetta ulkopuoliselle oikeudenjakajalle ei ollut, vaan peliä valvoivat alkuun pelaajat itse, yleensä joukkueiden kapteenit. (Dunning & Sheard 1979, 31–33; Witty 1960a.) Colwell (2004) on kyseenalaistanut nämä vallitsevat näkemykset pelaajien herrasmiesmäisyydestä. Koska todisteet siitä, miten peliä tuohon aikaan on pelattu, ovat hyvin rajalliset, voidaan kyseenalaistaa omaksuivatko pelaajat todella nuo herrasmies -periaatteet. Tarve tuoda ulkopuolinen auktoriteetti valvomaan peliä viittaa siihen, että kapteenien päätöksiä ei aina täysin mukisematta hyväksytty. Ei ole myöskään perusteltua olettaa, että kapteenit olisivat olleet aina täysin rehellisiä ja puolueettomia. (Collwell 2004, 88.)

Pelin vakavoituessa tuli yhä enemmän tarve tuoda joku ulkopuolinen auktoriteetti valvomaan sääntöjen noudattamista (Witty 1960a). Ensimmäiset viitteet umpiren eli pelinohjaajan käytöstä jalkapallossa löytyvät 1840-luvulta (Thomson 1998, 13), ja vuoteen 1847 mennessä oli jo yleinen käytäntö, että joku ulkopuolinen auktoriteetti oli valvomassa peliä (Witty 1960a). Tyypillisesti kentällä oli kaksi kapteenien valitsemaa pelinohjaajaa, jotka seisoivat vastakkaisilla puolilla yleensä pääty- ja sivurajan takana. Pelinohjaajilla ei kuitenkaan ollut todellista auktoriteettia, sillä heidän puoleensa käännettiin vain ristiriitatilanteissa, mikäli kapteenit eivät pystyneet tilannetta itsenäisesti ratkaisemaan. (Thomson 1998, 12–17.) Pelinohjaaja sai tietyissä tapauksissa puuttua peliin myös omasta aloitteestaan, mutta useimmiten peliin sai puuttua vain kapteenin vetoomuksesta (Witty 1960a). Myöhemmin peliin tuli mukaan myös erotuomari, joka seisoi alkuun kentän ulkopuolella, ja teki päätökset, mikäli pelinohjaajat olivat jostain asiasta erimielisiä tai eivät saaneet päätöstä itsenäisesti tehtyä (Thomson 1998, 12–17).

Jalkapallo alkoi ammattimaistua 1850-luvulta lähtien, kun amatööriyteen ja reiluun peliin pohjautuvasta ajattelusta vähitellen irrottauduttiin. Samalla peli alkoi organisoitua, ja ensimmäiset oppilaitoksista irralliset seurat perustettiin. (Green 1960c; Lanfranchi ym. 2004, s. 15–16; Nevala 2005, Thomson 1998, 20.) Nykyaikaisen jalkapallon yhtenä

lähtölaukauksena voidaan pitää Englannin kansallisen jalkapalloliiton (FA) perustamista vuonna 1863, ja siitä alkanutta sääntöjen yhtenäistämisprosessia (Green 1960c). Englannin kansallinen jalkapalloliitto (FA) kehitti ensimmäiset viralliset jalkapallosäännöt. Lisäksi FA käynnisti vuonna 1871 maailman ensimmäisen jalkapalloturnauksen, Challenge cupin, joka nykyään tunnetaan nimellä FA-cup. (Dunmore 2011, 5; Green 1960c.) FA-cupissa pelattiin ensimmäiset ottelut, jossa erotuomari ja umpiret eivät enää saaneet olla otteluun osallistuvan joukkueen jäseniä (Barry 2008). Näin ajatus neutraalista, ulkopuolisesta erotuomarista sai alkunsa (Dunmore 2011, 5).

Vaikka jalkapallon suosio kasvoi koko ajan ja se alkoi yhä selkeämmin erottautua pelinä rugbystä, kesti useamman vuoden ennen kuin säännöt saatiin yhdenmukaistettua ja esimerkiksi käsin pelaaminen kiellettiin. Vuoteen 1884 mennessä jalkapallon sääntöihin oli jo sisällytetty suurin osa nykyjalkapallon keskeisistä elementeistä, kuten paitsiosääntö, vapaapotku ja kunnolliset maalitolpat. (Witty 1960a.) Erotuomaritoimintaa ei kuitenkaan mainittu FA:n säännöissä ollenkaan ennen kuin vuonna 1877, jolloin umpire sisällytettiin mukaan FA:n sääntöihin. Erotuomari puolestaan mainittiin FA:n säännöissä ensimmäistä kertaa vasta vuosina 1880–81. (Colwell 2004, 114; Witty 1960a.)

Jalkapallon kilpailuhenkisyys lisääntyminen toi mukanaan kentälle uudenlaisia ongelmia, minkä seurauksena erotuomarien vastuuta vähitellen lisättiin. Vuonna 1880 erotuomari sai oikeuden poistaa toistuvasti sääntöjä rikkovan pelaajan kentältä ilman pelaajien vetoomusta, ”appelia”. Vuonna 1890 rangaistuspotkun käyttöönoton myötä erotuomari sai myös oikeuden tuomita rangaistuspotkut. Vaikka erotuomari ei voinutkaan antaa rangaistuspotkua konsultoimatta pelaajia, oli tämä silti selkeä osoitus erotuomarin merkityksen kasvamisesta. Nyt vetoomusta ei nimittäin enää tehty pelinohjaajille, vaan erotuomarille. Ensimmäistä kertaa erotuomarin mukaan tulon myötä, erotuomari ei ollut enää henkilö, jonka puoleen käännyttiin vain tarvittaessa. Lisäksi erotuomarilla oli nyt rangaistustilanteissa enemmän valtaa kuin pelinohjaajilla. (Witty 1960a.)

Jalkapallosäännöissä tapahtuneista nopeista muutoksista huolimatta erotuomaritoiminnan uudistus tapahtui verrattain hitaammin (Lanfranchi ym. 2004, s. 141; Nevala 2005; Thomson 1998, 37). Ensimmäinen merkittävä sääntöuudistus erotuomaritoiminnan kannalta tehtiin vuonna 1891, kun siihenastisesta kahden erotuomarin järjestelmästä luovuttiin, ja aiemmin kentän ulkopuolella seissyt erotuomari astui kentälle (Lanfranchi ym. 2004; Kanerva 2008; Thomson 1998, 37; Witty 1960a). Nyt erotuomari ei ollut enää pelkästään ajanottaja ja

sovittelija kahden pelinohjaajan välillä, vaan sai tehdä itsenäisesti päätökset kentällä. Päätösvalta siirtyi siis pelinohjaajilta kokonaan erotuomarille, ja samalla pelinohjaajien tilalle tulivat rajamiehet. Huolimatta siitä, että erotuomari sai periaatteessa tuomita ottelun yksin ja täysin valtuuksin, erotuomari oli edelleen tietyissä tilanteissa sidoksissa kapteenien vetoomukseen. Erotuomari ei esimerkiksi voinut myöntää vapaapotkua ilman, että pelaajat pyysivät sitä. Merkittävä jalkapallosääntöjen ja erotuomaritoiminnan kehittäjä Charles W. Alcock ajoi jo 1870-luvun alussa ”appeal” -systeemin poistamista, mutta vasta vuonna 1895 FA:n komitea päätti, että ainoastaan erotuomari voi tehdä kentällä päätöksiä. Tämän jälkeen vapaapotkua ei ole enää voinut saada kuin erotuomarin päätöksestä, vaikkakin pyyntöjä vapaapotkusta kentällä edelleen kuullaan. (Witty 1960a.)

Jalkapallon ammattimaistumisen myötä myös erotuomarien asema ja merkitys muuttuivat. Erotuomarien toimintavaltuudet alkoivat vähitellen kasvaa ja osaaminen nousi erotuomaritoiminnassa yhä merkittävämpään asemaan. (Nevala 2005.) 1880-luvulta lähtien erotuomareille alettiin maksaa tuomitsemisesta myös korvauksia (Thomson 1998, 43). Koska erotuomarien asema englantilaisessa jalkapallokulttuurissa oli kuitenkin 1800-luvun lopulla vielä varsin heikko, erotuomareista ei tullut samaan tapaan ammattilaisia kuin pelaajista (Nevala 2005; Thomson 1998, 32–34).

1900-luvun alkupuolella jalkapallo alkoi vahvasti kansainvälistyä. Sääntöjen kansainvälisestä yhtenäistämisestä vastuun otti International Football Association Board (IFAB), joka on edelleen jalkapallon säännöistä päättävä kansainvälinen elin. Elemen perustivat vuonna 1886 Englannin, Skotlannin, Walesin ja Irlannin jalkapalloliitot. (Lanfranchi ym. 2004, s. 126.) Kansainvälistyminen jatkui edelleen vuonna 1904, kun kansainvälinen jalkapalloliitto FIFA perustettiin (Green 1960a, 23–24). Samalla myös itse peli muuttui ja nopeutui, mikä asetti uusia vaatimuksia erotuomaritoiminnalle (Lanfranchi ym. 2004, 140–142). Koska kansainvälisessä liitossa erotuomaritoimintaan ei juurikaan panostettu, erotuomaritoiminnan kansainvälinen kehitys jäi heikoksi. Tästä johtuen brittiläiset erotuomarit hallitsivatkin kansainvälisiä kenttiä aina siihen asti, kunnes Englannin jalkapalloliitto katkaisi suhteensa FIFA:an vuonna 1928. (Green 1960a, 29; Nevala 2005.) Englantilaiset pysyivät poissa kansainvälisiltä kentiltä aina toisen maailmansodan päättymiseen saakka, mikä näkyi erityisesti erotuomaritoiminnassa, joka kansainvälisellä tasolla oli varsin heikkoa (Green 1960a, 32; Lanfranchi ym. 2004, 140–142; Nevala 2005; Thomson 1998, 48–54).

Vaikka itse peliä oli pelattu ammattimaisesti jo yli 60 vuotta ja amatööri-ihanteista oli lähes kokonaan luovuttu, toisen maailmansodan loppuun tultaessa erotuomaritoiminnassa toimittiin edelleen vahvasti amatöörihengessä. Pelaajien saamaan tukeen ja harjoittelun määrään verrattuna erotuomarien koulutus oli vahvasti jäljessä. (Webb, 2014.) Välttääkseen 1930-luvun kaltaisten erotuomarikatastrofiin uusiutumisen FIFA alkoi toisen maailmansodan jälkeen panostaa voimakkaasti erotuomaritoimintaan (Kanerva 2008; Lanfranchi ym 2004, s. 142). Erotuomarit alkoivat yhä enemmän erottautua omaksi ryhmäkseen, ja samalla he saivat myös kansallisen ja kansainvälisen liiton tuen toiminnalleen (Nevala 2005; Thomson 1998, 47). Lisäksi erotuomaritoiminnassa otettiin käyttöön tasoluokitukset, mikä mahdollisti etenemisen erotuomarina (Mangan & Hickey 2008; Thomson 1998, s. 48). Erotuomaritoimintaa pyrittiin kehittämään myös järjestämällä huippuerotuomareille tarkoitettuja kursseja sekä parantamalla erotuomareiden fyysisiä valmiuksia (Lanfranchi ym. 2004, 142–146).

Samalla kun koko jalkapallokulttuuri on 1990-luvun alusta lähtien muuttunut yhä kaupallisempaan ja viihteellisempään suuntaan, myös erotuomarin toimintaympäristö on oleellisesti muuttunut. Erityisesti 1990-luvulla tehdyt sääntöuudistukset ovat muuttaneet erotuomaritoiminnan käytäntöjä. Esimerkiksi paitsiosäännön muuttuminen 1990-luvun alussa johti siihen, että erotuomarien ja avustavien erotuomarien tehtävät erotettiin toisistaan. Tämän jälkeen erotuomarit eivät enää voineet toimia samalla sekä erotuomarin että rajamiehen tehtävissä, vaan tuomarin oli erikoistuttava jompaankumpaan tehtävään. Ensimmäiset FIFA:n avustavat erotuomarit nimettiin vuonna 1992. Lisäksi 1990-luvun puolivälissä jalkapallokentille tuli myös neljäs erotuomari, jonka tehtävänä oli huolehtia muun muassa pelaajavaihdosta. (Nevala 2005.)

Erotuomareiden yläikäraja kansainvälisiin otteluihin on ollut 1990-luvun alusta alkaen 45 vuotta (Nevala 2005). Tästä on kuitenkin sittemmin päätetty luopua, ja vuoden 2016 alusta FIFA:n listalle on pystynyt taas pääsemään myös 45 ikävuoden jälkeen sillä edellytyksellä, että erotuomari pystyy edelleen täyttämään FIFA:n suoritusvaatimukset. FIFA on kuitenkin ilmoittanut, että 45. ikävuoden ylittäneiltä erotuomareilta voidaan tapauskohtaisesti vaatia ylimääräisiä teknisiä arvioita, kuntotestejä tai lääkärin tarkastuksia. (FIFA 2015b.)

Jalkapallon pelillisten muutosten ja sääntöuudistusten seurauksena erotuomareille asetetut vaatimukset ovat jatkuvasti kasvaneet. Tuomareille asetetut fyysiset vaatimukset ovat koventuneet, ja samalla erotuomareiden on pystyttävä toimimaan yhä enemmän stressin ja paineen alaisena. Kun vielä 1900-luvun alkupuoliskolla erotuomari oli kunnioitettu auktoriteetti, 1990-luvulle tultaessa erotuomarien arvostus on selkeästi laskenut. Samalla jalkapallon viihteellistyminen ja globalisaatio ovat tuoneet erotuomareille aivan uudenlaisia vaatimuksia. (Catteuw ym. 2009; Webb 2016b.)

1900-luvulla lehdistön, radion ja myöhemmin televisioinnin mukaantulo on merkinnyt toisaalta sekä laajentuneita katsojamarkkinoita että taloudellisten näkökulmien korostumista jalkapallossa. Jatkuvasti kasvavien rahavirtojen myötä kiinnostus niin otteluiden lopputulokseen kuin pelaajien ja tuomareiden suorituksiinkin on merkittävästi kasvanut. (Webb 2016a; Haynes 1998.) Näytettyjen otteluiden lisääntynyt määrä sekä ottelujen valvontaan käytetty aika ja teknologia ovat johtaneet siihen, että etenkin erotuomarien päätökset ovat joutuneet avoimen kritiikin alle (Webb 2016b). Vaikka tarkkailun alaiseksi joutuminen ei olekaan erotuomarille uusi haaste, paine, jonka alaiseksi nykypäivän erotuomari joutuu, on ennenäkemätön (Colwell 2000; Webb 2016b). Erotuomarin päätöksiä tarkastellaan ja kritisoidaan aikaisempaa ankarammin etenkin tilanteissa, joissa erotuomarin katsotaan päätöksellään tai toiminnallaan vaikuttaneen ottelun lopputulokseen (Webb 2016a). Koska joukkueen menestyksellä tai tappiolla on nykyään myös merkittäviä taloudellisia vaikutuksia niin joukkueelle, yksittäiselle pelaajalle kuin valmentajallekin, ei ole ihme, että syitä häviöön haetaan herkästi jostain muualta kuin joukkueesta tai sen huonosta pelistä (Colwell 2000). Yhdessä jalkapallon herättämien tunteiden kanssa tämä saattaa johtaa siihen, että syyttävä sormi osoittaa erotuomariin, vaikka siihen ei olisi aina aihettakaan (Colwell 2000; Witty 1960b). Vaikka erotuomarit tietävät olevansa jatkuvan kritiikin kohteena, tutkimusten mukaan suurin osa erotuomareista ei kuitenkaan koe pelikauden aikana merkittävää stressiä (Gencay 2009; Wolfson & Neave 2007). Parhaimmat erotuomarit pystyvätkin selviytymään stressistä siitä huolimatta, että media, pelaajat, valmentajat ja fanit luovat koko ajan paineita erotuomarin suuntaan (Blumenstein & Orbach 2014; Guillén & Feltz 2011; Rainey, Schweickert, Granito & Pullella 1990; Witty 1960b).

Sen jälkeen, kun joukkueurheilussa on siirrytty yhä enemmän kohti ammattilaisuutta, pelaajista on tullut kovempikuntoisia, aikaisempaa nopeampia ja kyynisempiä pelisääntöjä kohtaan (Morrison 2002, Mascarenhasin, Collinsin & Mortimerin 2005 mukaan). Hyvän paineensietokyvyn lisäksi erotuomarilla täytyykin olla myös erinomainen fyysinen kunto

pysyäkseen pelissä mukana ja voidakseen sijoittua kentällä siten, että hän huomaa virheet (Reilly & Gregson 2006). Fyysisen vaatimustason noususta osoituksena ovat muun muassa lisääntyneet erotuomarien kuntotestit, jotka vielä 1970-luvulla olivat suhteellisen harvinaisia (Nevala 2005). Kansainvälisellä tasolla toimivien erotuomarien kuntotestien rajat ovat luonnollisesti tiukemmat kuin kansallisella tasolla toimivien erotuomarien (Catteeuw ym. 2009). Nykyään kansainvälisellä tasolla toimivan erotuomarin pitää pystyä juoksemaan kuusi kertaa 40 metriä 6,2 sekuntiin ja lisäksi 20 kertaa 150 metriä 30 sekuntiin siten, että jokaisen 150 metrin välissä on 50 metrin kävelypalautus, johon saa kulua enintään 35 sekuntia (SPL 2015b).

2.4 Jalkapallo ja erotuomaritoiminta Suomessa

Jalkapallo on ollut maailman suosituin urheilulaji aina siitä lähtien, kun brittiläiset lähtivät levittämään sitä maailmalle (Giulianotti & Robertson 2004). Suomi on yksi harvoista maista maailmassa, jossa jalkapallo ei ole onnistunut nousemaan maan ykköslajiksi. Syiksi tähän on esitetty niin kylmää ilmastoa kuin kilpailua pesäpallonkin kanssa. Jalkapalloa selkeästi suosittu ja seurattu laji Suomessa onkin ollut perinteisesti jääkiekko. (Itkonen & Nevala 2012.)

Kansainvälisesti Suomea ei ole pidetty kovinkaan merkittävänä jalkapallomaana johtuen suurelta osin Suomen maajoukkueen heikosta menestyksestä kansainvälisillä kentillä. Suomi ei ole kertaakaan onnistunut pääsemään miesten MM- tai EM-kilpailujen lopputurnaukseen. (Itkonen & Nevala 2012.) Tämä näkyy väistämättä myös erotuomaritoiminnassa siten, että Euroopan merkittävimmissä peleissä ei suomalaisia erotuomareita näy (Lehikoinen 2016). Jalkapallo ei myöskään ole Suomessa ollut samalla tavalla keino rakentaa kansallista identiteettiä, kuten se monissa muissa maissa on ollut (Itkonen & Nevala 2012). Tästä huolimatta palloa on potkittu Suomessakin jo yli sadan vuoden ajan (Sjöblom 2008), ja pelaajien määrän perusteella katsottuna jalkapallo on yksi suosituimmista urheilulajeista myös Suomessa (KIHU 2010).

Suomessa maan kaikesta jalkapallotoiminnasta ja sen kehittamisestä vastaa Suomen Palloliitto, joka perustettiin vuonna 1907. Kansainvälisen jalkapalloliiton FIFA:n jäseneksi Palloliitto liittyi vuonna 1908. (SPL 2016f.) Kilpailutoiminta käynnistyi Suomessa heti liiton perustamisen jälkeen, ja ensimmäinen Suomen mestaruus ratkottiin vuonna 1908. Muutamaa vuotta myöhemmin pelattiin Ruotsia vastaan ensimmäinen maaottelu, jonka Ruotsi vei maalein 5–2. (Aro 1974.)

Suomen ylin sarjataso, jota alkuun kutsuttiin mestaruussarjaksi, perustettiin vuonna 1930. Myöhemmin jääkiekon SM-liigan innoittamana päätettiin perustaa seurajohtoinen jalkapallon SM-liiga, joka käynnistyi vuonna 1990 nimellä Futisliiga. Vuonna 1992 nimi muutettiin veikkausliigaksi pääyhteistyökumppanin Veikkauksen mukaan. (Suomen urheilumuseo 2009a.) Nykyään Suomen sarjajärjestelmä koostuu miehissä kahdeksasta sarjatasosta (SPL 2016j). Ylimpään sarjaan eli veikkausliigaan osallistuu 12 joukkuetta, jotka pelaavat kolminkertaisen sarjan. Veikkausliigan voittanut joukkue on jalkapallon Suomen mestari. (Veikkausliiga 2016.) Kansainvälisellä kilpailukaudella 2015–2016 Veikkausliiga oli Euroopan jalkapalloliiton sarjarankingissa sijalla 36 (UEFA 2015). Veikkausliigan alapuolella on ykkönen, jonka voittaja siirtyy suoraan Veikkausliigaan seuraavalle kaudelle (SPL 2016a). Suomen kolmanneksi korkein sarjataso on kakkonen, joka on matalin Suomen palloliiton järjestämä sarja. Kakkosen alapuolella olevat sarjat ovat palloliiton piirien järjestämiä. (SPL 2016i.)

Suomessa jääkiekon pääsarja on ainoa pallopeti, jota voidaan pitää puhtaasti ammattilaisurheiluna. Kaikkia muita pallopetejä pelataan joko puoliammattilaisesti tai täysin amatööripohjalta. (Itkonen & Nevala 2012.) Jalkapallossa edes ylin sarjataso, veikkausliiga, ei toimi täysin ammattimaisesti. Vain osa pelaajista saa elantonsa yksinomaan jalkapallosta. (Suomen urheilumuseo 2009b.) Näin ollen myös erotuomaritoiminnassa toimitaan pitkälti amatööripohjalta.

Kuten kansainvälisestikin, myös Suomessa erotuomaritoiminta on aikojen saatossa paljon muuttunut. Suomessa jalkapallon kilpailutoiminnan alkuvaiheissa erotuomareina toimivat pääsääntöisesti ulkomaalaiset jalkapallomiehet sekä itseoppineet lajin puolestapuhujat. Koska mitään erotuomareille suunnattua koulutusta ei ollut, erotuomarina saattoi periaatteessa toimia kuka tahansa. Suomalaisen erotuomaritoiminnan taso olikin 1900-luvun alkupuolella varsin kirjavaa. Erotuomaritoiminnan heikosta tasosta johtuen otteluista tehtiin runsaasti vastalauseita, minkä seurauksena palloliitto päätti alkaa panostamaan erotuomarien

koulutukseen. Vuonna 1916 järjestettiin kaikkien aikojen ensimmäinen erotuomarikurssi. Koska erotuomareista oli lisäksi jatkuva pula, vuonna 1923 päätettiin perustaa myös erotuomarikomitea tavoitteena saada uusia erotuomareita lajin pariin. (Kanerva 2008.) Myöhemmin uusien erotuomarien rekrytoiminen helpottui edelleen, kun palloliiton Helsingin piiri perustettiin vuonna 1924 (Kanerva 2008; SPL 2016d). Samana vuonna järjestettiin myös useita suomenkielisiä ja ruotsinkielisiä erotuomarikursseja eri puolilla Etelä-Suomea tavoitteena parantaa erotuomareiden koulutusta ja rekrytointia (Kanerva 2008).

Ensimmäiset kansainväliset kosketukset erotuomaritoiminnassa koettiin 1920-luvulla, kun suomalaistuomarit alkoivat saada pelejä tuomittavaksi myös ulkomailla. Ensimmäinen suomalaiserotuomari kansainvälisillä kentillä oli Verner Eklöf, joka tuomitsi Latvian ja Viron välisen maaottelun Riiassa vuonna 1922. Myöhemmin otteluita saatiin tuomittavaksi myös muissa Pohjoismaissa sekä Puolassa. Sotien jälkeen suomalaiserotuomarit olivat hetken paitsiossa kansainvälisiltä kentiltä, mutta vuoden 1952 Helsingin olympialaisissa suomalaiserotuomarit olivat taas vahvasti mukana, kun Wolf Karni ja Johan Alho pääsivät tuomitsemaan pääerotuomareina. Lisäksi suomalaisia nähtiin kotiolympialaisissa myös avustavina erotuomareina. 1960-luvulla suomalaiserotuomareiden kansainvälistyminen jatkui edelleen, kun suomalaiset alkoivat saada otteluita tuomittavaksi myös pohjoismaiden ulkopuolelta sekä seurajoukkueiden Euroopan cup-otteluista. Samalla myös erotuomaritoiminnassa alettiin korostaa yhä enemmän ammattimaisuuden merkitystä, minkä seurauksena erotuomarivaliokunta päätti aloittaa SM-sarjatuomareille lääkärintarkastukset vuonna 1968. (Kanerva 2008.)

1990-luvun alussa Neuvostoliiton hajoaminen ja sen myötä uusien maiden mukaan tulo jalkapalloon aiheutti sen, että myös kilpailu erotuomaritoiminnassa lisääntyi, millä oli vaikutusta erityisesti suomalaiserotuomarien kansainvälisiin tehtäviin. 1990-luvulla uusia aluevaltauksia tehtiinkin lähinnä naiserotuomareiden puolella. (Kanerva 2008.) Yksi merkittävin saavutus suomalaisessa erotuomaritoiminnassa on ollut se, kun Katriina Elovirta pääsi vuonna 1999 tuomitsemaan pääerotuomarina Yhdysvalloissa järjestetyissä naisten MM-kilpailujen välieräottelussa USA-Brasilia (Kanerva 2003).

Erotuomaritoiminnasta Suomessa vastaa Suomen palloliitto ja sen alaiset alueelliset piirit (SPL 2016f). Tällä hetkellä Suomessa toimii yhteensä noin 2500 erotuomaria, joista aikuisten kansallisella tasolla toimii noin 150 (SPL 2016k). Veikkausliigan ja ykkösen otteluihin erotuomarit määrää palloliitto. Muissa liiton sarjoissa erotuomarimääräykset tekee kotijoukkueen piiri erotuomarikerhoittain ja alueittain. (SPL 2016e.)

Uusien erotuomareiden kouluttamisesta ja erotuomaritoiminnan kehittämisestä alueittain vastaavat jalkapalloilun erotuomarikerhot (Helsingin erotuomarikerho 2016; Lappeenrannan erotuomarikerho 2016). Erotuomarikerhoista vanhin on Helsingin erotuomarikerho, joka perustettiin vuonna 1929. Kerho oli alkuun valtakunnallinen, mistä kertoi sen nimikin Suomen erotuomarikerho. Myöhemmin, kun kerhoja ryhdyttiin perustamaan muuallekin, nimi muutettiin Helsingin erotuomarikerhoksi. (Kanerva 2008.)

3 EROTUOMARIN URA

Tässä luvussa käydään läpi erotuomareiden uraan liittyvää aikaisempaa tutkimusta ja kirjallisuutta. Ensin tarkastellaan uraa käsitteenä yleisesti. Tämän jälkeen kuvataan erotuomareiden uraa ja uran vaiheita erilaisten urheilu-uran vaihemallien avulla.

Ura on monimuotoinen asia, jota voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta. Uraa voidaan tarkastella objektiivisena, subjektiivisena tai organisatorisena käsitteenä tai sitä voidaan lähestyä esimerkiksi urakriisien tai elämänkaareen liittyvien vaihemallien avulla. (Kattelus 2002.) Perinteisessä mielessä ura on nähty uraputkena, joka tarkoittaa hierarkiassa etenemistä ja statuksen nousua. Työelämä on kuitenkin viimeisten vuosikymmenien aikana muuttunut siten, että uraputkityyppinen ajattelu ei enää sovi kuvaamaan kaikkien uraa, vaan urakehitystä voi tapahtua monella tasolla ja monella tavalla. (Kurtén 2001, 38.) Urheilijoiden urakehitys on ollut jo pitkään tutkijoiden kiinnostuksen kohteena. Urheilijoiden uraa on tutkittu paljon erilaisten siirtymävaiheiden kautta, joissa huomio on kiinnittynyt erilaisiin urheilu-uran vaiheisiin ja käännekohtiin. (Alfermann & Stambulova 2007.) Erotuomareiden urissa on havaittu olevan monia urheilu-uralle tunnusomaisia piirteitä ja siirtymävaiheita (Samuel ym. 2015). Tähän perustuen erotuomareiden uraa lähestytään tässä tutkimuksessa urheilu-urana.

3.1 Ura ja urapolku

Uratutkimuksen kenttä on ollut melko hajanainen ja uraan liittyvien käsitteiden käyttö varsin vakiintumatonta. Käsitteenä ura voidaankin määritellä useasta eri näkökulmasta. (Lähtenmäki 1995, 2.) Ruohotien (1998, 93) mukaan uralla voidaan tarkoittaa toisaalta oman osaamisen kasvua, jossa asiantuntemus ja taidot lisääntyvät tai se voi merkitä etenemistä uraportaalta toiselle. Baruch ja Rosenstein (1992) puolestaan määrittelevät uran työntekijän kehittymisprosessiksi, joka tapahtuu yhdessä tai useammassa organisaatiossa kertyvän työkokemuksen ja muuttuvien työtehtävien kautta.

Perinteisessä mielessä ura on nähty myös sarjaksi työkokemuksia, joita yksilölle ajan mittaan kertyy (Arthur, Hall & Lawrence 1989, 8; Kattelus 2002; Ruohotie 1998, 93). Arthur ym. (1989) korostavat ennen kaikkea uran ajallista ulottuvuutta. Ura on jatkumo, johon voi sisältyä useita ajallisia ja paikallisia vaiheita sekä muutoksia. (Arthur ym. 1989, 8.)

Ura-käsitettä on perinteisesti lähestytty sen mukaan korostetaanko tarkastelussa enemmän elämänmittaista työssäoloa vai työelämään liittyviä yksilöllisiä kokemuksia. Voidaan puhua niin sanotuista objektiivisista, subjektiivisista ja organisatorisista uratulkinnoista. (Schein 1977; Lähteenmäki 1995, 29; Varila & Kallio 1992, 56.) Subjektiivisen uratulkinnan mukaan ura on läpi elämän kestävä ammatillinen oppimisprosessi, jossa yksilö rakentaa itselleen ammatti-identiteettiä omien motiivien, taitojen ja arvojensa pohjalta (Kattelus, 2002; Lähteenmäki 1995, 30). Subjektiivinen eli sisäinen ura on aina yksilön subjektiivinen tulkinta omasta työurastaan ja sen vaiheista (Aho & Ilola 1992, 20), ja yksilön tavoitteilla sekä omilla kokemuksilla on uran etenemisessä ratkaiseva merkitys (Lähteenmäki 1995, 29). Tärkeää on se, mitä mieltä yksilö on itse omasta urastaan ja, miten kokee sen kehittävän itseään (Kurtén 2001, 46).

Objektiivisen uratulkinnan mukaan uran katsotaan puolestaan koostuvan näkyvistä hierarkkisista tasoista, joiden kautta työntekijä etenee työtehtävästä tai ammattitasolta toiselle (Aho & Ilola 1992, 20; Lähteenmäki 1995, 29). Objektiiviselle uranäkemykselle tyypillistä on se, että muut arvioivat uraa. Tärkeää on se, miltä urakehitys ulkopuolelta näyttää. (Kurtén 2001, 46.) Toisin kuin subjektiivinen uratulkinna, objektiivinen lähtökohta ei siis ota huomioon yksilöiden henkilökohtaisia tavoitteita, vaan ura määrittyy ulkoisen uran tunnusmerkkien kautta (Lähteenmäki 1995, 29).

Organisatorisessa uratulkinnessa otetaan huomioon sekä yksilö että organisaatio. Organisatorisen lähestymistavan mukaan ura on prosessi, joka edistää sekä organisaation uudistumista että yksilön kehittymistä ammatissa. (Lähteenmäki 1995, 30.) Työura -käsitettä määrittelevät kolme uratulkinnaa on esitetty kuviossa 1.

		Subjekti	
		Yksilö	Organisaatio
Uratulkinta	Objektiivinen	Urapolku/urakulku	Urapolku organisaatiossa
	Subjektiivinen	Ammatillisen identiteetin kehitys-prosessi	Yksilön ammatillinen kehityskaari
	Organisatorinen	Organisatoristen roolien muutos ammatillisena	Organisaation osaamista uudistava prosessi

KUVIO 1 Työura -käsitteen määrittely subjektiivisen, objektiivisen ja organisatorisen uratulkinnan mukaan (Lähteenmäki 1995, 29).

Työuria tutkittaessa on tyypillisesti tarkasteltu yksilöiden välisiä eroja kyvyissä, arvoissa ja tavoitteissa sekä niiden vaikutuksia urakehitykseen. On ajateltu, että yksilö luo uransa omien ominaisuuksiensa ja tavoitteidensa pohjalta. Käytännössä työuran muodostumiseen vaikuttaa kuitenkin myös monet työorganisaatioon liittyvät tekijät sekä yhteiskunnalliset ja taloudelliset tekijät. (Ahola & Ilola 1992, 19–20.) Baruch (2004, 3) korostaa, että ura käsitteenä sisältää sekä yksilön että organisaation, jotka molemmat tulisi ottaa aina huomioon urasta puhuttaessa.

Käsitteiden ura ja työura kanssa rinnakkain käytetään usein myös urapolun käsitettä (Lähtenmäki 1995, 2). Urapolulla tarkoitetaan yksilön työelämässä toteutuneiden toimien jatkumoa (Ahlstedt 1978, 29; Schein 1977), jota luonnehtii eri toimien määrä sekä niiden ajallinen kesto ja järjestys (Ahlstedt 1978, 29). Urapolun sisällä yksittäistä työtehtävää tai toimessa työskentelyä voidaan puolestaan kutsua ura-askeleeksi (Lähtenmäki 1995, 26). Scheinin (1977) mukaan urapolku heijastelee sekä yksilön uraan liittyviä tarpeita, motiiveja ja tavoitteita että yhteiskunnan käsityksiä siitä, mitkä tekijät vievät uraa eteenpäin taloudellisesti ja statuksellisesti. Urapolku voidaankin näin ollen käsittää sekä yksilöllisenä että yhteisöllisenä käsitteenä. (Schein 1977.)

Uran käsitteellä voidaan myös tarkoittaa yksilön antamia merkityksiä kokemuksilleen. Nicholson ja West (1989) suosittelivat käyttämään uran sijaan neutraalimpaa työhistoria-käsitettä kuvaamaan yksilön työkokemusten sarjaa, ja uraa puolestaan kuvaamaan niitä merkityksiä, joita yksilö tälle historialle antaa. Tämän määritelmän mukaan urahistoria tarkoittaisi siis elämänmittaista matkaa, ja ura puolestaan niitä tarinoita, joita tästä matkasta kerrotaan. Ura on siis ennen kaikkea yksilön tulkinta omasta työhistoriastaan, mikä auttaa yksilöä suunnittelemaan myös tulevaa. (Nicholson & West, 1989.)

Perinteisestä uranäkemyksestä poiketen työuraa tai urapolkua ei nähdä enää pelkästään organisaation hierarkiassa ylöspäin etenevänä, koko elämän kestävänä uskollisuutena yhdelle työnantajalle, vaan urat ovat joustavia, yksilöiden henkilökohtaisia prosesseja, joissa osaamisen ympärille kasvavat odotukset ja velvoitteet korostuvat (Ekonen, 2007, 25; Ruohotie, 1998, 93–95). Voidaan puhua ns. joustavista tai monimuotoisista urista, jossa urakehitys määrittyy yksilöllisen kasvun ja jatkuvan ammatillisen kehittymisen kautta, eikä niinkään enää uran ulkoisten menestyskriteerien kautta (Kattelus 2002). Kurténin (2001) mukaan urakehitys voidaan nykyään määritellä jatkuvan uraputkessa nousun sijaan ennemminkin seuraavasti: oman markkina-arvon kasvattamisena, johon liittyy jatkuva

oppiminen ja kehittyminen, oman paikan löytymisenä työelämässä, joka lähtee yksilöstä itsestään, eikä siitä, mitä joku toinen häneltä odottaa sekä yksityiselämän ja työelämän tasapainona, mikä tarkoittaa sitä, että urakehityksellä voidaan työuralla etenemisen lisäksi viitata myös yksilön aikaansaannoksiin yksityiselämässä puolisona, vanhempana ja yhteiskunnan jäsenenä. (Kurtén 2001, 38–42.)

Uraa voidaan siis tarkastella sekä yksilön että organisaation näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa erotuomareiden uraa keskitytään tarkastelemaan enemmän yksilöiden subjektiivisena kokemuksena. Tarkastelussa korostetaan sitä, miten erotuomarit ovat oman uransa kokeneet, eikä sitä, miltä se ulkopuolelta näyttää tai miten muut arvioivat sitä. Organisaation ja muiden ulkoisten tekijöiden vaikutus erotuomarien urakehitykseen otetaan huomioon, mutta tässä tutkimuksessa ei keskitytä tarkastelemaan uraa organisaation näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa erotuomarien urasta puhuttaessa käytetään ensisijaisesti käsitteitä ura ja urapolku. Käsitteet ura ja urapolku nähdään tässä tutkimuksessa laajemmin siten, että uralla etenemisen lisäksi urakehityksellä tarkoitetaan myös erotuomarin urasta saatuja kokemuksia ja niistä muodostettuja merkityksiä. Myös tavoitteet, oppiminen ja erotuomarina kehittyminen katsotaan kuuluvan osaksi erotuomarien uraa.

3.2 Erotuomareiden ura ja urapolun vaiheet

Erotuomarit tunnustetaan oleelliseksi osaksi nykypäivän urheilua. Heitä voidaan pitää itsenäisinä urheilutoimijoina (Philippe ym. 2009), joilla on oma, yksilöllinen urakehityspolku (Samuel ym. 2015). Kansainvälisellä tasolla toimivat erotuomarit edustavat lajinsa ehdotonta huippua, ja harjoittelu on mahdollisuuksien mukaan vähintäänkin puoliammattimaista. Heinilän (2010, 26) mukaan juuri puoliammattimainen tai ammattimainen harjoitustapa on se tekijä, mikä erottaa huippu-urheilun muusta kilpaurheilusta. Huippu-urheilijaksi voidaan puolestaan nimittää henkilöä, joka edustaa lajinsa kansallista tai kansainvälistä huippua ja on mukana kansainvälisessä kilpailutoiminnassa (Vuolle 1977a, 61). Näitä määritelmiä mukaillen myös nykypäivän erotuomareita voidaan pitää huippu-urheilijoina.

Koska erotuomareiden urissa on lisäksi havaittu olevan monia urheilu-uralle tunnusomaisia piirteitä ja siirtymävaiheita (Samuel ym. 2015; Slack ym. 2013), on perusteltua tarkastella erotuomareiden uraa urheilu-urana. Näin ollen erotuomareiden uran tarkasteluun voidaan soveltaa monia urheilijoiden uran tarkasteluun kehitettyjä teorioita ja malleja.

Alfermannin ja Stambulovan (2007) mukaan urheilu-uralla tarkoitetaan monivuotista urheilutoimintaa, jonka yksilö on vapaaehtoisesti valinnut, ja jossa yksilö pyrkii saavuttamaan henkilökohtaisen huippusuorituksensa yhdessä tai useammassa urheilukilpailussa. Termi urheilu-ura ei ainoastaan viittaa kilpaurheiluun, vaan myös sen tasoihin. Riippuen tasosta, jonka urheilija uransa aikana saavuttaa, urheilu-ura voi olla joko paikallinen, kansallinen tai kansainvälinen. Vastaavasti urheilijan statuksesta riippuen urheilu-ura voidaan määritellä joko amatööri- tai ammattiuraksi.

Kuten perinteisiä työuriakin (Super 1957), myös urheilijoiden uraa voidaan kuvata erilaisten siirtymävaiheiden tai käännekohtien avulla (Debois, Ledon & Wylleman 2015; Stambulova 2000; Wylleman & Lavallee 2004). Wyllemanin ja Lavalleen (2004) mukaan urheilijoiden uralla voidaan erottaa kahdentyyppisiä siirtymävaiheita: ennakoitavissa olevat ns. normatiiviset siirtymävaiheet, kuten kansainväliselle tasolle siirtyminen tai urheilu-uran päättyminen sekä suunnittelemattomat eli ns. ei-normatiiviset siirtymävaiheet, joita ovat esimerkiksi loukkaantuminen tai joukkueen vaihtuminen. (Wylleman & Lavallee 2004.) Erotuomarin uralla tärkeimmiksi siirtymävaiheiksi on aikaisemmissa tutkimuksissa todettu korkeammalle sarjatasolle siirtyminen sekä isossa ottelussa onnistuminen. Näistä sarjatasolta toiselle siirtymistä voidaan pitää normatiivisena siirtymävaiheena ja isossa ottelussa onnistumista puolestaan ei-normatiivisena siirtymävaiheena. (Samuel ym. 2015.) Erotuomareiden urissa voidaan siis havaita hyvin samantyyppisiä siirtymävaiheita kuin huippu-urheilijoiden urissa ylipäätäänkin (Samuel & Tenenbaum 2011).

Alfermannin ja Stambulovan (2007) mukaan urheilijat kohtaavat siirtymävaiheiden mukana erilaisia harjoitteluun, kilpailuun, kommunikaatioon ja elämäntapaan liittyviä vaatimuksia, joihin urheilijoiden on mukauduttava jatkaakseen menestyksekkäästi urheilu-uraansa tai sopeutuakseen urheilu-uransa jälkeiseen elämään (Alfermann & Stambulova 2007). Aikaisempien tutkimusten perusteella jalkapalloerotuomarit kokevat uransa aikana useita uran eri osa-alueisiin, kuten organisatoriseen uraan, suorituskykyyn ja kehitykseen sekä siviilielämään liittyviä muutoksia. Jalkapalloerotuomarin ura on siten jatkuvasti muuttuva ja kehittyvä prosessi, jonka vaatimukseen erotuomarin on sitouduttava ja mukauduttava edetäkseen ja menestyäkseen erotuomarin urallaan. (Samuel ym. 2015.)

Vaikka kilpaurheilu voi olla ajoittain arvaamatonta, sitä luonnehtivat myös normatiiviset, selkeästi ennakoitavissa olevat siirtymävaiheet (Wylleman & Lavallee 2004). Kuten perinteisistä työuristakin (Super 1957), myös urheilijoiden urista on luotu erilaisia vaihemalleja (Bloom 1985, 141, 156, 179; Côté 1999; Salmela 1994; Wylleman & Lavallee 2004). Bloomin (1985, 141, 156, 179), Salmelan (1994) sekä Wyllemanin ja Lavalleen (2004) malleissa urheilu-ura on jaettu kolmeen vaiheeseen: aloitusvaiheeseen, kehitysvaiheeseen sekä huippuvaiheeseen. Côtén ym. DMSP-mallissa (=Developmental Model of Sport Participation) vastaavat vaiheet on nimetty kokeiluvuosisiksi (ikävuodet 6–13), erikoistumisvuosisiksi (ikävuodet 13–15) sekä kovan panostamisen vuosisiksi (ikävuodet 15 eteenpäin) (Côté 1999; Côté, Baker & Abernethy 2007). Kaikissa näissä malleissa ollaan jokseenkin yhtä mieltä siitä, mitkä ovat kunkin vaiheen keskeiset käännekohdat ja muutokset (Bloom 1985, 141, 156, 179; Côté 1999; Salmela 1994; Wylleman & Lavallee 2004).

Urheilu-uran ensimmäisessä vaiheessa eli aloitusvaiheessa tai kokeiluvuosien aikana yksilö tulee mukaan organisoidun urheilun pariin, ja kokeilee eri lajeja pääpainon ollessa hauskanpidolla. Vaiheelle on ominaista leikinomainen tutustuminen lajiin sekä kilpailutoiminnasta innostuminen. Kehitysvaiheessa tai erikoistumisvuosien aikana harrastaminen puolestaan muuttuu entistä tavoitteellisemmaksi. Urheilijat alkavat sitoutua entistä enemmän omaan lajiinsa, ja harjoitteluun ja kilpailutoimintaan kuluu aikaisempaa enemmän aikaa. Samalla myös yksilön urheilu-identiteetti vahvistuu. Viimeisessä vaiheessa eli huippuvaiheessa tai kovan panostamisen vuosina oma laji on yleensä valittu ja harjoittelu on vahvasti tavoitteellista. Urheilusta on tullut ammattimaista, ja suurin osa urheilijan elämästä on omistettu urheilulle. (Bloom 1985, 141, 156, 179; Côté 1999; Salmela 1994; Wylleman & Lavallee 2004.)

Côtén ym. (2007) mallissa on edellä mainitun urapolkutyypin lisäksi esitelty vaihtoehtoinen urapolkutyyppe, jossa tie huipulle kulkee aikaisen erikoistumisen kautta. Aikaiselle erikoistumiselle on tyypillistä jo hyvin varhaisessa vaiheessa yhteen lajiin keskittyminen, korkea määrä päämäärätietoista harjoittelua sekä pieni määrä leikkelyä. Lisäksi mallissa on eroteltu vielä kolmas polku, joka ei sisällä ollenkaan tavoitteelliseen urheiluun tähtäävää erikoistumisvaihetta, vaan urheilu pysyy koko elämän harrastetasolla.

Prus (1984) on kehittänyt urheilijoiden uran tarkasteluun soveltuvan uramallin, jossa on eroteltu, mikä saa yksilön hakeutumaan tietylle uralle ja jatkamaan sitä. Prusin mukaan ihmiset hakeutuvat rooleihin tai ammatteihin pääosin kolmen reitin kautta. Nämä ovat seekership, rekrytointi ja closure. Seekership tarkoittaa sitä, että jo olemassa oleva kiinnostus johonkin ilmiöön saa yksilön itse aktiivisesti hakeutumaan tiettyyn rooliin tai etsimään tiettyä uraa. Rekrytointi tarkoittaa puolestaan sitä, että uralle hakeudutaan jonkun toisen henkilön kannustamana ja rohkaisemana. (Prus 1984.) Esimerkiksi valmentaja tai erotuomari kannustaa urheilu-uraansa lopettelevaa urheilijaa lähtemään erotuomariksi (Furst, 1991). Tietylle uralle hakeutuminen ei aina edellytä omaa kiinnostusta. Ihmiset tekevät monia asioita, joita he eivät oikeasti haluaisi tehdä. Uramallin viimeinen uralle hakeutumisen reitti, closure tarkoittaa sitä, että uralle hakeudutaan pakosta, velvollisuudentunnosta tai, koska yksilö kokee, että hänellä ei ole muuta vaihtoehtoa. Esimerkiksi yksilö ottaa taloudellisen tilanteen vuoksi työn, jota hän ei oikeasti halua. (Prus 1984.)

Prusin (1984) mukaan reitti, jonka kautta uralle hakeudutaan, voi vaikuttaa ratkaisevasti uran jatkuvuuteen. Sekä omien mielenkiinnon kohteiden että toisten kannustuksen perusteella valittu ura jatkuu todennäköisesti pidempään kuin ura, jolle hakeutumisen motiivina on ollut pelkästään rekrytointi. Vaikka Prus käsittelee näitä valintavaiheen elementtejä toisistaan erillisinä, hän korostaa, että yleensä tietyille uralle hakeutumisen taustalla vaikuttavat useat näistä tekijöistä.

Erotuomareiden uraa voidaan siis tarkastella sekä erilaisten vaihemallien avulla että tarkastelemalla motiiveja, minkä vuoksi uralle on hakeuduttu. Tässä tutkielmassa erotuomareiden uran tarkasteluun sovelletaan Prusin (1984) uralle hakeutumisen mallia sekä Côtén (1999) vaihemallia.

3.3 Erotuomarien uran erityispiirteet

Huippujalkapalloilijoihin verrattuna erotuomarit ovat aloittaneet uransa yleensä suhteellisen myöhään, keskimäärin noin 16–20 vuoden iässä (Catteeuw ym. 2009). Näin ollen myös huipulla olevat erotuomarit ovat yleensä olleet selkeästi vanhempia kuin huippupelaajat (Castagna ym. 2005). Tutkimuksissa on havaittu, että huipulla eli kansainvälisellä tasolla toimiessaan erotuomarit ovat tyypillisesti olleet keskimäärin noin 40-vuotiaita (Castagna, Abt & D'Ottavio 2004; Helsen & Bultynck 2004), kun taas esimerkiksi jalkapallon EM-kilpailut vuonna 2012 voittaneessa Espanjan joukkueessa pelaajat olivat keskimäärin 26-vuotiaita (González-Víllora, Pastor-Vicedo & Cordente 2015). Catteeuwin ym. (2009) mukaan syynä tähän saattaa olla roolin viehättävyys. Nuoret jalkapallon pariin tulevat pojat ja tytöt haaveilevat tyypillisesti kuuluisuudesta huippu-jalkapalloilijana, ei niinkään urasta huippu-erotuomarina.

Vaikka useimmat huipulle asti päässeistä erotuomareista ovat tyypillisesti nuorena pelanneet jalkapalloa (Catteeuw ym. 2009), huippupelaajasta erotuomariksi siirtyminen on jalkapallossa harvinaista (Cobley, Schorer & Baker 2008). Nevalan (2005) mukaan tämä selittyy sillä, että huipulle pääseminen erotuomarina edellyttää niin usean vuoden työtä, että pelaajauran jälkeen aloittanut erotuomari olisi jo liian vanha tavoittelemaan kansainvälistä menestystä, eikä monet ammattilaisena pelanneet toisaalta haluakaan palata uransa jälkeen kentälle erotuomarina, koska se tuntuisi siltä, kuin palaisi kentälle ”petturina” (Nevala 2005; Thomson 1998, 137).

Erotuomareiden uraa on aikaisemmin tarkasteltu muun muassa uralle hakeutumisen sekä uran jatkamisen ja lopettamisen motiivien näkökulmasta (Bernal, Nix & Boatwright 2012; Furst 1991; Cuskelly & Hoye 2013). Furst (1991) selvitti kyselytutkimuksessaan Prusin (1984) uramalliin pohjautuen eri lajien erotuomareilta, mikä sai heidät lähtemään erotuomariksi ja jatkamaan uralla, joka ei missään tapauksessa ole urheilun helpoin, eikä aina välttämättä kiitollisinkaan työ. Furstin tutkimuksen mukaan näyttäisi siltä, että tuomionjakajan rooliin erotuomareita motivoi ennen kaikkea omat mielenkiinnon kohteet, kuten halu pysyä mukana urheilussa sekä halu jatkaa itselle rakkaan lajin parissa. (Furst 1991.)

Samansuuntaisia havaintoja tehtiin myös Augerin ym. (2010) tutkimuksessa, jossa tärkeimmiksi erotuomarin uralle hakeutumisen syiksi mainittiin intohimo ja rakkaus lajiin, mahdollisuus nauttia vapaa-ajasta sekä mahdollisuus kokea henkilökohtaista menestystä. Usein ura erotuomarina alkaa myös jonkun toisen henkilön ohjaamana tai kannustamana. Raha tai muut ulkoiset tekijät ei sen sijaan näytä kovinkaan monelle olevan merkittävä uralle hakeutumisen syy. (Furst 1991.)

Suomessa jalkapalloerotuomarin ura alkaa virallisesti peruskurssilta, jonka alaikäraja on nykyään 16 vuotta (SPL 2016c). Käytännössä erotuomarin uran voi kuitenkin aloittaa jo tätä ennenkin toimimalla pelinohjaajana alle 12-vuotiaiden otteluissa (SPL 2016g). Pelinohjaajat toimivat erotuomarin tavoin, mutta ovat enemmänkin opastavia tukihenkilöitä kuin varsinaisia erotuomareita. Pelinohjaajatoiminnan tavoitteena on tukea lasten sääntötuntemuksen kehittymistä ja reilun pelin ymmärtämistä. (SPL 2016l.)

Erotuomarien peruskurssin jälkeen erotuomari on periaatteessa pätevä tuomitsemaan kaikkia sarjoja, mutta käytännössä ura kuitenkin aloitetaan junioripeleistä, joista edetään taitojen ja kykyjen mukaan ylempiin sarjoihin. Erotuomarina toimiminen ja eteneminen edellyttävät vuosittain käytävää piirien järjestämää jatkokoulutusta, jossa varmistetaan tietojen ajantasaisuus ja käydään läpi muun muassa mahdolliset sääntömuutokset. (SPL 2016c.) Kokemuksen karttuessa erotuomari voi lisäksi edetä liiton nuorten sarjoihin sekä avustavaksi erotuomariksi miesten kakkoseen. Lisäksi miesten kolmosessa, joka on korkein piirien järjestämä sarja, erotuomareille järjestetään tyypillisesti oma kurssinsa. (SPL 2016h.) Miesten kakkosessa erotuomarit kutsutaan Palloliiton järjestämään liittoerotuomarikoulutukseen, jonka jälkeen erotuomari on pätevä tuomitsemaan miesten kakkosta sekä nuorten SM-otteluita (SPL 2016h). Lisäksi Palloliitolla on myös miesten ykkösessä ja veikkausliigassa toimiville valioerotuomareille ja erikoistuville avustaville erotuomareille omat koulutuksensa (SPL 2016g). Tasokoulutusten lisäksi erotuomareiden on tehtävä vuosittain myös liiton tai piirin määräämä teoreettinen koe ja tasosta riippuen kuntotesti (SPL 2016d).

Veikkausliigasta on mahdollista edetä edelleen kansainväliseksi erotuomariksi UEFA:n ja FIFA:n listalle. Kansainväliset erotuomarivalinnat tekevät kyseisten organisaatioiden erotuomarivaliokunnat. FIFA:n listalle ikäraja on nykyään 25 vuotta. (FIFA 2015b; UEFA 2016.) Kuviossa 2 on esitelty erotuomareiden ohjeellinen uran eteneminen koulutusten ja sarjatason perusteella.

Erotuomarin ura (ohjeellinen)	
Koulutus	Sarjataso/tehtävät
(Pelin ohjaaja)	(Seurojen kortteli- ja nappulapelit)
Erotuomarin peruskurssi	Piirin juniorisarjat
Jatkokurssi (vuosittain)	Piirin nuorten ja aikuisten sarjat
Kokemuksen karttuessa lisäksi	Liiton nuorten sarjat ja avustava erotuomari kakkosessa
Kolmosen kurssi	Piirin miesten kolmonen
Liittoerotuomarikurssi SPL	Miesten kakkonen ja nuorten SM
Erikoistuva avustava erotuomari -koulutus SPL	Avustava erotuomari/ miesten ykkönen ja veikkausliiga
Valioerotuomarikoulutus SPL	Erotuomari/ miesten ykkönen ja veikkausliiga
UEFA/FIFA -koulutus	Kansainväliset ottelut

KUVIO 2 Erotuomareiden ohjeellinen ura koulutusten ja sarjatason perusteella (SPL 2016g).

UEFA:ssa erotuomareiden on mahdollista edetä urallaan kategorioittain korkeampitasoisiin otteluihin. Erotuomarit on jaettu viiteen kategoriaan siten, että uudet kansainväliset erotuomarit aloittavat uransa neloskategoriasta. Poikkeuksena suuret jalkapallomaat Ranska, Saksa, Englanti, Espanja ja Italia, jotka aloittavat suoraan kolmoskategoriasta. Kaikista korkein kategoria UEFA:n kategorioista on eliitti. Suomen korkeimmin rankattu erotuomari löytyy tällä hetkellä UEFA:n ykköskategoriasta. Lisäksi UEFA:n kakkos- ja kolmoskategorioissa on molemmissa tällä hetkellä kaksi suomalaista erotuomaria. (Lehikoinen 2016.)

Erotuomarien ura eroaa perinteisestä urheilu-urasta siinä mielessä, että uran huippuvaihetta ei välttämättä määritä täysi ammattilaisuus (Gagne 2014; Perreau-Niel & Erard 2015). Vaikka Euroopan suurimmissa jalkapallomaissa kokopäiväisiä ammattierotuomareita jo nähdäänkin (BBC 2001), vain pieni osa kansainvälisellä tasolla toimivista erotuomareista saa elantonsa kokonaan erotuomaritoiminnasta (Gagne 2014). Erotuomaritoimintaa tehdään tässä mielessä edelleen pitkälti amatööripohjalta (Nevala 2005). Jopa monilla FIFA:n listalla olevilla huippuerotuomareilla on usein erotuomariuran lisäksi joku toinen, muuhun kuin

ammattimaiseen urheiluun liittyvä ura (Park 2010). Toisin kuin pelaajat, erotuomarit joutuvat siis hoitamaan erotuomaritoiminnan ohessa myös siviilityönsä, mikä erottaa selkeästi heidän asemansa jalkapalloilijoiden ammattilaisasemasta (Perreau-Niel & Erard 2015). Toisaalta, kun huomioidaan erotuomaritoimintaan käytetty aika ja erotuomaritoiminnan vaatimukset, ei erotuomaritoiminta huipulla ole enää pitkään aikaan ollut varsinaista amatööriurheilua. Huipulla erotuomaritoiminta vaatii jo niin vahvaa sitoutumista, että sitä ei voida enää pitää pelkästään harrastuksena. (Nevala 2005.) Suomessa erotuomaripalkkiot ovat sen verran pieniä, että ne eivät mahdollista ammattimaista omistautumista erotuomaritoiminnalle. Vaikka pelistä on tullut Suomessakin huipputasolla yhä enenevässä määrin ammattimaista toimintaa, erotuomarit ovat Suomessa edelleen amatöörejä. (Kanerva 2008.)

3.4 Erotuomarin urakehitykseen vaikuttavat tekijät

Erotuomarien valintaprosessi kansainväliseksi erotuomariksi tai kansainvälisiin huippuotteluihin ei ole nykyään mikään läpihuutojuttu. Esimerkiksi vuoden 2006 Saksan MM-lopputurnaukseen erotuomarien valikointi kesti kaiken kaikkiaan toista vuotta, ja tänä aikana erotuomareita muun muassa tarkkailtiin ja heidän fyysistä kuntoa, paineensietokykyä ja kielitaitoa testattiin useita kertoja. (Nevala 2007.) Kuten huippu-urheilussa ylipäättäänkin, myös erotuomaritoiminnassa menestyminen edellyttää, että erotuomarin biologiset, psyykkiset ja sosiaaliset tekijät ovat tasapainossa keskenään ja täyttävät hyvän lopputuloksen tekemisen vaatimukset (Nummela, Aarresola, Mononen & Paavolainen 2013, 5).

Siirtyminen urheiluharrastuksesta kohti tavoitteellista ja ammattimaista kilpaurheilua edellyttää urheilijalta tiettyjä kognitiivisia ja motivationaalisia tekijöitä (Wylleman & Reints 2010). Motivaatio on keskeinen tekijä sekä urheilun aloittamisen että myöhemmän erotuomaritoiminnassa menestymisen kannalta (Weinberg & Richardson 1990, 65–70). Motivaatiolla voidaan viitata niihin sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin, jotka saavat aikaan sen, että jokin toiminta aloitetaan ja, jotka ohjaavat toiminnan suuntaa, intensiteettiä ja jatkuvuutta (Vallerand & Thill 1993, Sarrazinin ym. 2002, 396 mukaan). Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että erotuomarit ovat vahvasti sisäisesti motivoituneita erotuomaritoimintaan (Auger ym 2010; Furst 1991). Kun yksilö on sisäisesti motivoitunut johonkin toimintaan, hän tekee sitä omasta halustaan toiminnan itsensä vuoksi, ja jatkaa mielellään kyseisen toiminnan parissa saaden siitä iloa ja nautintoa riippumatta siitä, saako henkilö toiminnastaan mitään

ulkoisia kannustimia (Vansteenkiste & Deci 2003). Vaikka erotuomarin työ ei ole jalkapallon kiitollisinta hommaa, tutkimukset ovat osoittaneet, että huipulla toimivat erotuomarit ovat intohimoisia erotuomaritoimintaa kohtaan (Johansen 2015; Philippe ym. 2009). Uran jatkamiseen, negatiivisistakin kokemuksista huolimatta, erotuomareita motivoi rakkaus lajiin, erotuomaritoiminnan tuomat haasteet sekä mahdollisuus pysyä kunnossa ja aktiivisena. Myös sitoutuneisuus, kuten toimintaan jo käytetty aika ja energia sekä tehdyt uhraukset ovat Furstin mukaan tyypillisiä syitä jatkaa erotuomarin uraa. (Furst 1991.)

Motivaation ja oman halun lisäksi erotuomarin uralla eteneminen ja kansainvälisillä kentillä menestyminen riippuu suurelta osin myös erotuomarin persoonallisista ominaisuuksista (Winberg & Richardson 1990, 6). Maailman parhaimmaksi erotuomariksi palkittu Pierluigi Collina sanoo, että kaikkein tärkein ominaisuus erotuomarilla on rohkeus tehdä päätös vaikeassa tilanteessa, paineen alaisena, vaikka olisi helpompaa olla tekemättä päätöstä (Collina 2003, 8, 137). Toisin kuin monissa muissa urheilulajeissa, jalkapallossa erotuomarin on tehtävä päätös välittömästi, sillä paitsiota tai maalia ei voi tarkastaa kentällä hidastuksista (Frick 2012).

Yksi tärkeä huippuerotuomarin ominaisuus on myös johtamistaito. Erotuomarin on kyettävä hallitsemaan ympärillään olevia ihmisiä. (Collina 2003, 137.) Tepperin, Eisenbachin, Kirbyn ja Potterin (1998) mukaan yksi johtamisen peruskulmakivi on hyvät sosiaaliset taidot. Ystävällistä johtamistyyliä käyttävän johtajan päätökset koetaan yleensä oikeudenmukaisemmiksi ja päätöksiä kunnioitetaan paremmin kuin aggressiivista tai ylimielistä johtamistyyliä käyttävän johtajan päätöksiä. (Tepper ym. 1998.) Erotuomarin johtajuus ei ole itsestänselvyys, vaan erotuomarin pitää omalla toiminnallaan ansaita asemansa luotettuna ottelunvalvojana (Tainio 1947, 278–279). Pelaajat ja valmentajat odottavat erotuomarilta oikeudenmukaisuutta ja johdonmukaisuutta (Colwell 2000). Ketään ei tarvitse lähteä miellyttämään, mutta liian ylimielisestikään kentällä valtaa käyttävä erotuomari ei menesty (Nevala 2005). Huippuerotuomarilla tulee olla havainnointikykyä, pelisilmää sekä hyvät kommunikointi- ja johtamistaidot pystyäkseen hallitsemaan ottelun tapahtumia ja tekemään nopeita ja tarkkoja päätöksiä kentällä (Catteeuw ym. 2009).

Kansainvälisillä kentillä erotuomarilta vaaditaan myös hyvää itseluottamusta (Weinberg & Richardson 1990 11, 47). Tutkimusten mukaan itseluottamus on yksi sellainen tekijä, joka erottaa menestyvät urheilijat heikommin menestyvistä urheilijoista (Weinberg & Richardson 1990, 47; Gould, Weiss & Weinberg 1981). Urheilussa menestyvillä henkilöillä, olivatpa he

sitten urheilijoita tai erotuomareita, onkin tyypillisesti vahva usko itseensä ja omaan kykyihinsä. Erotuomarilla itseluottamus heijastuu jokaiseen yksittäiseen peliin ja tilanteeseen. Itseensä luottavat erotuomarit pystyvät pitämään pelin hallinnassa vaikeissakin tilanteissa. On selvää, että jokaisella tuomarilla on pelejä, jotka he mieluummin unohtaisivat, mutta itseensä luottavat erotuomarit eivät anna tämän heikentää heidän luottoaan siihen, että he ovat hyviä siinä, mitä tekevät. (Weinberg & Richardson 1990 11, 47.)

Sen lisäksi, että erotuomarina toimiminen huipulla on haastavaa, vielä haastavampaa on pysyä huipulla. Catteuw ym. mukaan FIFA-listalle päästyään erotuomarit ovat motivoituneempia treenaamaan enemmän säilyttääkseen huipputasonsa. (Catteuw ym. 2009.) Harjoittelu erotuomaritoiminnassa yhdistetään yleensä automaattisesti juoksemiseen, ja totta on, että erotuomarin pitää pystyä juoksemaan kentällä yhtäjaksoisesti 90 minuuttia. Erotuomari ei voi mennä pelaajien tapaan vaihtoon, vaan peli on jaksettava loppuun asti. Tämä tulisikin ottaa huomioon myös harjoittelussa niin, että erotuomari pystyy pysymään valppaana ja pitämään pelin hallinnassa pelin viimeisille minuuteille asti, jolloin rikkeet tyypillisesti lisääntyvät, kun pelaajat ovat väsyneempiä. (Collina 2003, 32–33.) Pelkkä fyysinen harjoittelu ei kuitenkaan riitä, vaan erotuomaritoiminnassa huipulla pysyminen vaatii myös jatkuvaa psyykkistä ja taktista harjoittelua. Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että erotuomarit käyttävät runsaasti aikaa parantaakseen taitojaan ja kehittyäkseen erotuomareina. (Catteuw ym. 2009.)

Urheilijoiden uran muotoutuminen on nykyään paljon monimutkaisempi prosessi kuin aikaisemmin. Urheilun ammattimaistumisen ja globalisoitumisen myötä harjoittelu, valmentautuminen ja kilpailutoiminta ovat alkaneet kokonaisvaltaisesti ohjata urheilijan elämän eri osa-alueita, kuten ammatinvalintaa, vapaa-aikaa ja perhettä, sekä niihin liittyviä valintoja. (Vuolle 2001, 8.) Koska urheilu vie yhä enemmän aikaa, urheilun ja elämän muiden osa-alueiden yhteensovittamisessa syntyy herkästi konflikteja (Metsä-Tokila 2001, 15). Näin on havaittu olevan myös erotuomaritoiminnassa. Aikaisemmissa tutkimuksissa erotuomareilla on havaittu olevan muun muassa ajankäyttöön ja ottelumatkoihin liittyviä ongelmia puolisoidensa kanssa. (Furst 1991.)

Oppimista ja uralla etenemistä ei tarvitse tehdä yksin, vaan urakehitystä voidaan tukea erilaisten keinojen avulla. Yksi tällainen keino voi olla mentorointi. (Karjalainen 2010, 30.) Mentoriksi voidaan nimittää ketä tahansa henkilöä, joka tarjoaa ohjausta, tukea, tietämystä tai mahdollisuuksia toiselle, yleensä vähemmän kokeneelle henkilölle, missä tahansa uran

vaiheessa (Bozeman & Feeney 2008; Burlew 1991). Mentoroinnin tavoitteena on tukea yksilön urakehitystä ja tarjota psykososiaalista tukea mentoroitavalle (Kram 1983). Erotuomaritoiminnassa mentorointi on tärkeää erityisesti uran alkuvaiheissa, jolloin erotuomari vielä opettelee rooliaan (Collina 2003, 133–134). Kansainvälisellä tasolla toimiville erotuomareille mentorointitoimintaa on järjestetty muun muassa erilaisissa talenttiohjelmissa, joissa nuorille erotuomareille on nimetty joku entinen kansainvälinen erotuomari mentoriksi (UEFA 2011). Lisäksi erotuomareilla on jokaisessa ottelussa peliä valvomassa erotuomaritarkkailija. Erotuomaritarkkailijat ovat entisiä erotuomareita, jotka kiertävät peleissä arvioimassa erotuomarin suoriutumista kentällä sekä toimivat neuvonantajina keskusteltaessa pelin jälkeen pelin tapahtumista ja erotuomarin päätöksistä. (UEFA 2016.) Tarkkailijat auttavat erotuomareita tunnistamaan omia vahvuuksiaan ja kehittämistä vaativia osa-alueita, ja ovat näin ollen keskeisessä asemassa myös erotuomarin uralla kehittämisessä (SPL 2016b, 12).

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kuvataan tutkimustehtävä sekä tutkimuksen toteutuksessa käytetyt menetelmät ja aineisto. Tutkimus toteutettiin laadullisena, kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimusongelmaa lähestytään hermeneuttis-fenomenologisella tutkimusmenetelmällä. Tutkimuksen aineistona toimivat kesän 2015 aikana keräämäni suomalaisten miesjalkapalloerotuomareiden haastattelut. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoimatonta teemahaastattelua.

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella jalkapalloerotuomareiden urapolkua, uran muotoutumista sekä tulevaisuuden uraodotuksia. Tämän lisäksi tutkimuksessa on tarkoituksena selvittää erotuomareiden urakehitykseen vaikuttavia tekijöitä, kuten erotuomareiden tekemiä valintoja, uran merkittäviä tapahtumia sekä niiden vaikutusta uran etenemiseen.

Tutkimuksen kohteena oli kansainvälisellä tasolla jalkapalloerotuomarina toimivat suomalaiset mieserotuomarit. Tutkimukseen osallistui yhteensä seitsemän jalkapalloerotuomaria, joista kolme toimi haastatteluhetkellä pääerotuomarina ja neljä avustavana erotuomarina. Tutkielman tavoitteena on esittää haastattelujen avulla erotuomareiden kokemuksia ja näkemyksiä uran vaiheista, uraan vaikuttavista tekijöistä sekä uran tulevaisuudesta.

Tutkimuksen tekoa ohjasivat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Millainen on kansainvälisellä tasolla jalkapalloerotuomarina toimivien suomalaisten miestuomarien ura ja uran tulevaisuus?
2. Mitkä tekijät vaikuttavat suomalaisten erotuomareiden urakehitykseen?

4.2 Laadullinen tutkimus

Tämän työn toteutuksessa käytettiin laadullisen tutkimuksen tutkimusmenetelmiä. Laadullinen tutkimus on luonteeltaan ymmärtävää tutkimusta, jonka tavoitteena on eri metodeja käyttäen ymmärtää ja selittää tukittavaa ilmiötä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 28). Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti sen kaikessa moninaisuudessaan (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2004, 152). Varton (1992) mukaan laadullisen tutkimuksen kohteena on tyypillisesti ihminen ja häntä ympäröivä maailma, toisin sanoen ihmisen elämismailma. Tämä elämismailma muodostuu merkityksistä, jotka rakentuvat ihmisten välisissä suhteissa ja vuorovaikutuksessa. (Varto, 1992, 23, 26.)

Kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän käyttöä suositellaan silloin, kun tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä on vain vähän aikaisempaa tietoa (Green ja Britten 1998; Eriksson & Koistinen 2005, 5), kuten tässä tutkielmassa tutkimuksen kohteena olleista jalkapalloerotuomareista. Koska laadullinen tutkimus mahdollistaa ilmiön syvällisen ja yksityiskohtaisen tarkastelun, se sopii erityisen hyvin tutkimusmetodiksi silloin, kun halutaan tutkia ihmisten kokemuksia (Patton 2002, 13–14). Tämän tutkimuksen lähtökohdaksi valittiin laadullinen tutkimusote, koska tavoitteena oli saada mahdollisimman yksityiskohtaista tietoa suomalaisten miesjalkapalloerotuomareiden urapoluista.

Laadullisessa tutkimuksessa jokaista tapausta käsitellään yksilöllisesti, joten tuloksia ei voida suoraan yleistää koskemaan muita vastaavia tapauksia. Toisaalta laadullisessa tutkimuksessa päätavoitteena ei olekaan tiedon yleistäminen vaan mahdollisimman syvällinen ilmiön ymmärtäminen. (Hirsijärvi ym. 2004, 152, 155, 171; Patton 2002, 14.) Laadullisessa tutkimuksessa tietoa kerätään suoraan tutkimuksen kohteena olevilta ihmisiltä siten, että tutkittavien omat näkökulmat pääsevät esille. Tyypillisiä aineistonkeruutapoja ovat haastattelu, kysely ja havainnointi. (Hirsijärvi ym. 2004, 152, 155.) Tämän tutkielman olennaisen sisällön muodostavat suomalaisten jalkapalloerotuomareiden haastattelut.

Laadullisessa tutkimuksessa korostetaan havaintojen teoriapitoisuutta, mikä tarkoittaa sitä, että yksilön oma käsitys tutkittavasta ilmiöstä, käytettävät tutkimusmenetelmät sekä tutkittavalle ilmiölle annettavat merkitykset vaikuttavat tutkimuksen tuloksiin. Toisin sanoen mitkään tulkinnat eivät koskaan ole täysin objektiivisia, vaan tutkija toimii aina oman ymmärryksensä varassa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 20.)

Nämä kvalitatiivisen tutkimuksen piirteet tulevat esille myös tässä tutkimuksessa. Aineisto perustuu jalkapalloerotuomareiden haastatteluihin, joista on pyritty tutkijan oman ymmärryksen varassa muodostamaan mahdollisimman objektiivinen tulkinta.

4.3 Hermeneuttis-fenomenologinen tutkimusote

Tämä tutkielma perustuu suomalaisten jalkapalloerotuomareiden kokemusten tutkimiseen ja tulkintaan. Tavoitteena on erotuomareiden kokemusten pohjalta muodostaa käsitys tutkittavasta ilmiöstä eli jalkapalloerotuomareiden urasta. Näin ollen tutkimuksen metodologiseksi lähtökohdaksi valikoitui hermeneuttis-fenomenologinen tutkimusote. Hermeneutiikalla tarkoitetaan yleisellä tasolla tulkinnan oppia (Anttila 1998; Siljander 1988, 101), joka pyrkii ymmärtämään ja tulkitsemaan ilmiöiden merkityksiä (Heikkinen & Laine 1997; Laine 2001). Esimerkiksi haastattelututkimuksessa tutkittava muotoilee kokemuksena sanalliseksi ilmaukseksi, josta tutkija pyrkii muodostamaan mahdollisimman oikean tulkinnan. Kyse on siis toisten ihmisten kokemuksista ja näkemyksistä tehdystä tutkijan tulkinnasta. (Laine 2001.)

Fenomenologia puolestaan tutkii ihmisten kokemuksia (Laine 2001). Fenomenologiassa tavoitteena on ymmärtää inhimillisen kokemuksen merkityksiä tarkastelemalla, miten eri ihmiset kokevat jonkun ilmiön (Heikkinen & Laine 1997; Patton 2002, 106–107). Näitä kokemuksia analysoimalla ja vertailemalla pyritään muodostamaan käsitys tutkittavasta ilmiöstä. Fenomenologia korostaa tutkittavien yksilöllistä kokemusta. Pattonin mukaan ainoa tapa, miten voimme ymmärtää ja tulkita toisten ihmisten kokemuksia on kokea tutkittava ilmiö itse niin suoraan kuin se on mahdollista. Ymmärtääkseen tutkittavan kokemuksia tutkittavan tarkoittamalla tavalla tutkijan on siis pyrittävä pääsemään sisälle tutkittavien elämismaailmaan esimerkiksi haastatteluiden avulla. (Patton 2002, 106.)

Hermeneutiikassa korostetaan tutkijan subjektiviteettia, mihin liittyy läheisesti esiymmärryksen käsite. Esiymmärrys tarkoittaa sitä, että tutkija ei voi koskaan täysin sulkea subjektiviteettiaan pois tulkitsemisprosessista, sillä tutkijalla on tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä aina jokin ennakkokäsitys, joka ohjaa ymmärtämisprosessin etenemistä ja vaikuttaa tulkintaprosessiin. Ymmärtäminen etenee niin sanotussa hermeneuttisessa kehässä siten, että tulkintaprosessin edetessä esiymmärrys muuttuu ja korjautuu sitä mukaa, kun tutkimuskohteesta saatu tieto syvenee. Tämä muuttunut ymmärrys puolestaan vaikuttaa siihen, miten uutta tietoa tulkitaan. (Siljander 1988, 115.)

4.4 Tutkijan esiymmärrys

Tutkimusprosessin alussa tutkijalla on tutkittavasta aiheesta aina joko omakohtaiseen tietoon ja kokemukseen tai toisen kautta saatuun tietoon perustuva esiymmärrys, joka suuntaa tutkijan ajatuksia ja ohjaa tiedon hankkimista (Aaltio & Puusa 2011). Tutkimusprosessia aloitellessani tutkittava aihe ja haastatellut erotuomarit olivat minulle ennestään tuntemattomia. Itse en ole koskaan pelannut jalkapalloa tai toiminut erotuomarina. Olen kuitenkin pystynyt havainnoimaan erotuomarin toimintaa aivan läheltä kulkemalla lapsena enoni mukana jalkapallokentillä, kun hän on ollut tuomitsemassa otteluita. Lisäksi olen aina ollut muutenkin innokas jalkapallon seuraaja. Muun muassa näihin kokemuksiini ja jalkapallon seuraamisesta saatuihin tietoihin perustuen aloitin oman tutkimukseni tekemisen.

Tässä tutkielmassa tutkijan esiymmärrykseen vaikuttaa tutkijan kiinnostus jalkapalloon, jalkapallon aktiivinen seuraaminen sekä erotuomari toiminnasta saadut aikaisemmat käsitykset lähipiirissä toimineiden erotuomareiden toimintaa havainnoimalla. Ymmärtämisprosessin etenemistä ohjasi esiymmärrys siitä, millaista jalkapalloerotuomarin työ on, ja mitä vaiheita jalkapalloerotuomarin uraan sisältyy. Tutkimusprojektin alkuvaiheessa esiymmärrystä pyrittiin lisäämään tutustumalla mahdollisimman kattavasti aiempaan, tutkimusaiheeseen liittyvään materiaaliin. Myöhemmin ymmärrys syveni edelleen erotuomareiden haastatteluiden avulla.

4.5 Tutkimusmenetelmät ja -aineisto

Haastattelut soveltuvat tutkimusvälineeksi silloin, kun halutaan selvittää ihmisten mielipiteitä, kokemuksia ja havaintoja tutkittavasta aiheesta (Anttila 1998, 230). Haastattelun avulla pyritään keräämään sellainen aineisto, jonka pohjalta on mahdollista tehdä luotettavia päätelmiä tutkittavasta ilmiöstä (Hirsijärvi & Hurme 2000, 66). Tässä tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua, joka on lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimuoto (Hirsijärvi & Hurme 2000, 66).

Toisin kuin esimerkiksi määrällisessä tutkimuksessa, jossa usein tavoitteena on todentaa jo ennalta asetettuja hypoteeseja (Metsämuuronen 2005, 46–49), teemahaastattelussa pyrkimyksenä on ilmiön perusluonteen ymmärtäminen ja hypoteesien löytäminen (Hirsijärvi & Hurme 1980, 54–55). Haastattelu valittiin tutkimusmenetelmäksi, koska haluttiin saada mahdollisimman yksityiskohtaista tietoa erotuomarien uraan liittyvistä kokemuksista. Eri haastatteluvaihtoehdoista päädyttiin teemahaastatteluun, koska toisin kuin lomakehaastattelussa, jossa vastaukset on yleensä sidottu tiettyihin vastausvaihtoehtoihin, teemahaastattelu antaa vapauden vastata kysymyksiin siten, että haastateltavan oma ääni pääsee kuuluviin (Hirsijärvi & Hurme 2000, 44, 47–48; Anttila 1998, 231). Vaikka teemahaastattelussa haastattelu eteneekin tiettyjen keskeisten teemojen mukaan, se ei edellytä mihinkään tiukkaan sapluunaan sitoutumista, vaan tutkija voi esittää kysymykset keskustelunomaisesti haastattelutilanteelle luonnollisessa järjestyksessä (Hirsijärvi & Hurme 1980, 50).

Teemahaastattelun tekemisessä voidaan erottaa kolme vaihetta: suunnittelu, haastattelun toteutus sekä aineiston analysointi. Näistä vaiheista etenkin tutkimusta edeltävä suunnittelu on tutkimuksen onnistumisen kannalta ratkaisevassa asemassa. Tärkeä osa tätä suunnittelua on haastatteluteemojen suunnittelu. Teemahaastattelun aihepiirit eli teema-alueet muodostuvat teoriaan ja tutkimustietoon perehtymällä muodostettujen tutkittavien ilmiöiden ja niitä kuvaavien peruskäsitteiden kautta. Teema-alueet edustavat pääkäsitteiden spesifioituja alakäsitteitä; ne ovat tutkimusongelmia yksityiskohtaisempia alueita, joihin haastattelukysymykset varsinaisesti kohdistuvat. (Hirsijärvi & Hurme 1980, 55.)

Tässä tutkimuksessa teemahaastattelu koostui viidestä pääteemasta. Haastattelun alussa kartoitettiin tutkittavien taustoja. Tämän jälkeen siirryttiin ensimmäiseen pääteemaan, joka sisälsi kysymyksiä erotuomareiden yksilöllisestä urahistoriasta. Toinen pääteema käsitteli

erotuomareiden uralla tapahtuneita muutoksia ja merkittäviä tapahtumia, ja kolmas pääteema puolestaan erotuomarina kehittymistä sisältäen kysymyksiä muun muassa harjoittelusta ja erotuomaritoiminnan vaatimuksista. Neljännessä pääteemassa esitettiin kysymyksiä erotuomareiden tulevaisuudesta ja tulevaisuuden uraodotuksista. Lopuksi viimeisessä pääteemassa käytiin vielä läpi erotuomareiden näkemyksiä erotuomaritoiminnasta yleisesti. Haastattelut toteutettiin kesäkuun 2015 aikana.

Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella suomalaisten jalkapalloerotuomareiden uraa. Tutkimukseen haluttiin mukaan sellaisia erotuomareita, joilla on kokemuksia uran eri vaiheista mahdollisimman laajasti. Näin ollen tutkimuskohteeksi valikoituivat suomalaiset FIFA:n listalla kansainvälisenä erotuomarina toimivat jalkapalloerotuomarit. Alkuun tarkoituksena oli ottaa tutkimukseen mukaan myös jo uransa lopettaneita erotuomareita, mutta koska erotuomaritoiminta on jalkapallon kaupallistumisen ja ammattimaistumisen myötä muuttunut ratkaisevasti viimeisen vuosikymmenen aikana, tutkimusjoukko päätettiin rajata nykyisiin, kansainvälisellä tasolla toimiviin suomalaisiin jalkapalloerotuomareihin. Näin pyrittiin saamaan mahdollisimman ajankohtaista tietoa siitä, minkälaiseksi jalkapalloerotuomarin ura muodostuu nykyajan jalkapallokentillä. Pelkästään kansallisella tasolla veikkausliigassa toimivat erotuomarit jätettiin tämä tutkimuksen ulkopuolelle, koska heillä ei vielä ole kokemuksia uran huippuvaiheesta, kansainvälisenä erotuomarina toimimisesta.

Haastateltavien yhteystiedot saatiin Palloliiton erotuomaripäälliköltä. Yhteydenotto haastateltaviin tapahtui sähköpostitse. Kysely halukkuudesta osallistua tutkimusprojektiin lähetettiin ensin kaikille FIFA:n listalla oleville pääerotuomareille ja sen jälkeen osalle avustavista erotuomareista. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Kaikille haastateltaville lähetettiin ennen haastattelua sähköpostitse lomake (liite 1), jossa kerrottiin tutkimuksen tavoitteista, tutkimuksen eettisistä periaatteista sekä haastattelun kulusta. Tutkimusta varten haastateltiin yhteensä seitsemää erotuomaria, joista kolme toimi haastatteluhetkellä pääerotuomarina ja neljä avustavana erotuomarina. Avustavat erotuomarit päätettiin ottaa mukaan tutkimukseen, koska pelkästään pääerotuomareita haastatteleamalla tutkimusjoukko olisi jäänyt hyvin pieneksi.

Kaikki haastatellut erotuomarit olivat miehiä. Tutkimusjoukko päätettiin rajata mieserotuomareihin, koska miestenkään erotuomaritoiminnasta ei ole vielä paljoa tieteellistä tutkimusta saatavilla. Mieserotuomareiden valintaa tutkimuskohteeksi perustelen myös sillä, että jalkapallon kulttuuriset ja taloudelliset muutokset ovat koskettaneet enemmän miehiä. Näin ollen myös erotuomaritoiminnan vaatimusten ja olosuhteiden muutokset ovat kohdistuneet enemmän miehiin. Lisäksi miesten erotuomaritoiminnalla kansainvälisellä tasolla on selkeästi pidempi historia kuin naisten erotuomaritoiminnalla. (Nevala 2005.)

Haastateltavien erotuomareiden ikä vaihteli haastatteluhetkellä välillä 30–41 vuotta. Haastateltavien anonymiteetin säilyttämiseksi tutkimuksessa ei käytetä haastateltavien nimiä, vaan erotuomarit on eroteltu toisistaan numeroin. Kaikilla haastatelluilla erotuomareilla oli kansainvälistä kokemusta eurooppalaisilta jalkapallokentiltä. Tutkittavien koulutustaso vaihteli toisen asteen koulutuksesta korkeasti koulutettuihin. Haastatelluista erotuomareista kahdella oli ylioppilasphoja ja loppuilla viidellä korkeakoulututkinto.

4.6 Aineiston käsittely ja analyysi

Aineiston analyysin lähtökohtana oli löytää vastauksia esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Tutkimusaineisto analysoitiin teemoittelun avulla. Aluksi nauhoitetut haastattelut kuunneltiin ja litteroitiin, eli kirjoitettiin auki sana sanalta Word-tekstinkäsittelyohjelmaa apuna käyttäen. Litterointi pyrittiin tekemään mahdollisimman pian haastattelujen jälkeen. Seitsemästä haastattelusta litteroitua aineistoa kertyi yhteensä noin 60 sivua.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston analysointia tehdään pitkin matkaa tutkimusprosessin aikana. Tyypillisesti aineiston analysointi aloitetaan jo aineistonkeruuvaiheessa. (Hirsijärvi ym. 2004, 211.) Aineiston analysoinnin aloitin jo haastattelutilanteessa tekemällä havaintoja tutkittavasta ilmiöstä kirjaamalla erilliselle paperille merkintöjä haastateltavien vastauksista sekä mieleeni jääneistä asioista. Koska haastattelut toteutettiin hyvin lähekkäin toisiaan ja saman päivän aikana tehtiin useampia haastatteluja, muistiinpanojeni ja mieleen jääneiden asioiden perusteella aloitin aineiston jakamisen teemoihin jo litteroinnin aikana.

Teemoittelun avulla aineistosta pyrittiin löytämään tutkimuskysymysten kannalta aineiston olennaisimmat asiat. Myöhemmin jokaiselle teemalle osoitettiin värikoodi, joita apuna käyttäen aineistoa käytiin läpi useampaan kertaan. Aineistoa läpikäydessä tutkimuksesta erottautuivat seuraavat viisi teemaa:

1. Erotuomarin uralle hakeutuminen
2. Uran valintavaihe ja tavoitteellistuminen
3. Erotuomariuran huippuvaihe
4. Tulevaisuuden odotukset
5. Urakehitykseen vaikuttavat tekijät

4.7 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kannalta oleellista on, että lukija voi ymmärtää tutkimuksen perustana olevat tutkijan ratkaisut sekä vakuuttua tutkijan vilpittömyydestä koskien tehtyjä tulkintoja (Aaltio & Puusa 2011). Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden lähtökohtana onkin tutkija itse. Tutkija joutuu koko tutkimusprosessin ajan pohtimaan tekemiään ratkaisuja ja ottamaan samalla kantaa analyysin kattavuuteen ja tutkimuksen luotettavuuteen. (Eskola & Suoranta 1996, 164–165.)

Tutkimuksen luotettavuuden arviointiin on käytetty tyypillisesti käsitteitä reliabiliteetti ja validiteetti (Aaltio & Puusa 2011). Koska laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on ajatus siitä, että ei ole olemassa kahta samanlaista tapausta, vaan ihmisiä koskevat kuvaukset ovat ainutlaatuisia (Hirsijärvi ym. 2004, 217), on esitetty, että laadullisessa tutkimuksessa reliabiliteetti ja validiteetti eivät soveltuisi tutkimuksen luotettavuuden perusteiksi sellaisenaan, kuten ne perinteisesti ymmärretään (Eskola & Suoranta 1996, 166). Reliabiliteetilla on perinteisesti tarkoitettu sitä, että tutkimus on toistettavissa siten, että samoilla menetelmillä päästään samoihin tuloksiin (Hirsijärvi ym. 2004, 216). Laadullisessa tutkimuksessa reliabiliteetti liittyy enemmän aineiston laatuun kuin siihen, kuinka luotettavaa tutkijan analyysi aineistosta on. Tutkimuksen luotettavuus koskee tällöin siis tutkijan toimintaa, kuten litteroinnin oikeellisuutta ja aineiston tasapuolista käyttöä. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 189.) Validiteetilla on puolestaan perinteisesti tarkoitettu sitä, että tutkimus mittaa sitä, mitä on alun perin aiottu mitata (Hirsijärvi ym. 2004, 217). Laadullisessa

tutkimuksessa validius on ennen kaikkea sitä, että kuvaus ja siihen liitetyt selitykset ja tulkinnat ovat yhteensopivia (Hirsijärvi ym. 2004, 217), ja tutkimuksen tulokset ja käsittelytapa pitäytyvät tutkittavan ilmiön luonteessa (Aaltio & Puusa 2011).

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan tarkka kuvaus tutkimuksen toteuttamisesta (Hirsijärvi ym. 2004, 217). Tutkielman tausta ja toteutus sekä tutkimuksen aineisto on kuvattu tämän kappaleen aiemmissa alaluvuissa. Tutkimuksen onnistumista ja luotettavuutta arvioidaan tarkemmin vielä tutkimuksen pohdintaosiossa, luvussa 6.

5 TULOKSET

Laadullisessa tutkimuksessa tuloksia ei voida vain esittää, vaan tutkijan tulee myös tulkita niitä. Tulosten tulkinta on aineiston analyysissä esiin nousevien merkitysten pohdintaa ja avaamista lukijalle. Kirjoittamisella onkin laadullisessa tutkimuksessa merkittävä asema. Kuvauskohtena laadullisessa tutkimuksessa ovat aineistosta esitetyt kysymykset, niiden pohjalta nousseet keskeiset teemat sekä näiden kysymysten ja teemojen havainnollistaminen haastatteluista valittujen autenttisten lainausten avulla. (Hirsjärvi ym. 2004, 213, 229, 247–249.)

Tulososiossa tarkastelen tuloksia tutkimuskysymys kerrallaan. Haastateltavien anonymiteetin säilyttämiseksi erotuomarit on merkitty numeroin, joilla erotan vastaajat toisistaan. Tulososiossa olen käyttänyt tutkittavien alkuperäisiä lainauksia tarkoituksena parantaa tulosten avautumista lukijalle sekä lisätä tutkimuksen luotettavuutta ja avoimuutta. Kaikilta haastateltavilta kysyttiin lupa lainausten käyttöön.

5.1 Suomalaisen jalkapalloerotuomareiden urapolku

Tässä luvussa kuvataan, miten ja mistä syistä erotuomarin uralle on hakeuduttu, mitä vaiheita ja merkittäviä tapahtumia erotuomareiden uraan on sisällynyt sekä miten ura on muuttunut tavoitteellisemmaksi ja ammattimaisemmaksi. Lopuksi tarkastellaan vielä erotuomareiden tulevaisuuden odotuksia uralleen ja erotuomariuran päättymisen jälkeen. Erotuomareiden uran alkuvaiheiden tarkasteluun hyödynnetään Prusin (1984) uralle hakeutumisen mallia, ja eri uravaiheiden tarkasteluun puolestaan Côtén (1999) mallia urheilu-uran vaiheista.

Erotuomareiden urapolut kulkivat kaikilla erotuomareilla pääsääntöisesti saman mallin mukaan. Ura jalkapallon parissa oli aloitettu ensin pelaajana, ja vasta myöhemmin oli lähdetty mukaan erotuomaritoimintaan. Polku kohti kansainvälisiä kenttiä alkoi erotuomarien peruskurssilta, ja uran huippuna oli FIFA:n listalle kansainväliseksi erotuomariksi pääseminen.

5.1.1 Kokeiluvaihe ja erotuomarin uralle hakeutuminen

Côtén (1999) mallia mukaillen myös tässä tutkimuksessa haastatelluiden erotuomarien urapoluissa voidaan erottaa kokeiluvaihe, jolloin on harrastusmielessä kokeiltu eri lajeja ja testattu omien kykyjen soveltuvuutta eri rooleihin jalkapallon parissa. Kaikki erotuomarit olivat ennen erotuomariksi ryhtymistään pelanneet jalkapalloa. Jalkapallon pelaaminen oli tyypillisesti aloitettu ennen kouluikää, ja lopetettu viimeistään aikuisten amatöörisarjoihin. Kukaan haastatelluista erotuomareista ei ollut pelannut jalkapalloa ykkösessä tai veikkausliigassa. Jalkapallon lisäksi kaikilla haastatelluista erotuomareista oli myös muuta urheilutaustaa.

Ensimmäiset askeleet erotuomariuralla oli otettu erotuomarien peruskurssilta ja viheltämällä pelejä ruohonjuuritasolla. Tämän tutkielman haastatelluista erotuomareista suurin osa oli aloittanut uransa erotuomarien peruskurssilta noin 14–16-vuotiaana. Yksi ilmoitti käyneensä erotuomarien peruskurssin 12-vuotiaana. Pelejä oli kuitenkin tätäkin ennen jo tuomittu pikkujunnujen harjoituspeleissä sekä koululiikunnan peleissä.

12 olin, kun kävin peruskurssin...Ja oon mie oikeastaan ollu aikasemminki kiinnostunu tuomaroinnista, vihelsin niitä pikkujunnujen harjoituspelejä ja koulun liikunnan pelejä. (Erotuomari 3.)

Prusin (1984) määrittelemistä uralle hakeutumisen reiteistä seekership ja rekrytointi olivat tässä tutkimuksessa kaikista yleisimmät. Kaikki tässä tutkimuksessa haastatelluista erotuomareista olivat saaneet ensimmäisen sytykkeen lähteä erotuomarin uralle joko omasta kiinnostuksesta, toisen ihmisen esimerkistä tai näistä molemmista. Kaksi erotuomareista oli itse aktiivisesti hakeutunut erotuomarin uralle. Syiksi hakeutua erotuomarin peruskurssille mainittiin muun muassa halu jatkaa itselle tärkeän lajin parissa.

Teini-iässä urheilussa oli sellanen, että oli todella vaikea ehkä harrastaa, kaikki tähtäs niinku siihen kilpailulliseen suorittamiseen kauheen voimakkaasti. Ja ehkä siinä vaiheessa oli sit niin, että ei ollu valmis satsamaan niin paljon, ja huomasi, että myöskään lahjat ei ois riittäny ylimpään pelaajaksi. Sit halus kuitenkin olla tässä urheilussa mukana. Näin ilmoituksen erotuomarikurssista, kun olin 14 vuotta, ja mietin, että totahan mä voisin kokeilla. (Erotuomari 6.)

Mä olin suht hankala pelaaja, ja tuomareille olin hankala, en ollu oikeastaan silloin ikinä samaa mieltä dumareitten kanssa ja halusin kokeilla...kokeilla itse, et onko se todella niin vaikeeta, miltä se näyttää. (Erotuomari 4.)

Lisäksi useampi erotuomari kertoi, että heidät oli ”rekrytoitu” mukaan erotuomaritoimintaan. Toisin sanoen heillä oli lähiympäristössä ollut joku henkilö, jonka esimerkki tai kannustus oli ollut vaikuttamassa siihen, että he olivat lähteneet erotuomariksi. Nämä rekrytoinnit olivat tapahtuneet monin eri tavoin, ja eri ihmisten toimesta. Osalla valmentaja oli harjoituksissa kannustanut lähtemään erotuomarin peruskurssille, osalla rekrytointi oli tapahtunut jalkapallon ulkopuolella muun muassa liikunnanopettajan toimesta. Kiinnostusta erotuomaritoimintaan oli ollut ehkä tätä aikaisemminkin, mutta varsinainen päätös hakeutua erotuomarin peruskurssille oli tullut toisen ihmisen kannuksesta tai esimerkistä.

Meidän valmentaja kysy silloin junioreissa, oisko halukkaita lähtemään jalkapallotuomarin peruskurssille, ja meitä kolme silloin lähti. Ja oon mie oikeastaan ollu aikasemminki kiinnostunu tuomaroinnista, vihlesin niitä pikkujunnujen harjoituspelejä ja koulun liikunnan pelejä. Se kiinnostus oli jo olemassa ennen sitä kyselyä siitä, että oisko halukkuutta sinne kurssille lähteä. (Erotuomari 3.)

Kyllä on eli meidän liikunnanopettaja Ilkka Tamminen...ja meitä niinku jalkapallon pelaajia Keminmaalta tuli samalle kurssille oisko ollu 5 tai 6, ja 4 tai 5 on menestynyt aika hyvin pitkällekin, että se on harvinainen peruskurssi. (Erotuomari 2.)

Joo siinä on tuota...tuota äidin siskon mies on ollu erotuomari, et joskus oon ollu niinku pienenä poikana kattomassa sitten Rautavaaran kylällä jotain kyläpeliä, missä hän on ollu. Taka-ajatus on varmaan tullu sieltä, ja sitten isän yks kaveri oli kans. Mut se niinku lähti siitä, et kaveri kysy...pelikaveri kysy toista kaveria harkkojen jälkeen, että lähteeks se, ja mä sit kuulin tän keskustelun ja mähän lähdin. Mut just, että mistä mä sain sit sen sytykkeen, niin se varmaan tuli niinku sieltä...näistä niinku kokemuksista ja tiedosta. (Erotuomari 5.)

Prusin (1984) mainitsemista uralle hakeutumisen reiteistä closure sai kaikista vähiten mainintoja. Vaikka muutamia mainintoja ulkoisista kannustimista tuli, raha tai muut vastaavat ulkoiset kannustimet tai velvoitteet eivät tässä tutkimuksessa näyttäneet olevan keskeisiä motiiveja hakeutua erotuomarin uralle. Yksi erotuomareista muun muassa mainitsi, että mahdollisuus päästä katsomaan pelejä ilmaiseksi oli toiminut alkuun hyvänä kannustimena toimia erotuomarina, mutta se ei ollut syy hakeutua erotuomarin peruskurssille.

5.1.2 Valintavaihe ja tavoitteellisuuden lisääntyminen

Erotuomaritoiminnan tavoitteellisemmaksi muuttumista kuvasi oman panostuksen lisääntyminen ja erotuomaritoimintaan sitoutuminen. Côtén (1999) mukaan erikoistumisvuodet ovat niitä, jolloin harrastus muuttuu tavoitteellisemmaksi ja yksilö alkaa sitoutua entistä enemmän omaan lajiinsa. Tämän tutkimuksen haastatteluiden perusteella näyttää siltä, että sarjatasoista kakkonen sekä siirtyminen kakkosesta ykköseen ovat sellaisia vaiheita, jolloin erotuomaritoiminta alkaa monelle erotuomarille muuttua entistä tavoitteellisemmaksi sitä mukaa, kun erotuomaritoiminnan vaatimukset vähitellen kasvavat. Viimeistään tässä vaiheessa useat erotuomarit joko omaksuvat uuden roolin, ja alkavat panostamaan erotuomarin uralla etenemiseen tai lopettavat ja valitsevat jotain vähemmän sitoutumista vaativia aktiviteetteja.

Aikoinaan, ku vaikutti siltä, et se mun ura vähän polkee...polkee paikallaan just ennen kuin mä nousin ykköseen, mutta päätin ite...ite tehdä semmosen ryhtiliikkeen, kokeilla ja vielä panostaa täysillä tähän. Kyl mä olin päättäny, et jos ei tapahu mitään parin vuoden sisään, niin sit mä keksin jotain muuta...Mä olin vaan yhden vuoden periaatteessa ykkösessä. Et sit, kun se nousu ykköseen tuli 2006, niin sen jälkeen oli kyl urakehitys todella nopeeta...Kyllähän se siis...niinhän se oli, et itsestähän se oli kiinni tietenki taas kerran. Sit vaan, ku panosti tarpeeksi, niin sit se nousu tuli. (Erotuomari 4.)

Silloin, kun vihelsin kakkosdivaria ja näytti...näytti siltä, että se eteneminen pysähtyy siihen, niin siinä vaiheessa laitoin itelle sellasen tavoitteen, että nyt tietyssä ajassa pitää tapahtua jotakin tai sitten pitää ruveta tekemään jotakin muuta. En mie usko, että mie niinku erotuomaritoimintaa koskaan tuun lopettamaan, mutta silloin ajattelin, että siirryn tavallaan niinku alemmille tasoille ja enempi niinku harrastusmielessä. Se on oikeastaan ainut hetki, milloin oon ajatellu tämmösiä. (Erotuomari 3.)

Vaikka Prusin (1984) mainitsemista uralle hakeutumisen reiteistä closure ei ollut merkittävä syy hakeutua erotuomarin uralle, erotuomariuran valintaan oli ollut monella vaikuttamassa muun muassa se, että ei ollut muuta vaihtoehtoa edetä jalkapallouralla. Intohimo jalkapalloa kohtaan oli ollut niin suurta, että siinä haluttiin jatkaa myös sellaisessa roolissa, jota yksilö ei välttämättä itse olisi alun perin lähtenyt tavoittelemaan. Useimmat erotuomareista olivat erotuomariuransa alkuaikoina toimineet samaan aikaan sekä pelaajana että erotuomarina, mutta valinneet lopulta erotuomarin uran huomattuaan, että pelaajana ei olisi päässyt niin pitkälle.

Eihän tää varmaan ole...kukaan...harva varmaan haaveillee, et musta tulee huipputuomari...moni varmaan haaveilee, et musta tulee huippupelaaja...mä pellaan jossain suurseurassa ja sieltä maailman huipulle. (Erotuomari 3.)

No silloin, ku mä aloin niinku...2003 oli se ensimmäinen niinku, ku me ollaan oltu erikoistuvia avustavia erotuomareita...niin silloin niinku nopeesti tuli se mieleen, että mä en pelaajana pääse noihin huippupeleihin...kuitenkin niinku henkeen ja vereen futisihminen, että mitä kautta mä voisin päästä ja sitten, että no tää on yks keino. (Erotuomari 2.)

Pelaajana rahkeet ei ois luultavasti myöskään riittänyt, et paikat ei kestäny, niin...niin ihan hyvä vaihtoehto siihen. (Erotuomari 4.)

Erotuomariuran valinta oli ollut lopulta monelle itsestäänselvyys, vaikka erotuomariuran alkuaikoina oli harrastettu muita lajeja sekä toimittu jalkapallon parissa pelaajana. Kokeilujen kautta oli kuitenkin päädytty valitsemaan erotuomarin ura, jonka jälkeen pelaamista ja muita lajeja oli vähitellen vähennetty tai ne oli kokonaan lopetettu.

Alotin heti, kun sai aloittaa. Tiesin heti, että musta tulee erotuomari. Tajusin, että pelaajana ei pääse niin korkealle. (Erotuomari 7.)

Muutin Jyväskylään opiskelemaan, ja silloin päälaji oli kylläkin koripallo. Siitä eteenpäin on niinku pääasiassa ollu erotuomarihommissa, pelihommat ja muut hommat on ollu vähän taka-alalla. Ja sit tota mä lopetin koriksen puhaltamisen tuossa 2007 ja päätin vähän niinku siirtää päälajin takaisin futikseen. (Erotuomari 1.)

Côtén (1999) mallin mukaan omaan lajiin erikoistuminen ajoittuu tyypillisesti yläkouluikään. Koska erotuomariura aloitetaan vasta pelaajauran jälkeen, erotuomariuran valintavaihe ja omaan lajiin sitoutuminen ajoittuvat myöhempään vaiheeseen kuin urheilu-urilla tyypillisesti. Toisaalta erotuomariuran aloittaminen aikaisemmin ei olisi oikeastaan mahdollistakaan, sillä ennen erotuomarin peruskurssille menoa erotuomareilta odotetaan sopivaa ikää ja riittävää kypsyyttä. Loputtomasti ei voi kuitenkaan erotuomariurankaan aloittamista odottaa, sillä esimerkiksi kansainväliseksi erotuomariksi halutaan nykyään entistä nuorempia erotuomareita.

Tietysti kun mietitään kansainvälistä erotuomaria siinä...sä et oikeen voi olla mitään 35 siinä vaiheessa, ku sut nostetaan...kyllä se niinku palloliiton erotuomarilinja tavallaan on kyllä se, että ikä pitää olla oikea. Siinä mielessä ois hirmu tärkeätä, että tuomari aloittais uran tarpeeks nuorena, et jos sä oot pelannu vaikka 25 vuotiaaksi, niin monelle se on liian myöhänen vaihe aloittaa. Et vaikka pelais itse, niin kävis sen kurssin, et sit jos se oma pelaaminen loppuu...huomaa, että taidot ei riitäkään, niin sit ois tavallaan se toinen vaihtoehto olemassa...ois pelaajakokemusta, ymmärrettäis slangista, ois niin helppo siirtyä sinne tuomaripuollet. (Erotuomari 3.)

...Kuitenkin halutaan jo aika nuorina sitten tonne FIFA:n listalle ne tuomarit (Erotuomari 2).

5.1.3 Kansainväliseksi erotuomariksi pääseminen ja ammattilaisuus

Erotuomariuran huippuna jalkapalloerotuomareilla on valinta FIFA:n listalle, ja sitä kautta kansainvälisille kentille pääseminen. Useat erotuomarit mainitsivat yhdeksi uransa merkittävimmäksi tapahtumaksi joko kansainväliseksi erotuomariksi pääsemisen tai jonkin merkittävän kansainvälisen ottelun. Yhtenä uran huippuhetkenä mainittiin myös isossa ottelussa onnistuminen.

No varmaan se on se 2007 päätös lopettaa koripalloerotuomarius ja sit varmaan 2010 pääsy uefa-core -kurssille, joka on tällanen niinku...miksi sitä niinku kutsuis...se on ehkä niinku kurssi tuleville kansainvälisille erotuomareille. Tavallaan sille kurssille pääsy oli ehkä se isoin juttu, mikä sitten ratkaisi ehkä tän meikäläisen uran kehittymisen kansainväliseksi erotuomariksi saakka. Ja sit vuonna 2013 oli se valinta kansainväliseksi erotuomariksi tai avustavaksi erotuomariksi. (Erotuomari 1.)

No tottakai kaikki kansainväliset ottelut, missä on onnistunu hyvin, niin ne nyt on aina mielessä. Kotimaassa Suomi cupin finaali. Kaikki tämmöset ottelut, missä on pelattu putoamisesta, pelattu mitaleista, jatkopaikoista, niin niissä ku onnistuu, niin jää mieleen. (Erotuomari 3.)

2012 vuonnako olin parissa noissa mm-karsintapelissä ja parissa eurooppaliigan pelissä. Siinä on ne isoimmat pelit sillai, mitkä muistaa. (Erotuomari 2.)

Erotuomarin uralla on peruskurssin jälkeen edetty sarjataso kerrallaan aina ylemmälle tasolle siirtyen. Tässä tutkimuksessa haastateltujen erotuomareiden urissa ei ollut nähtävissä mitään selkeitä ikävaiheita, jolloin olisi siirrytty korkeammalle tasolle, vaan urat olivat edenneet varsin yksilöllisesti olosuhteista, omasta panostuksesta ja vähän tuuristakin riippuen. Erotuomariuran huippuvaihe eli kansainväliseksi erotuomariksi siirtyminen ajoittui kuitenkin kaikilla erotuomareille pääosin samaan ikävaiheeseen. Kaikki tässä tutkimuksessa haastatelluista erotuomareista olivat aloittaneet kansainvälisen uransa lähellä 30 vuoden ikää, noin 28–34 vuotiaina.

Mä oon vähän semmonen kultapossu ollu. Mä oon saanu osallistua UEFA:n koulutuksiin, mikä on niinku oikeesti...mä oon kokenu, että ihan älyttömän hyvä...paljon enemmän, kun kukaan muu. Kun musta tuli kansainvälinen tuomari, niin ekana vuonna kaks kaveria kieltäyty, ja mä pääsin sit semmoseen lopputurnaukseen, mikä on niinku kaks viikkoa ulkomailla, niin ihan loistava kokemus ja sitten niinku oman kehittymisen kannalta ihan hirveen iso merkitys...niinku taas ymmärsi ja näki, mitä se niinku on. (Erotuomari 5.)

Pääsin aika aikasessa vaiheessa veikkausliigaan. Sit siinä vierähti melkeenpä 10 vuotta. Mulla 10 kautta liigaa takana, sen jälkeen kansainväliseksi erotuomariksi. Sillä tiellä ollaan vieläkin. (Erotuomari 6.)

Tota mä lopetin koriksen puhaltamisen tuossa 2007 ja päätin vähän niinku siirtää päälajin takaisin futikseen. Ja silloin, jos mä nyt vähän leikkaan siitä tarinasta, silloin ei ollut paikkoja erotuomariksi. Ne on vähän niinku alueellisia kiintiöitä paljon erotuomaripaikkoja tietyillä sarjatasoilla on, ja silloin tavallaan minusta lähettiin niinkö tekemään avustavaa erotuomaria. Ja kuinka tässä nyt niinku ollaan, on vähän sattumaa ja jonkin verran sitten niinku sellasta määrätietoista hakeutumista tietyissä jutuissa niinku seurakaaressa. (Erotuomari 1.)

Tässä tutkimuksessa kaikki erotuomarit olivat yhtä mieltä siitä, että erotuomaritoimintaa ei voi tällä hetkellä pitää Suomessa ammattina. Kaikilla haastatelluilla erotuomareilla olikin erotuomariuran lisäksi joku siviiliammatti. Kaiken kaikkiaan Euroopan suurimmissa jalkapallomaissaakin kokopäiväinen ammattierotuomari on jalkapallokentillä vielä varsin uusi ilmiö. Esimerkiksi englannissa ensimmäiset ammattierotuomarit aloittivat työnsä vasta 2000 luvun alussa (BBC 2001). Vaikka erotuomaritoiminta ei Suomessa ole siinä mielessä ammatti, että sillä pystyisi itsensä elättämään, kaikki tekeminen ja suhtautuminen erotuomaritoimintaan on kuitenkin ammattimaista. Erotuomaritoimintaa Suomessa kuvastaakin paremmin termit puoliammatillaisuus ja elämäntapa.

Kyllä me niinku ammattimaisesti tähän suhtaudutaan kaikki ketkä tässä on niinku mukana. Kyllä se aika totista on niinku oman elämän järjestäminen tämän jutun ympärille, se treenamisen määrä ja laatu ja...Kyllä mä nään, et kaikki ketkä tässä niinkun on viimeiset tosiaan 10 vuotta mennyt näitä steppejä yhdessä eteenpäin ja nyt kansainvälisenä erotuomarina tällä hetkellä on, niin kyllä ne ehkä niinku niin paljon tähän satsaa kuin se vaan niinku on mahdollista järkevästi sen muun elämän niin salliessa. Voiko kutsua ammattilaisiksi...no muuten paitsi rahallisesti. Jonkinlainen osa-ammattilaisuus tässä nyt on kyseessä. (Erotuomari 1.)

Siis...me toimitaan...kaikki meän tekeminen on sitä, kuin se olisi ammatti...kaikki, millä tavalla me tehdään näitä, me tehdään kuin ammattilaiset, mutta se ei ole meän ammatti. Meillä kaikilla on niinku varsinainen työ, mikä on meidän ammatti. Enemmänkin tää on elämäntapa. (Erotuomari 3.)

Ku huipulla ollaan, niin pitäisi olla ammattimainen ja ammattimaisesti pystyä treenaan. Mä en ihan siihen ite pysty nyten elämäntilanteen vuoksi...se on sitten ainakin semmonen ammattimainen asenne ja peliin valmistautuminen. (Erotuomari 2.)

Mun mielestä...siis ei varmasti tällä hetkellä voi pitää, mutta kyllä se tosiaan munki ajasta...mä käytän siihen ihan saman verran, ku töihinkin aikaa. (Erotuomari 5.)

Haastateltavat kuvasivat erotuomaritoiminnan muuttumista ammattimaiseksi tavoitteellisuuden ja oman panostuksen lisääntymisellä. Toiminta, joka alkoi harrastuksena, muuttui vähitellen tavoitteellisemmaksi ja ammattimaisemmaksi toiminnaksi.

Kyllä se oli varmaan divarissa tai se oli varmaan se 2004...silloin, kun mä tein sen oman ryhtiliikkeen ja päätin, että nyt mä panostan tähän. Mä väitän, että se oli ehkä jopa kakkosessa viimeset pari kautta. Oliko se sitä ennen enemmänkin harrastus? Se oli kiva harrastus...sai vähän hikeä pintaan ja juoksi vähän. (Erotuomari 4.)

Alussahan tää oli vaan sellanen harrastus, että sai vähän taskurahaa...silloin enemmän ite niinku kuitenkin pelas jalkapalloa ja sit mä painin, niin tää oli vaan semmonen yks kiva lisä siihen...Aloin tekeen kovasti töitä siihen, että pääsis niihin parhaimpiin peleihin sitten tuomarina ja nyt niihin on päässykin. (Erotuomari 2.)

Erotuomaritoiminnan muuttumista ammattimaiseksi kuvasi myös kansainväliseksi erotuomariksi siirtyminen. Kaikkien haastateltujen erotuomareiden mukaan pelit kansainvälisillä kentillä ovat kovempitasoisia ja vaativat erotuomareilta enemmän kuin pelit Suomessa. Myös vastuu kansainvälisillä kentillä on erotuomareiden kokemuksen mukaan suurempi.

No pelihän on jo siis...siinä on niin iso ero, että...varsinkin ne pelit, mitä mä vihellän, niin...niin ne on jo kovii pelejä...siinä on temmossa...no siinä on siis todella iso ero, ja sit kaikki myös pelin ulkopuolella on todella paljon isompaa, että...että semmonen ammattimaisuus paistaa siinä läpi että...(Erotuomari 4.)

Tietysti ottelutapahtumat on maailmalla niin paljon isompia, että ottelun ympärillä tapahtuu enemmän ulkomailla. Sitten ihan siinä pelissä...varmaan sit ne...pelinopeus ja se fyysisyys ja niinku se suoritusvarmuus on korkeammalla tasolla. (Erotuomari 6.)

No varmaan paineet on paljon pienempiä Suomessa. Maailmalla kaikki media ja tämmönen niin... ja sitten pelataan isommista tavallaan panoksista myös niinku rahallisesti. Vastuu on...vastuu on tosi suuri. (Erotuomari 3.)

Kansainvälisellä tasolla toimittaessa suomalaisten erotuomareiden työ on vahvasti tavoitteellista ja ammattimaista toimintaa. Useista haastatteluista käy ilmi, että erotuomarit ovat halunneet panostaa erotuomaritoimintaan ja ovat tehneet kaikkensa edetäkseen urallaan. Tyypillisesti erotuomaritoimintaan sitoutuminen on ollut niin vahvaa, että kaikki muu on rakentunut erotuomaritoiminnan ympärille ja tapahtunut sen ehdoilla.

No se on kyllä melko valtava se rooli. Se oikeastaan tulee ykkösenä, ja sitten tulee kaikki muu. Se päättää kaikki lomat ja myös työt hoidetaan tuomaroinnin ehdoilla. Myös tyttöystävälle heti selväksi, että se on mulle tärkeää. (Erotuomari 7.)

No suuri rooli, vois sanoa, että sillä on jopa suurin rooli elämässä. Kyl se niinku yleensä kalenteriin lyyään ensimmäisenä pelit ja treenit, ja sen jälkeen ruvetaan suunnittelemaan muuta elämää, et kyl se ohjailee voimakkaasti. Jos ei nyt koko ajan mielessä, mutta päivittäin siihen tulee panostettua. (Erotuomari 3.)

No onhan se tietysti äärimmäisen tärkeä. Se on elämäntapa. Moni asia on niinku sille alisteinen. (Erotuomari 6.)

Kaikkien erotuomareiden haastatteluista heijastuu, että erotuomarit ovat ylpeitä siitä, mitä tekevät ja kokevat olevansa etuoikeutettuja, kun saavat olla mukana huippujalkapallossa erotuomareina. Erotuomarina toimiminen on antanut paljon ja opettanut taitoja, joista koetaan olevan hyötyä myös muuallakin elämässä.

Päivittäin jalkapalloa kattoo ja seuraa, niin onhan se hienoa, että saa olla huippufutiksessa messissä...Mä oon ylpee siitä, että mä saan olla tässä mukana. (Erotuomari 7.)

Sä opit hirvittävästi taitoja, joista on hyötyä myös muualla kuin jalkapallossa. (Erotuomari 6.)

Näistä ominaisuuksista on jatkossa varmaan hyötyä sitten työelämässä tai missä tahansa elämässä. (Erotuomari 1.)

5.1.4 Tulevaisuus erotuomarina ja erotuomariuran jälkeen

Haastateltavien vastauksissa erotuomariuran tulevaisuuden odotuksista nousi esiin halu edetä uralla, mikä FIFA-listalla olevilla erotuomareilla tarkoittaa käytännössä korkeampitasoisiin peleihin pääsemistä sekä henkilökohtaista erotuomarina kehittymistä. Yhteistä tulevaisuuden pohdinnoissa pääerotuomareilla oli positiivinen suhtautuminen uran tulevaisuuteen siten, että parhaimpien pelien nähdään vielä olevan edessäpäin. Tavoitteena erotuomareilla on päästä aivan erotuomaritoiminnan huipulle, aikuisten arvokisoihin.

No valoisalta. Mä oon nyt tällä hetkellä Suomen korkeimmin rankattu erotuomari ja...ja suunta nyt näyttää menevän ylöspäin vielä...tulee ihan kivasti pelejä ja näinpoispäin...niin ihan...ihan valoisa tulevaisuus... To be the best of the best. (Erotuomari 4.)

Mä niinku koen, että...mul on kansainvälisenä erotuomarina toinen vuosi, et mun selkeesti oma visio/tavoite on se, että ura olis vasta siellä alussa, että ne parhaat pelit on vielä tulossa, ja siihen sitten kaikki tekeminen tähtää. Askel askeleelta menis sitte eteenpäin...niin pitkään, ku kehitys jatkuu...tavallaan niin pitkään on tarkoitus tehdä tätä hommaa. Sit jos joku päivä huomaa, että ei mee enää eteenpäin...niinku taantuu...mun mielestä siinä kohtaa pitää sitä miettiä. (Erotuomari 3.)

No tulevaisuus näyttää varmaan positiiviselta. Tavoitteena on kyllä ihan tonne maailman huipulle. Seuraavaksi Euroopan huipulle ja sitten maailman huipulle. (Erotuomari 7.)

Avustavat erotuomarit puolestaan kokivat, että he eivät juurikaan pysty itse vaikuttamaan oman uransa etenemiseen tulevaisuudessa, vaan uralla eteneminen riippuu pitkälti pääerotuomarin suorituksista. Avustavienkin erotuomarien vastauksista nousi kuitenkin esiin halu edetä ja kehittyä erotuomarina sekä halu tehdä oma paras suoritus tulevissa otteluissa.

No meillä on kahdeksan avustavaa erotuomaria, joista neljä parasta meidän sisäisen rankingin mukaan pääsee noihin parhaisiin peleihin, mitä meidän tuomarit viheltää eli käytännössä eurooppa-liigan matseihin lohkovaiheen peleihin, niin mun oma tavoite ois nyt kaivautus sinne tai nousta sinne top neloseen tässä seuraavien kahden kauden aikana ja päästä nyt sit sinne niinku parhaisiin peleihin, mitä suomalaiset erotuomarit tuomitsee...Ei se oo niinku mun omissa käsissä lainkaan se, että mitä tulee tulevaisuudessa. Varmaan tehään meän tiiminä...viimekädessä hänen suorituksensa ratkaisee, mitä pelejä saadaan tulevaisuudessa. (Erotuomari 1.)

Tähän pätee tämmönen elinkaariajattelu, lanseerattiin justiinsa, et se rupee vähän niinku nuoli meneen alaspäin pikkuhiljaa. Niin ehkä tässä on pieni mahdollisuus vielä pienelle nousulle, mutta sen jälkeen se on sitten laskettelua alaspäin. Meidän...tuo avustavien homma riippuu niin paljon tuomareista. No ei... mulla on olla niin hyvä, kun mä pystyn olemaan, se on mun tavoite...et se on niin monesta asiasta kii ja se ei oo just must kiinni... pääasiassa, et mikä musta tulee, mutta koko ajan yritän tehdä parhaani. (Erotuomari 5.)

Tulevaisuudessa oman uran etenemisen kannalta haasteena koettiin Suomen jalkapallon heikko taso. Suomen pääsarjan heikko taso ja maajoukkueen huono menestys kansainvälisillä kentillä vaikuttavat suoraan myös suomalaisten erotuomarien uralla etenemisen mahdollisuuksiin.

No tällä hetkellä tulevaisuus näyttää vähän...vähän olevan harmaan peitossa, että...tässä on niin monta tekijää, mitkä vaikuttaa. Sanotaan nyt, että niinku A-maajoukkueen surkeat suoritukset, meän kotimaisen liigan taso. Tarkoittaa sitä, että käytännössä suomalaisiin erotuomareihin ei UEFA:n taholta luoteta niin paljon. Jos meillä olisi uskottava A-maajoukkue tai uskottava liiga, niin se tarkottais sitä, että myöskin meidän erotuomareilla olisi enemmän matseja...että nyt se on niinkun...ei se mahdotonta oo, mutta se on vaan niin erittäin vaikeaa. (Erotuomari 1.)

Useimmat erotuomarit eivät vielä olleet vakavasti miettineet erotuomariuran jälkeistä aikaa, mutta toivat kuitenkin selkeästi esiin halunsa jatkaa uraansa jalkapallon parissa myös erotuomariuran jälkeen. Tämän tutkimuksen haastatteluiden perusteella näyttää siltä, että jalkapallosta on tullut niin keskeinen osa erotuomarien identiteettiä ja elämää, että erotuomareiden on vaikea kuvitella tulevaisuutta ilman jalkapalloa. Osa erotuomareista koki, että jalkapallon parista voisi löytyä jopa uusi ammatti varsinaisen erotuomariuran jälkeen.

En mä tiiä, en mä oo oikein miettiny...kyl mä varmaan siis...kyl mä varmaan täs lajis tuun olemaan mukana...siinä erotuomaritoiminnassa. Kyllä erotuomaritoiminta on se mun juttu, mut ehkä mä sit siirryn tarkkailijaksi tai sitten mä meen istumaan johonkin erotuomari-valiokuntaan ja tällasia juttuja, mutta kyllä mä ihan varmasti tuun jatkamaan...sen mä pystyn kyl jo nyt sanomaan. (Erotuomari 4.)

En mä usko, että mä koskaan osaan kokonaan luopua. Jalkapallossa ollut periaatteessa mukana koko elämän, niin hirmu vaikeeta niinku elätellä, etten jossain roolissa olis mukana. Mitä sitä tekis, sitähan ois hirveesti ylimääräistä aikaa. Varmaan niinku joku tarkkailu-/koulutustehtävät vois kuvitella, että kiinnostaa. Mut en mä vielä sitä mieli. (Erotuomari 3.)

No voisin olla kiinnostunut jonkin tyyppisistä jalkapallon johtotehtävistä, mutta todennäköisesti musta ei tuu tarkkailijaa, eikä erotuomarikouluttajaa, että mä jotenkin nään, että se vois olla jotakin muuta futiksen parissa sitten, jos sieltä nyt löytys jotain sopivaa. Kyllä mä ajattelen, että sieltä vois jopa niinku parhaassa tapauksessa jopa ammattinsa löytää sitten uran jälkeen, mutta katsotaan...(Erotuomari 1.)

5.2 Erotuomarin urakehitykseen vaikuttavat tekijät

Tässä luvussa kuvataan, minkälaisia vaatimuksia erotuomaritoimintaan sisältyy ja, minkälaisia valintoja ja ratkaisuja erotuomarit ovat uransa aikana tehneet edetäkseen urallaan erotuomaritoiminnan huipulle. Tämän lisäksi tarkastellaan, miten nämä tekijät ovat vaikuttaneet erotuomareiden urakehitykseen.

Erotuomareiden urakehitykseen ja uralla etenemiseen vaikuttavat monet niin erotuomarista itsestään kuin ihmissuhteista ja organisaatiostakin lähtöisin olevat tekijät. Erotuomarista itsestään lähtöisin oleviksi tekijöiksi voidaan katsoa erotuomarin motivaatio, ominaisuudet ja taidot, joita kuvataan ensimmäisessä alaluvussa. Toisessa alaluvussa puolestaan käydään läpi, miten erotuomarin oma panostus ja harjoittelu ovat vaikuttaneet urakehitykseen. Tämän jälkeen käydään läpi erotuomareiden valintatilanteita sekä ihmissuhteiden vaikutusta urakehitykseen.

Vaikka tässä tutkimuksessa ei keskityttykään ensisijaisesti tarkastelemaan erotuomareiden uraa ulkoapäin, erotuomareiden urakehitykseen ovat vaikuttaneet myös monet ulkoiset tekijät, kuten organisaatiosta eli Palloliitosta ja FIFA:sta lähtöisin olevat tekijät. Näitä tekijöitä käydään läpi viimeisessä alaluvussa.

5.2.1 Erotuomarin motivaatio, ominaisuudet ja taidot

Motivaatio on yksi keskeinen urheilu-uralla etenemiseen vaikuttava tekijä. Motivaatio on se tekijä, joka saa urheilijan pysymään sitoutuneena ja jatkamaan harjoittelua myös silloin, kun uralla tulee eteen vastoinkäymisiä. (Liukkonen & Jaakkola 2012; Pelletier, Fortier, Vallerand & Briere 2001; Vallerand 2008.) Motivoituneen urheilijan urheiluun sitoutuminen on niin vahvaa, että koko elämäntapa tukee harjoittelua ja urheilu-uraa (Liukkonen & Jaakkola 2012). Vaikka useimmilla erotuomareilla on aloittaessaan intohimoa ja korkea motivaatio erotuomaritoimintaan, useille erotuomareille motivaation ylläpitäminen uran aikana on haastavaa. Erotuomarit harvoin saavat positiivista palautetta pelaajilta, valmentajilta, faneilta tai medialta. (Weinberg & Richardson 1990, 65.) Tässä tutkimuksessa haastatelluista erotuomareista useat olivat jossain vaiheessa uraansa miettineet uransa lopettamista. Toisten kollegoiden tuki sekä omien tavoitteiden asettaminen erotuomaritoiminnan suhteen olivat kuitenkin auttaneet ylläpitämään motivaatiota ja etenemään erotuomarin uralla.

Oon...tuota silloin, kun vihelsin kakkosdivaria...silloin oli oikeastaan ainoa, ku harkitsin lopettamista. Se oli joku, että pari matsia meni samalle joukkueelle heikommin, niin silloin mentiin aika syvissä vesissä. Kollegoiden tuki ja turva esti lopettamasta, että semmosta se välillä on. En oo koskaan ollu mikään suosittu erotuomari...puolustanu sääntöjä. Ei varmaan oo toista, joka on saanu niin paljon paskaa niskaan. Silloin kakkosessa tuntu, että onko tää tän arvoista, että tätäks mun elämä on. Kyllä se siitä, onneksi oli kollegoita. Se on ensiarvoisen tärkeää, että on frendejä, jotka jeesaa sitten. (Erotuomari 7.)

No kyl se varmaan oli joo silloin aikoinaan, ku vaikutti siltä, et se mun ura vähän polkee...polkee paikallaan just ennen kuin mä nousin ykköseen, mutta päätin ite...ite tehdä semmosen ryhtiliikkeen, kokeilla ja... vielä panostaa täysillä tähän. Kyllähän se siis,..niinhän se oli, et itsestähän se oli kiinni tietenki taas kerran. Sit vaan, ku panosti tarpeeksi, niin sit se nousu tuli. Kyl mä olin päättäny, et jos ei tapahu mitään parin vuoden sisään, niin sit mä keksin jotain muuta. (Erotuomari 4.)

Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että huipulle edenneet erotuomarit ovat intohimoisia ja vahvasti sisäisesti motivoituneita erotuomaritoimintaan (Auger ym 2010; Furst 1991; Philippe ym. 2009). Tässä tutkimuksessa ammattimaiseen treenaamiseen ja erotuomaritoimintaan sitoutumiseen erotuomareita motivoi lajin tuottama ilo, rakkaus lajiin sekä erotuomaritoiminnan tuomat haasteet. Myös mahdollisuus kehittää itseään mainittiin tärkeäksi erotuomarina toimimisen motiiviksi.

No on se parasta, mitä ihminen pystyy tekemään, nautin siitä täysin rinnoin. Joutuu kehittämään itteään. Haasteellista, nautittavaa hommaa. (Erotuomari 7.)

No musta on hyvä olla joku sellanen asia, missä...no ihan tieten siitä, että tykkään siitä ihan hirveesti, ja miksi mä tykkään siitä ja miks mulla on siihen aikaa, niin on se, että mun työ ei oo sellanen, missä vois niinku hirveesti...niinku itteensä haastaa tai vähän on, mut ei niin paljon. Ja toi on semmonen, missä voi itteensä niinku haastaa ja yrittää kehittyä. Varmaan se on niinku iso osa sitä. Mut ihan...mullahan on vaan semmonen sisänen palo siihen hommaan, mut voisin kuvitella, että se osa johtuu siitä, että haluaa niinku kehittyä ja haluaa olla jossakin hyvä. (Erotuomari 5.)

Pitää olla niinku rakkautta lajiin. En vois aatella, että mä vaikka lentopallossa tai jääkiekossa tuomarina olisin. (Erotuomari 2.)

Tärkeä erotuomarina toimimisen motiivi haastateltujen erotuomareiden mukaan on myös onnistumisesta nauttiminen. Yksi erotuomari vertasi tätä tuntemusta pelaajien saamaan tuntemukseen ottelun voittamisesta.

Kai se on vähän sama, kun pelaajat voittaa ottelun, niin niillä on se fiilis, mitä siitä saa. Tuomarilla se ei nyt tuu mistään voittamisesta, vaan siitä, että tavallaan on selvittänyt sen ottelun ja luonut tasapuoliset mahdollisuudet joukkueille taistella niistä voitoista. Se hyvänolon tunne onnistuneen suorituksen jälkeen, sitä saa kyllä niinku aika monesta paikasta hakea vastaavanlaista. (Erotuomari 3.)

Erotuomarien fyysiset vaatimukset ovat kasvaneet jalkapallon modernisoitumisen myötä (Blumenstein & Orbach 2014). Etenkin kansainvälisissä peleissä fyysiset vaatimukset ovat kovat (Krustrup ym. 2009). Tässä tutkimuksessa kaikki erotuomarit olivat yhtä mieltä siitä, että fyysinen kunto on ensimmäinen asia, mikä tulee olla kunnossa, mikäli haluaa päästä erotuomaritoiminnassa huipulle.

Tietyt fyysiset raja-arvot niinku pitää tietysti olla tavallaan vähimmäisvaatimus...pitää olla fyysisestikin kondiksessa. (Erotuomari 1.)

Fyysinen kunto on niinku perusedellytys tänä päivänä, mitä huipulla vaaditaan. Sen eteen on joutunu tekeen kaikista eniten töitä, jos miettii sieltä...sieltä ihan sieltä erotuomaripolun alkuvaiheesta. Se oli niinku semmonen asia, mikä oli pakko laittaa kuntoon. (Erotuomari 3.)

Vaikka huipulle pääseminen edellyttääkin erotuomareilta nykyään kovaa fyysistä kuntoa, pelkkä fyysisten kuntotestien läpäiseminen ei riitä, sillä kansainvälisellä tasolla kaikki erotuomarit ovat lähtökohtaisesti fyysisesti hyvässä kunnossa (Catteeuw ym., 2009). Lopulta muut tekijät kuin fyysiset ominaisuudet ratkaisevatkin sen, kenestä tulee huippuerotuomari ja kenestä ei. Esimerkiksi FIFA:n listalle halutessaan erotuomarin iän pitää olla oikea. Erotuomariksi halutaan toisaalta entistä nuorempia erotuomareita, mutta samalla riittävän kokeneita ja kypsiä tuomitsijoita. Erotuomaritoiminnassa korostuvat johtajuus ja itseluottamus, jotka ovat aina sidoksissa myös ikään ja kokemukseen (Airola 2014; Weinberg & Richardson 1990, 56–61). Haastateltujen erotuomareiden mukaan ilman näitä ominaisuuksia on vaikea päästä erotuomaritoiminnassa huipulle.

No ne pitää varmaan niinku tärkeänä, että olet oikean ikäinen. FIFA:lla on ikäraja, minkäikäinen se ehdotettava erotuomari voi olla. Ne taidot on oltava semmosia, et sul on edellytyksiä pärjätä siellä...Ihmisojohtaminen...se on ihan ehoton. Sun pitää olla johtajatyyppejä varsinkin erotuomarin. (Erotuomari 3.)

No kyl semmonen henkilöjohtaminen on varmaan suurin...suurin niinku, mitä sä et voi siis...tai voihan sitä harjoitella, tietenki sä voit oppia johtamaan tietyllä tavalla, mutta pitää olla tietynlainen persoona, että sä pääset ihan sinne huippuun asti. Mä luulen näin. Ja sit on kaikki nämä fyysiset jutut, ja sääntötuntemus pitää tietysti olla hyvä, mutta nehän on asenteellisii kysymyksii periaatteessa...että sä pystyt treenaan, jos sä haluat, sä pystyt juokseen, voit lukea sääntöjä, mut jos sä et osaa johtaa, niin se on vähän vaikeampaa sitten taas harjoitella. Sä voit tietty jollain tavalla sitä tehdä, mutta sit ku se menee liikaa teatteriksi, et sit se ei myöskään...se ei myöskään onnistu. Mut hei kyllähän sä pystyt noita kansainvälisiäkin pelejä sillai viheltämään, että sä et osaa johtaa, mut se on vaan siis tiettyyn pisteeseen asti, sit ku mennään ylemmäs, niin se ei vaan enää onnistu. (Erotuomari 4.)

Yksi tärkeä menestyvän erotuomarin ominaisuus on haastateltujen erotuomareiden mukaan myös itseluottamus. Itseensä ja omiin päätöksiinsä luottava erotuomari toimii kentällä paremmin ja saa yleensä pelaajiltakin enemmän arvostusta. Erotuomarin tehtävät ovat psyykkisesti vaativia, sillä erotuomari toimii jatkuvan stressin ja paineen alaisena. Erotuomarin on kyettävä tekemään nopeita päätöksiä usein epäselvissäkin tilanteissa. (Blumenstein & Orbach 2014.) Itseensä luottava erotuomari pysyy kuitenkin päätöstensä takana, eikä lähde muuttamaan niitä harkitsemattomasti, vaikka pelaajat ja fanit yrittävätkin koko ajan horjuttaa erotuomarin itseluottamusta.

Avustavilla se ei oo ehkä niin iso tekijä, mutta erotuomareilla se perustuu niinku erittäin paljon itseluottamukseen. Että lopulta niinku se on mun mielestä ehkä se...jos puhutaan ihan huippu...huippuerotuomareista, niin se tärkein ominaisuus on se itseluottamus. Että se on jännä nähdä, että miten niinku kaverit, ketkä on periaatteessa niinku tasan yhtä hyviä erotuomareita muuten, mikä merkitys sillä itseluottamuksella on. Että jos joku sua nakertaa vähän...että on menny vähän huonosti, miten se lähtee niinku laskevalle kaarelle se suoritus, ja että jos on pelokas, ja oottaa jo sitä seuraavaa virhettä, kun taas sitten jos sä oot niinku siinä positiivisessa kehityskulussa, sulla menee koko ajan hienosti ja saat koko ajan vahvistusta sille, ja pelaajat hyväksyy sun tuomiot ja koko ajan niinku mennään hienosti ylöspäin, niin se niinku näkyy niin raakasti ulospäin siinä jutussa. Ja kyllä se osaltaan kuuluu tähän avustavaankin toimintaan, mutta erityisesti siihen erotuomarijuttuun. (Erotuomari 1.)

Mikäli haluaa edetä kansainvälisellä erotuomarin uralla ja tulla valituksi kansainvälisiin otteluihin, erotuomarilla tulee haastateltujen erotuomareiden mukaan olla myös hyvä paineensietokyky. Erotuomarilla on oltava rohkeutta tehdä haastavia päätöksiä tarvittaessa. Päätöksiä, jotka asettavat erotuomarin sellaiseen tilanteeseen, että hän tulee väistämättä huomatuksi (Collina 2003, XII). Tällainen voi olla esimerkiksi ottelun viimeisillä minuuteilla tehty päätös, jolla on väistämättä vaikutus ottelun lopputulokseen, ja mahdollisesti koko turnauksen tai kaudenkin lopputulokseen.

No semmosissa...että ei herpaannu toiminta kovissa paikoissa, ja että on enemmän niinku... tai tarvii olla sitä paineensietokykyä, että ku sieltä tulee sieltä selän takaakin sitten katsomosta sitä painetta, ja pelataan kovemmista panoksista ja isommista rahoista, että ei anna niitten niinku vaikuttaa siihen omaan toimintaan...että mieltii sen pelin vaan pelinä ja tekee yhteistyössä muun tuomariston kanssa sitten sen parhaan mahdollisen tuloksen, miten näkee, ja toimii sen perusteella. (Erotuomari 2.)

Sosiaalisia taitoja, paineensietokykyä, erittäin hyvää päättäväisyyttä... ja sit joskus pitää olla myös luonteeltaan vähän ikävä, et on oltava uskallusta tehdä semmosia päätöksiä, mikä ei niinku miellytä kaikkia. (Erotuomari 3.)

Haastateltujen erotuomareiden mukaan huipulle edettäessä sosiaalisten taitojen merkitys korostuu. Yksittäiset ”pelaajat” eivät erotuomaritoiminnassakaan pääse pitkälle, vaan erotuomaritoiminta on ennen kaikkea joukkueurheilua.

Sosiaaliset taidot pitää olla kunnossa, ilman niitä ei varmasti pääse niinku tai on tosi hankala päästä. (Erotuomari 5.)

Mut pitää muistaa, että ei tää mitään yksilöurheilua oo, et niinku erotuomaristo on erotuomarijoukkue, et pitää olla semmonen tiiminjohtaja, et saa siitä omasta erotuomarijoukkueestaan parhaan pelissä irti... kyl niinku kansainvälisissä hyvät sosiaaliset taidot, pystyy kommunikoimaan erilaisten ihmisten kanssa...eri kulttuureista tulevien ihmisten kanssa, osaat sitten toimii näissä tilanteissa. (Erotuomari 3.)

No ne on nää ihan samat ja sitten taas jos ajatellaan avustavia erotuomareita, niin pitää olla hyvä semmonen tiimipelaaja...myös siellä kentän ulkopuolella sitten, että se reissu on hyvä ja kiva... ja tuota...(Erotuomari 2.)

Sen lisäksi, että huipun saavuttaminen vaatii erotuomareilta hyvää fyysistä kuntoa ja tiettyjä henkisiä ominaisuuksia vaatii se erotuomareilta myös pysyvyyttä. Erotuomarin on vuodesta toiseen kyettävä osoittamaan tiettyä suoritustasoa kentällä pysyäkseen haluamallaan sarjatasolla ja edetäkseen edelleen korkeammalle tasolle.

Tottakai ne omat suoritukset merkkää että eihän ketään voi nostaa, jos ei kaveri oo luotettavasti suorittanu...se on se tasainen suorittaminen pitkän ajan. (Erotuomari 1.)

5.2.2 Erotuomarina kehittyminen ja harjoittelu

Erotuomaritoiminta vaatii pitkäjänteistä sitoutumista erotuomaritoimintaan ja jatkuvaa oppimista ja harjoittelua. Kaikkien haastateltujen erotuomareiden kommentteista käy ilmi, että he ovat halunneet edetä urallaan ja kehittyä erotuomarina myös henkilökohtaisesti. Erotuomarit ovatkin käyttäneet runsaasti aikaa kehittääkseen ammattitaitoaan erotuomarina. Vaikka fyysinen valmistautuminen on erotuomaritoiminnassa tärkeää, harjoittelu sisältää paljon muutakin kuin fyysistä harjoittelua. Fyysisen harjoittelun lisäksi opiskeleminen muun muassa pelejä katselemalla ja sääntöjä kertailemalla mainittiin tärkeiksi oman toiminnan kehittämässä ja peleihin valmistautumisessa.

Tottakai pitää jatkaa opiskelua, sääntöjäkin kannattaa niinku kertailla ja kattoa pelejä tosi paljon, opiskella taktiikoita, kattella erilaisia klippejä erilaisista tilanteista. Se on semmoista päivittäistä harjoittelua. (Erotuomari 3.)

No katon niitä huippupelejä. Tykkään paljon kattoa telkkarista futista ja maksukanavat näkyy. Sieltä yrittää sit ammentaa sitä oppia. Ja tietenkin se, että yrittää aina olla fyysisesti paremmassa kunnossa ja myös sitten niinku kertailla vähän sääntöjä muutenkin kuin ennen kursseja ja sääntötöstejä. (Erotuomari 2.)

Pelkkä fyysinen harjoittelu ja pelien seuraaminen ei kuitenkaan riitä, vaan myös taktinen osaaminen on erotuomaritoiminnassa välttämätöntä. Erotuomarin pitää pystyä lukemaan peliä. Sen lisäksi, että tuntee pelin säännöt, pitää myös osata soveltaa niitä kentällä. Osin tämä tulee kokemuksen kautta, osin opiskelemalla joukkueiden taktiikoita esimerkiksi videoilta. (Weinberg & Richardson 1990, 19–22.) Eduksi on, jos on ennen peliä tutustunut joukkueisiin ja pelaajiin, ja osaa sen perusteella ennakoida tulevaa ottelua, kuten käy ilmi seuraavasta erotuomarin kommentista.

Pitää vähän olla niinku hajuilla noissa varsinkin kv-peleissä jo niistä niinkun joukkueiden taktiikoista, että miten ne pelaa ja kenties, että ketkä siellä on niitä avainpelaajia ja ketkä on niitä troublemakereita, ettei tuu sit yllätyksenä, ku menee sinne peleihin. (Erotuomari 2.)

Erotuomarit olivat urallaan kokeneet vastoinkäymisiä. Nämä kuitenkin katsottiin osaksi erotuomarien arkea. Haastateltujen erotuomareiden mukaan erotuomarin uralla menestymisen ja etenemisen kannalta oleellista on se, miten osaa ottaa näistä vastoinkäymisistä oppia. Erotuomarina kehittyminen edellyttääkin jatkuvaa oppimista ja oman toiminnan analysointia. Haastateltujen erotuomareiden mukaan ketään ei tarvitse lähteä mielistelemään, mutta pitää olla nöyrä ottamaan vastaan palautetta ja muuttamaan omaa toimintaansa tarvittaessa.

Tottakai joskus huonon ottelun jälkeen, niin siinä pari päivää menee mieli maassa ja asiat pyörii mielessä, mutta tuota ne pitää vaan nopeesti nollata ja valmistautua kohti seuraavaa peliä, koska se aina sieltä sitte tulee. Mun mielestä ne on vaan sellasia normaaleja, mitä kuuluu erotuomarin arkeen, et ne on vaan kestettävä ja kuka niitä ei sit kestä niin sit varmaan tavallaan jo huippuerotuomareissa ei oo olemassa. On oltava nöyrä myös...se on ihan semmonen, et pitää olla nöyrä ja valmis oppimaan koko ajan uutta ja uutta....On oltava nöyrä, mutta ei saa nöyristellä ketään. (Erotuomari 3.)

Kyllähän se siitä oman toiminnan analysoinnista lähtee. Sit semmonen virheiden myöntäminen, että itelle pystyy myöntään, että on tehnyt väärin. Eihän kukaan odota virheitä, mutta niitäkin tulee ja sit, ku myöntää sen virheen itelleen siitä tulee myöskin hyvä olo. Sitten itsensä kehittäminen, kuuntelen tarkkana palautetta. Frendejä pyytäny kattoon matseja, että miltä näyttää. Pysin kuunteleen neuvoja sillai sopivasti, miten voi itseä kehittää. Tietenkään ei kaikkea...pitää suodattaa. (Erotuomari 7.)

Kyllähän niitä vaikeuksiakin on ollu ihan siis...joku kansainvälinenki peli (ei saada selvää)...niin se ei menny hyvin, mut niistä pitää vaan oppia ja unohtaa mahdollisimman pian. (Erotuomari 4.)

5.2.3 Erotuomarin valintatilanteet, lähin tukiverkosto ja siviilityö

Erotuomarit kuvasivat haastatteluissa vahvasti sitä, että mikäli haluaa edetä erotuomarin uralla FIFA:n listalle ja kansainvälisiin huippupeleihin asti, edellyttää se vahvaa sitoutumista erotuomaritoimintaan. Erotuomariura vaatii erotuomareilta monia, usein jopa itsekkäitäkin valintoja ja ratkaisuja. Nämä valinnat ja kompromissit ovat kuitenkin välttämätön osa erotuomaritoimintaa. Haastateltujen erotuomareiden mukaan huipulle erotuomaritoiminnassa ei ole asiaa, mikäli ei ole valmis tekemään uhrauksia muussa elämässä.

Jos aikoo erotuomaritoiminnassa ihan huipulle, niin se on ihan selvä, että joutuu muussa elämässä tekeen kompromisseja. Se...toisinpäin se ei onnistu, että silloin susta ei tuu huippuerotuomaria, jos et sä kompromissaa jotain. (Erotuomari 1.)

No kyl mä vaitän, että kaikki nää uhrauksetki on sellasia vähän niinku pakollisia tehdä, et sä et vaan voi tehdä tätä puoli...tai voit tehdä, mutta sit sää et...(ei saada selvää), ja seki on ihan fine, mutta se vaan pitää itte tiedostaa sitten. (Erotuomari 4.)

No kyllä se vaatii ennen kaikkea sitä halukkuutta. Tietynlaisista luonteenpiirteistä on tietty etua...mut kyllä se halu tehdä valintoja...tavallaan halu olla erotuomari. (Erotuomari 6.)

Kaikista erotuomareiden haastatteluista käy ilmi, että erotuomarit ovat edenneet urallaan erotuomaritoiminnan ehdoilla, ja erotuomaritoiminta on määrittänyt pitkälti myös erotuomaritoiminnan ulkopuolista elämää. Koska pelit ovat pääsääntöisesti viikonloppuisin ja loma-aikaan, erotuomarit ovat joutuneet tekemään kompromisseja niin perhe-elämän kuin muunkin sosiaalisen elämän suhteen. Erotuomaritoiminnalla on ollut oma vaikutuksensa erotuomarien perhe- ja parisuhteisiin. Lisäksi monista hauskanpidoista ja lomareissuista on jouduttu luopumaan. Sen lisäksi, että erotuomarin ura vaatii valintoja erotuomarilta, vaatiikin se myös paljon joustoa ja ymmärrystä omalta perheeltä ja kumppanilta.

No niitä on paljon joutunut tekeen, että sanotaanko näin, että aika vähän on kyl kesän riennoissa käyty, ja jos kaverit on lähteny huitelemaan jonnekin kesäfestareille, niin ite on valmistautunu peliin, että ei oo ollu mahollisuutta...mahollisuutta tämmösiin asioihin. Se on varmaan sitten muokannu sit kaveripiiriäkin, et sitä kautta sit on jääny aika paljon semmosia hyviä ystäviä. Tietysti on sieltä sitte hyviäkin ystäviä säilyny. Suurin osa. Mut paljon on kyllä joutunu valikoimaan ja paljon on joutunut karsimaan tietyistä asioista. (Erotuomari 3.)

No niitähän on joutunut kyllä tekemään. Ystävät ei oo koskaan kyseenalaistanu. Ei voi olut kädessä kävellä kaduilla. Lomat joutuu järjesteleä, ja jos haluaa festareille lähtee, niin valitettavasti ne jää kyllä väliin. (Erotuomari 7.)

No kyl se on se ykkösjuttu, ei kahta sanaa ole, ja kyl tässä kaikki muut osapuolet periaattessa varmaan kärsii...kärsii siitä, että...että. Mutta kyllä mä siis oon alusta alkaen tehnykki nykyisen vaimon kanssa, ku tavattiin aikoinaan...niin kyl mää otin tän puheeksi jo silloin ja sanoin, et mulla on tämmönen ja se vie paljon aikaa, et se tulee tähän pakettiin mukaan. (Erotuomari 4.)

Huipulla erotuomaritoiminta vie niin paljon aikaa ja vaatii niin vahvaa sitoutumista, että muun elämän ja erotuomaritoiminnan yhteensovittaminen voi toisinaan olla myös haastavaa. Koska erotuomarina menestyäkseen on mentävä erotuomaritoiminnan ehdoilla, asettaa se aivan erityisiä haasteita perhe-elämän suhteen. Tämän tutkimuksen haastatelluista erotuomareista yksi oli lopettelemassa uraansa kauden 2015 jälkeen elämäntilanteeseen liittyvistä syistä johtuen.

Tää on 26 vuosi ja viimeinen vuosi...No joo eli tuota...reilu kolme vuotta sitten oon eronnu ja tuota lasten kanssa kolmestaan asutaan. Ei oo oikeastaan sieltä perheeltä ja kumppanilta...ei oo tullu silloin aikasemmassakaan vaiheessa sitä tukea, mitä ois kaivannu. Lapset on ollu pieniä silloinko on...tai on edelleen mutta, että on päässy noihin kansainvälisiin peleihin...järjestelyt...niihin on tarvinnu vähän isovanhempia ja sellasia. (Erotuomari 2.)

Menestyneillä urheilijoilla on todettu olleen poikkeuksetta takanaan perheen tuki ja henkinen kannustus (Mononen ym. 2014, 13). Myös erotuomarin uralla etenemisen ja menestymisen kannalta perheellä on ollut ratkaiseva rooli. Useampi erotuomari kuvasi, että ilman perheen tukea erotuomarina toimiminen ei olisi ollut mahdollista.

Siis mulla on upea perhe ja hyvä tuki tähän harrastukseen, että sehän on se kaiken a ja o... No kyllä se on kaiken a ja o, kyllä mää sanoisin...kyllä se heijastuu kentälle, jos ei oo kaikki hyvin. (Erotuomari 4.)

No pakkohan perheen on tukea, et eihän siitä muuten tulis yhtään mitään. Aika paljon sanotaanko perhe, ystävät, kaikki nämä, niitten on oltava mukana siinä harrastuksessa, koska niitä on tosi paljon niitä päiviä, jolloin ollaan poissa kotoa...et ollaan ulkomailla, ollaan suomessa peleissä, ollaan erilaisilla kursseilla. Jos se niinku aiheuttais semmosta kiistaa, niin ei siitä tulis mitään. (Erotuomari 3.)

Haaste on tietysti ajankäyttö, koska harraste on niin iso osa elämää. Yhdistäminen ei olisi onnistunut, jos ei olisi ollut perheen tukea. (Erotuomari 6.)

Erotuomariuran vuoksi erotuomarit ovat tehneet valintoja myös ammatillisesti siviilityönsä suhteen. Erotuomariura suuntaa paljon siviiliuraa, sillä siviilityön on oltava sellainen, että se antaa aikaa erotuomaritoiminnalle ja mahdollisuuden toimia erotuomarina. Tämä vaatii yleensä hyvää asemaa työelämässä siten, että työ sisältää mahdollisuuden säädellä omaa ajankäyttöä (Nevala 2005). Tässä tutkimuksessa kaikki haastatellut erotuomarit kokivat, että olivat aina saaneet työnantajalta tukea erotuomaritoiminnan ja siviilityön yhteensovittamisessa.

Mä on ollu siinä onnellisessa asemassa, että mun ei oo tarvinnu ikinä taistella tästä asiasta kahen viimeisen työnantajan kanssa. Molemmat on ollu äärimmäisen joustavia sen suhteen. Tiian kyllä, että on työnantajia, joiden kanssa on ollu ongelmia. Noitten varsinkin kun tulee nopealla aikataululla arkipoissaoloja, niin ne on jossain töissä hankalampi järjestää kuin toisissa. (Erotuomari 1.)

Työpaikkakin on kyllä ollu niinku sen takana ja päässy aina reissuun, vaikka ois päivät täynnä asiakkaita, niin siirretään ne sit vaan jonnekin tulevaisuuteen. (Erotuomari 2.)

Tietysti yksi suuri kiitos kuuluu myös työnantajalle, joka on erittäin niinku hyvin suhtautunu tähän minun harrastukseen, et sit kun on ollu tarvetta lähteä esim. ulkomaille reissuun, niin on saanu sit sitä vapaata, et ilman sitä se ei kyllä onnistus. (Erotuomari 3.)

Vaikka erotuomariuran vuoksi on jouduttu tekemään kompromisseja ja luopumaankin ehkä monista asioista, erotuomarin ura on kuitenkin ollut niin vahva valinta, että valintatilanteessa erotuomariura on mennyt muiden vaihtoehtojen edelle. Tehtyjen uhrauksien ja valintojen lisäksi ennen kaikkea oma halu ja panostus sekä omien tavoitteiden asettaminen erotuomaritoiminnan ja siinä etenemisen suhteen ovat vieneet uraa eteenpäin.

Jos menee tärkeä peli päälle, niin tietysti lähetään. Tärkeä peli menee kaiken edelle. (Erotuomari 7.)

Tietysti se oma äärimmäinen paneutuminen ja päätös siitä, että harkintoja...ja tehty valintoja sen asian ehdoilla. Mikä on mahdollistanut sen menestyksen, niin se on sit varmaan...uskosin oma tekeminen. (Erotuomari 6.)

Tää tuomarointi on aina kyllä menny ykkössijalle. Se on ohjannu...Mun tekkee mieli sanoa tosiaan, että minä ite tai minä itse. Että mie päätän tavallaan sen oman tieni semmoseksi, niin paljon ku on mahollista käyttää tähän aikaa...Kyl mää luulen, että se minä itse ehkä on suurin, joka on mahollistanu nää hommat. (Erotuomari 3.)

5.2.4 Mentorit, tuomaritarkkailijat ja taustaorganisaatiot

Mentoroinnilla on todettu olevan positiivisia vaikutuksia yksilön urakehitykseen (Burlew 1991; Kram 1983). Kun otetaan huomioon erotuomaritoiminnan negatiiviset puolet, kuten jatkuvan kritiikin kohteena oleminen, jonkun kokeneemman henkilön, kuten erotuomaritarkkailijan tai mentorin näkemys ja tuki voivat olla suurena apuna tuomarin kehityksessä ja uralla etenemisessä. Haastateltujen erotuomareiden mukaan mentorointi erotuomaritoiminnassa on tervetullutta, ja useammilla erotuomareilla on ollut joku entinen erotuomari tukemassa erotuomarina kehittymistä ja uralla etenemistä. Hyviksi mentoreiksi mainittiin myös toiset erotuomarikollegat.

On ollut mentoreita kaikki, ketkä on olemassa, ja mä koen sen mentorin hirveen tarpeellisena, että saa sitte porukalla käyä pelit läpi ja miettii siellä niitä hyviä juttuja, miettii niitä juttuja, missä kehittää... (ei saada selvää) tai sitten silloin kun, jos sattuu jotakin virheitä tai huonoja matseja, silloin sille mentorille on tavallaan varauski. Mun mielestä

erotuomarit on aika hyviä mentoreita keskenään täällä Suomessa, että huipputuomarit, meillä on aika hyvä keskusteluyhteys...sanotaanko, että lähes päivittäin ollaan jonkun näkösessä yhteydessä toistemme kanssa. Paljon keskustellaan peleistä, paljon keskustellaan tilanteista. Se mentorointi on varmaan niinku aika pitkälti yksilökohtaista, jotkut haluaa jotkut ei. (Erotuomari 3.)

On on...Mikko Vuorela ja Jouni Hyytiä on varmaan ne jotka ovat...varsinkin nyt, kun kv-ura on lähteny...lähteny...ne on varmaan ne kaksi. Nuorena oli Simo Ruokonen Kaarinasta sellanen...vähän niinku sellainen mun koutsu. Niin ja kaikki kollegat. (Erotuomari 4.)

Peter Jones. Se oli kyllä semmonen, ku mä olin nuorena...oisko ollu 2011/2012, ku olin uefan talenttirymässä. Sitten tietysti kotimaiset mentorit niinku... joiden kanssa on jutellu paljon. Simo Ruokonen ykkösdivarissa, Ilkka Koho ollu paljon apuna, Juha Hirviniemi...ketäs muita näitä on...Heikki Pajunen. (Erotuomari 7.)

Myös otteluiden jälkeisillä analyyseilla erotuomaritarkkailijoiden kanssa on ollut oma roolinsa erotuomareiden urakehityksessä varsinkin uran alkuvaiheissa. Toki kokeneemmallekin erotuomarille tulee tilanteita, joissa on hyvä saada keskustella jonkun ulkopuolisen kanssa, mutta useimmat erotuomarit kuitenkin kokivat, että tässä vaiheessa uraa omaa kehitystä tukevat parhaiten toiset erotuomarikollegat. Haastateltujen erotuomareiden mukaan varsinkin Suomessa tarkkailijoiden taso on sen verran kirjava, että tarkkailijoiden tietämys ei aina tunnu enää riittävältä suorituksen arvioimiseen.

Jonkinlainen rooli siinä sanotaan uran alussa, silloin kun lähettiin niinku ykkösdivisioonasta tavallaan nousemaan kohti liigaa, niin siinä varmaan kuunteli vielä tosi herkällä korvalla niinku tarkkailijoita. Nyt osaa ehkä suhtautua hiukan kriittisemmin, ja nyt sen merkitys ei ehkä oo enää niin iso...No...mitähän sitä sanois...sanotaan, että tietysti tuomaritarkkailijat tietyllä tavalla niinku määrittelee just sen hyvän ja huonon suorituksen, mutta onko...nyt alkaa olemaan jo vähän sellastakin, että välillä tuntuu siltä jo tässä vaiheessa omaa uraa, että niinku se tuomaritarkkailijan asiantuntemus ei enää...ei enää oo riittävä sen suorituksen arvioimiseen, että välillä tuntuu siltä, että se oma porukka siinä niinku...se tuomaritiimi tietää sen asian jotenkin paremmin. (Erotuomari 1.)

No se on hyvin siis vivahteikas se meiän tarkkailijoiden taso...joo kyllä se varmaan silloin nuorempana jätkänä niin...niin varmasti on ollu suhteellisen suurikin merkitys, mutta ei välttämättä enää. (Erotuomari 4.)

Kyllähän se tietysti niinku iso rooli...iso rooli, että monenäköstä tarkkailijaa on ja toisten kanssa tietysti parempia keskusteluita. Osasta tullut mentoreita tai tämmösiä keskustelukumppaneita. Aika paljon...enimmäkseen kollegoiden kanssa juttelee...niiden kanssa, kun on samalla tasolla niin sanotusti, niin se on jotenkin helpompaa jutella. (Erotuomari 7.)

FIFA-merkin rintaan saaminen ei automaattisesti tarkoita sitä, että tulee valituksi kansainvälisiin otteluihin. Vaikka erotuomari olisi kuinka hyvin valmistautunut ja tekisi oikeita ratkaisuja kentällä, siitä huolimatta kansainvälisiin peleihin pääsy ei ole taattu. Suomessa ei ole kuntotestien ja sääntötestien lisäksi olemassa mitään virallisia kriteerejä ylemmälle tasolle siirtymiseksi. Vaikka kentällä tapahtuvat suoritukset ja erotuomarin taidot pitäisi olla ensisijaisesti ne tekijät, jotka ratkaisevat ylemmälle tasolle siirtymisen, käytännössä uran etenemiseen kansainväliseksi erotuomariksi saakka vaikuttaa myös useat erotuomarista itsestään riippumattomat tekijät, kuten alueelliset tekijät sekä erotuomarivalintoihin mahdollisesti liittyvät subjektiiviset tekijät. Lisäksi suomalaisten erotuomarien mahdollisuuksiin päästä tuomitsemaan kansainvälisiä otteluita vaikuttaa suoraan myös Suomen sarjojen heikko taso.

Siihen vaikuttaa sitten periaatteessa vähän niinku poliittiset tekijät, eli kuten tuollaiset kabinettipelit. Ne on kuiteski kaikesta huolimatta osa tätä harrastusta...että jonkun täytyy aina esittää sua tavallaan, nähdä sut sopivaksi...joka on päättävässä asemassa...Mulle tuli yks vanhempi herrasmies, joka on ollut varmaan yli viisi vuosikymmentä mukana näissä kuvioissa niin sanomaan mulle kerran yhdessä illallispöydässä, että kansainväliseksi erotuomariksi valinta ei ikinä ole läpihuutojuttu, että siihen liittyy aina niin monia tekijöitä. En osaa siitä sit sanoa sen enempää, kun en oo ollut itse niitä valintoja tekemässä valiokunnassa, mutta voin kuvitella, että siinä tietysti on varmaan monenlaisia alueellisia ja henkilökohtaisia intressejä niinku mukana niissä päätöksissä...Se on niinku lähtökohtaisesti kuitenkin niin, että niinku mää sanoin siinä aikasemmin, mikäli niinku meän a-maajoukkuen liigauskottavuus ei oo kovin korkea niin silloin myöskään se ei oo se meän erotuomarienkaan uskottavuus kovin korkea kansainvälisesti huolimatta siitä, vaikka me tehtäis kuinka hyviä suorituksia siellä kansainvälisillä kentillä. (Erotuomari 1.)

Kaikki ei oo sun omissa käsissä...Suoritus ois se...et parhaat etenee, mutta varmasti on todellisuudessa osin...osin subjektiivisia. (Erotuomari 6.)

Vaikka tässä tutkimuksessa ei keskityttykään tarkastelemaan erotuomareiden uraa organisaation näkökulmasta, myös organisaatiolla on ollut oma vaikutuksena erotuomarien urakehitykseen. Useamman erotuomarin mielestä erotuomaritoiminnassakin pitäisi ainakin osittain jo siirtyä ammatillisuuteen. Erotuomaritoiminta ei ole erotuomareille enää pelkkä harrastus, vaan sitä on tullut osa-aikainen työ tai elämäntapa, johon käytetään yhtä lailla aikaa kuin siviilityöhönkin. Haastateltujen erotuomareiden mukaan ammatillisuus voisi nostaa suomalaisen erotuomaritoiminnan tasoa ja arvostusta kansainvälisellä huipulla. Yksi syy, miksi suomalaisia erotuomareita ei kuitenkaan Euroopan huippupeleissä näy, on haastateltujen erotuomareiden mukaan taloudellisten resurssien puute.

Tuomareitten joku...puoliammatillisuus...ammattillisuus tai joku tämmönen, että sitä varmaan kannattais...kannattais mieltä, ja sit jos meillä tämmönen ammatillisuus olis olemassa, voisko tavallaan siihen sopimukseen saaha jotain tämmöstä erotuomarien koulutusroolia esimerkiksi ruohonjuuritason erotuomareille, vähän samanlaista mallia, ku mitä esimerkiksi Ruotsissa on. (Erotuomari 3.)

No kyllä se on varmaan se yksi iso juttu, että nykypäivän tuomareista tulis ammatillaisia, että ihan oikeesti vois keskittyä siihen, koska näis isoissa maissa jo niin nehän on, niin miksi me annettais niille tasoitusta periaatteesa, koska kilpaurheiluanhän tämäkin on...tietyllä tavalla ainakin. Jos me muutenkin tullaan Suomesta, niin meitä ei hirveesti varmaan arvosteta, koska meän liiga ei pärjää ja maajoukkue ei pärjää, miksi me annetaan vielä sitten tossa tasotusta...että sitä mä ehkä toivoisin ja kaipaisin...et kyl mää sen verran töitä tän eteen teen, että mä voisin...mä haluaisin kutsua sitä jo (ei saada selvää) ihan työksi... mutta siihen ei vaan löydy rahaa, kaikki menee sinne pelaajakehityksen puolelle...(Erotuomari 4.)

No kysymys on varmaan viimekädessä kuitenkin aika pitkälti rahasta ja sitä ei nyt hirveästi ylimääräistä oo. (Erotuomari 1.)

Haastateltujen erotuomareiden mukaan Palloliitto tukee kuitenkin erotuomareiden uraa sen verran, minkä resurssiensa puitteissa voi. Osa erotuomareista koki, että Palloliiton tuki on riittävä, kun taas osa koki, että Palloliitto ei pysty riittävästi tukemaan erotuomareiden urakehitystä. Haastateltujen erotuomareiden kokemuksen mukaan erotuomaritoiminnassa on Suomessa kuitenkin menty viime vuosina paljon eteenpäin.

Kyllä siellä varmaan kehittämistäkin on, mutta yleisellä tasolla niin ehdottomasti kyllä. (Erotuomari 6.)

No sanotaan, että jalkapallossa varmasti on Suomen ammattimaisimmin hoidettu organisaatio, että siinä ollaan kyllä niinku asteittain menty tosi paljon eteenpäin sekä niinku näää työntekijät liitossa ja erotuomarit ketkä nyt on ollu mukana sanotaanko viimeisen kymmenen vuoden aikana voi varmaan kaikki voi allekirjoittaa sen, että me ollaan menty järkyttäviä harppauksia eteenpäin niinku meidän ammattimaisuudessa ja siinä mielessä mä nään, että me ollaan tehty oikeanlaisia ratkaisuja niinku suomalaisessa jalkapallo erotuomaritoiminnassa verrattuna esim. koripalloon niin mun mielestä koripallon erotuomaritoiminta on melkeen tapettu tässä samana aikana, missä mun mielestä me ollaan saatu jalkapallon erotuomaritoiminta aika lailla mukavsti organisoitua ainakin huipputason osalta. (Erotuomari 1.)

No mun mielestä se on ihan hyvä, että aina tarvitaan uusia huipputuomareita. En nyt ihan tiiä minkälainen se nyt on se tästä niinku meistä alaspäin se seuraava porras, että kuin siellä on tulossa hyviä tuomareita ja kuin niitä koulutetaan ja etsitään, mutta mun mielestä parempaan päin. Nythän palkattiinkin kolme niitä erotuomarikehittäjää...länteen ja itään ja Pohjois-Suomeen. Pienillä resursseilla, mutta kuitenkin...ja ei oo oikeen sitten niinku faktatietoa, että millasta se on muualla...suomen ulkopuolella. (Erotuomari 2.)

Erotuomaritoiminnan kehittämiseksi ja erotuomareiden uran tukemiseksi tulevaisuudessa Palloliiton suuntaan esitettiin toivomuksena erotuomaritarkkailun ja erotuomarien koulutuksen tason kehittäminen. Vaikka huippuerotuomarien uran tukeminen koetaan tärkeänä, haastatteluissa tuotiin esille myös uusille aloitteleville erotuomareille annetun tuen merkitys. Haastatellut erotuomarit korostivat, että kaikki erotuomarit ovat tärkeitä, myös erotuomarit junnupeleissä, sillä yhtäkään peliä ei pelattaisi ilman erotuomaria.

Tulevaisuudessa toivottiinkin enemmän tukea ruohonjuuritasolle ja paikallisille kerhoille sekä lisää näkyvyyttä erotuomaritoimintaan, jotta uusia aloittavia tuomareita saataisiin paremmin mukaan ja pidettyä pidempään mukana erotuomaritoiminnassa. Yhtenä keinona lisätä erotuomaritoiminnan näkyvyyttä mainittiin muun muassa se, että suomalaisia erotuomareita saataisiin kansainväliselle huipulle.

En mä oikeen tiä...ehkä se on se tarkkailu...tarkkailu, että niinku ne huipputarkkailijat tai ne parhaat tarkkailijat tarkkailis sit niinku eniten, ja sit tarkkailupuolelle se resurssointi, että tuomarit vielä sais enemmän niistä tarkkailuista. (Erotuomari 2.)

No siellä on varmaan osin vielä oppimista siinä, että miten ihmisiä johdetaan, miten ihmisiä koulutetaan, miten ihmiset oppii...sellasii asioita. Tietynlaisten oppimistapojen hyödyntämisessä...niissä on varmaan tekemistä...varmaan just siinä, miten osaaminen pidetään tavallaan organisaatiossa mukana, eikä säikäytellä pois. (Erotuomari 6.)

Sitä niinku, ku miettii kehitysideoita tuomaritoimintaan...Millä tavalla tuomaritoiminnasta saatais kiinnostavampi uusille, nuorille aloittaville tuomareille. Pitäisi palloliitonkin tasolla ehkä miettiä? No mä luulen että sitä kannattais miettiä...näkyvyshän on aina semmonen, millä saahaan tietoisuutta...Nuorille nimenomaan...tottakai me tarvitaan kaikenikäisiä erotuomareita. Se valtava määrä jalkapallo-otteluita, mitä niinku suomessa pelataan, et ne saahaan niinku hoiettua. Tietysti aina muistettava, että huipputuomarit on vaan yksi osa sitä erotuomarointia. Kaikki tuomarit on oikeesti tärkeitä...myös ne jotka viheltää niitä pikkujunnuja...koska yhtään peliä ei pelattais ilman tuomaria. Yks mikä varmasti helpottais...sitä tavallaan...että ihmiset ois kiinnostuneita erotuomaritoiminnasta...että saatais suomesta joku tuomari ihan sinne huipulle...aivan sinne euroopan huipulle... sitä nähtäis viikottain tuolla...(ei saada selvää). Kyllä se menestys aina kuitenkin sitä kiinnostavuutta tuo... (Erotuomari 3.)

Pitäs tukee niitä paikallisia kerhoja. No siis semmonen systeemi ois mun mielestä hyvä, että kaikkien pelaajien pitäs käyä erotuomarikurssi, niin sitä kautta saatais sitten mukaan tähän erotuomaritoimintaan. Se ois niinku semmonen lähtökohta, ja sit ku ne saadaan sinne, niin sitten tuettais niitä kerhoja, että ne kerhot voi järjestää jotain toimintaa yhdessä, et semmonen yhteisöllisyys on tosi tärkeää, et Kuopiossa, mikä siellä toimi oli se yhteisöllisyys. Okei mä olin yksin, mutta oli rohkeutta mennä niihin tilaisuuksiin...onneksi, ja niistä opin tosi paljon, ja pääsi niinku mukaan siihen ryhmään. (Erotuomari 5.)

Erotuomarin ura on yksilöllinen kehittämisprosessi. Ura etenee kaikilla omaa tahtiaan riippuen erotuomarin omasta panostuksesta, sitoutumisesta ja persoonallisuudesta. Erotuomariuran aloittaminen ei yleensä vaadi mitään kovin kummoista, mutta uralla eteneminen ja menestyminen edellyttävät paitsi oikeaa ikää myös päämäärätietoisuutta ja vahvaa sitoutumista. Koska erotuomareiden valintaan esimerkiksi kansainväliseksi erotuomariksi vaikuttavat myös aluepoliittiset tekijät, omaan valintaan ei voi oikeastaan vaikuttaa muuten kuin tekemällä oman työnsä mahdollisimman hyvin. Erotuomari itse määrääkin pitkälti sen, minkälaiseksi hänen uransa muodostuu. Toisaalta, vaikka vastuu urakehityksestä onkin ensisijaisesti erotuomareilla itsellään, myös perheen, työpaikan ja organisaation tuella on iso merkitys. Perheen ja ennen kaikkea puolison tuki on välttämätöntä niin uralla etenemisen kuin perheen ja erotuomariuran yhdistämisenkin kannalta. Organisaatiot voivat puolestaan tukea urakehitystä esimerkiksi järjestämällä mentoriohjelmia sekä tukemalla verkostojen syntymistä.

6 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää suomalaisten miesjalkapalloerotuomareiden uran muodostumista, erotuomareiden tulevaisuuden uraodotuksia sekä uran etenemiseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksen tulokset tuottivat tietoa jalkapalloerotuomarin urasta ja erotuomaritoiminnasta suomalaisen jalkapalloerotuomarin näkökulmasta. Samalla ne lisäsivät ymmärrystä siitä, mitä asioita erotuomareiden urakehityksessä tulisi ottaa huomioon, ja mitä asioita erotuomaritoiminnassa tulisi kehittää, jotta suomalaisiakin erotuomareita olisi mahdollista nähdä tulevaisuudessa aivan erotuomaritoiminnan korkeimmalla huipulla, kansainvälisissä arvokilpailuissa. Tutkimus myös auttaa tuomaan näkyväksi urheilun osaluuetta, joka on jäänyt tutkimuskirjallisuudessa ja julkisuudessa usein vähemmälle huomiolle.

6.1 Suomalaisen miesjalkapalloerotuomarin ura

Jalkapallokulttuurin muutos ja sen myötä myös erotuomaritoiminnan muutos ovat muuttaneet erotuomarien tehtäviä, asemaa ja työolosuhteita. Olosuhdemuutoksia ovat aiheuttaneet niin jalkapallon kaupallistuminen ja ammattimaistuminen kuin erotuomaritoiminnan vaatimusten kasvukin. Muutokset ovat ratkaisevasti vaikuttaneet myös erotuomareiden uraan ja uralla etenemisen mahdollisuuksiin.

Suomalaisten jalkapalloerotuomareiden urissa voidaan havaita monia urheilu-uralle tunnusomaisia piirteitä ja siirtymävaiheita. Tällaisia ovat muun muassa sarjatasolta toiselle siirtyminen, huippusuorituksen tekeminen ottelussa, paineen sietäminen sekä takaiskujen käsittely. Vastaavanlaisia tuloksia on saatu myös aikaisemmissa erotuomareiden uraa käsittelevissä tutkimuksissa (Samuel ym. 2015; Slack ym. 2013).

Côtén (1999) mallin mukaan urheiluharrastuksen aloittaminen ja eri lajien kokeileminen ajoittuvat tavallisesti ikävuosiin 6–13. Tämän tutkimuksen haastatteluiden perusteella suomalaisten miesjalkapalloerotuomareiden urheiluun kiinnittyminen näyttää tapahtuvan samoihin aikoihin kuin muillakin urheilijoilla. Koska virallinen erotuomariura aloitetaan yleensä vasta pelaajauran jälkeen, erotuomariuran lopullinen valinta, erotuomaritoimintaan sitoutuminen ja erotuomariuran huippuvaihe ajoittuvat erotuomareilla selvästi myöhempään

vaiheeseen kuin urheilijoilla tyypillisesti. Varsinainen erotuomariura alkaa erotuomarin peruskurssilta. Organisatorisesti ura saavuttaa huippunsa, kun erotuomari valitaan UEFA:n ja FIFA:n listoille kansainväliseksi erotuomariksi. Tämän jälkeen uralla eteneminen tarkoittaa käytännössä UEFA:n kategorioissa ylemmäs etenemistä, suurempiin ja kovempitasoisiin peleihin pääsemistä sekä henkilökohtaista erotuomarina kehittymistä. Erotuomareiden urakehityksessä voidaan siis havaita niin objektiivisen kuin subjektiivisen ja organisatorisenkin uran piirteitä.

Erotuomarin uran alkuvaiheet eivät ajoitu mihinkään tiettyyn ikävaiheeseen, vaan ura voi alkaa elämän eri vaiheissa. Tyypillisesti virallinen erotuomariura alkaa selkeästi myöhempään kuin perinteisemmät urheilu-urat. Tässä tutkimuksessa erotuomarin ura oli aloitettu peruskurssilta noin 14–16 vuoden iässä, mikä on hieman aikaisemmin, mitä muualla tehdyissä aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu (Catteeuw ym. 2009). Kun aikaisemmin erotuomaritoiminta oli lähinnä vaihtoehto kolmekymppisille uraansa lopetteleville pelaajille, nykyään kolmekymppisenä aloittanut erotuomari olisi jo pahasti myöhässä tavoittelemaan kansainvälisiä kenttiä (Petracovschi, Muresan & Voicu 2011). Tässä tutkimuksessa kaikki erotuomarit olivat aloittaneet kansainvälisen uransa noin 30 ikävuoden tienoilla. Tämän perusteella näyttääkin siltä, että ainakin Suomessa erotuomarit pyritään saamaan mahdollisimman nuorina FIFA:n listalle. Kansainväliseksi erotuomariksi halutaan entistä nuorempia erotuomareita, joten urakin on aloitettava entistä nuorempana. Samalla erotuomareilta kuitenkin odotetaan myös riittävää kypsyyttä ja kokemusta ennen kansainvälisiin peleihin siirtymistä. Esimerkiksi FIFA:n listalle ei oteta ollenkaan alle 25-vuotiaita (FIFA 2015b). Erotuomaritoiminnassa korostuvat johtajuus ja itseluottamus, jotka tulevat vasta iän ja kokemuksen myötä (Airola 2014; Weinberg & Richardson 1990, 56–61).

Vaikka erotuomariharjoittelu alkaa näennäisesti selvästi myöhempään kuin huippupelaajien harjoittelu, käytännössä jalkapallon sääntöjä ja pelin ymmärrystä aletaan opetella jo aikaisemmin, kun ura jalkapallon parissa aloitetaan pelaajana. Tässä tutkimuksessa kaikilla haastatelluilla erotuomareilla oli pelaajakokemusta vähintäänkin junnupeleistä. Huipputasolla pelanneita erotuomareissa ei ollut yhtään, ja näin on havaittu olevan ylipäättäänkin tyypillistä huipulla toimivien erotuomareiden keskuudessa (Nevala 2005, Thomson 1998, 131–136).

Erotuomarien uran alkuvaiheiden tarkastelussa hyödynnettiin Prusin (1984) uramalla tarkoituksena selvittää, mitä kautta erotuomarit ovat hakeutuneet erotuomarin uralle. Tässä tutkimuksessa erotuomarin uralle oli hakeuduttu sekä itse aktiivisesti uraa tavoittelemalla että jonkun toisen henkilön, yleensä valmentajan kannustamana. Raha tai muut taloudelliset edut eivät sen sijaan olleet tärkeitä erotuomarin uralle hakeutumisen tai uran jatkamisen syitä. Vastaavanlaisia havaintoja on tehty myös aikaisemmissa tutkimuksissa (Auger ym. 2010; Furst 1991). Collinan (2003, 128) mukaan on tavallista, että erotuomarin peruskurssille hakeudutaan jostain hyvinkin yksinkertaisesta syystä, kuten jonkun toisen ihmisen kehotuksesta, mutta pohjimmiltaan erotuomariksi ryhtymisen taustalla on kuitenkin rakkaus lajiin sekä halu jatkaa mukana jalkapallon parissa senkin jälkeen, kun on huomattu, että taidot pelaajana eivät mahdollista tulevaisuutta jalkapalloilijana. Nämä motiivit näkyivät myös tässä tutkimuksessa haastateltujen erotuomareiden kommentoissa. Sekä erotuomarin peruskurssille hakeutumisen että myöhemmin erotuomariuran valinnan taustalla oli ollut vaikuttamassa ennen kaikkea kiinnostus jalkapalloon sekä halu jatkaa itselle rakkaan lajin parissa.

Monille erotuomareille erotuomaritoiminta näyttää alkavan hauskana harrastuksena, josta se kehittyy vähitellen tavoitteelliseksi ja ammattimaiseksi toiminnaksi. Sarjatasoja ylemmäs siirryttäessä ja vaatimustason kasvaessa erotuomaritoimintaan aletaan satsata yhä enemmän aikaa ja panostusta. Ajan myötä harjoittelu, pelien seuraaminen ja peleissä matkustaminen alkavat kokonaisvaltaisesti ohjata myös erotuomarin siviilielämää, kuten perhettä ja kokopäivätyötä sekä niihin liittyviä valintoja. Erotuomaritoiminnasta tulee niin keskeinen osa erotuomarien elämää, että erotuomarit ovat halukkaita tekemään sen puolesta merkittäviä kompromisseja niin heidän henkilökohtaisessa elämässään kuin työelämässäänkin.

Suomessa erotuomaritoiminnasta ei makseta palkkaa, eikä sitä näin ollen voi pitää Suomessa ammattina. Kaikki harjoittelu ja tekeminen kentällä tähtäävät kuitenkin ammattimaiseen toimintaan. Huipulla toimiville erotuomareille erotuomaritoiminta ei olekaan enää pelkkä harrastus, vaan erotuomaritoiminnasta on tullut osa-aikainen työ tai elämäntapa, joka vaatii jatkuvaa oppimista ja harjoittelua. Vaikka erotuomaritoiminnan olosuhteet eivät Suomessa mahdollistakaan täydellistä omistautumista erotuomaritoiminnalle, erotuomareille itselleen erotuomaritoiminta on kuitenkin ensisijaista. Usein tähän elämäntapaan sitoutuminen on niin voimakasta, että sille omistaudutaan ja siihen käytetään yhtä paljon tai jopa enemmän aikaa kuin varsinaiseen kokopäivätyöhön. Erotuomarien harrastuksena alkanut toiminta on alkanut muistuttaa enemmän työtä kuin vapaa-aikaa. Vapaa-ajasta on tullut vakavaa, ja siihen on alkanut sisältyä myös vastuuta. (Stebbins 1992, 5–7.)

Kun otetaan huomioon erotuomaritoiminnan olosuhteet, ei ole ihme, että monilla erotuomareilla pilli päättyy naulakkoon jo heti ensimmäisen ison epäonnistumisen jälkeen. Philippe ym. (2009) mukaan huipulla toimivat erotuomarit suhtautuvat lajiinsa yhtä intohimoisesti kuin pelaajatkin. Tämän tutkimuksen haastatteluiden perusteella intohimo jalkapalloa kohtaan on ollut niin suurta, että sen parissa on haluttu jatkaa sellaisellakin uralla, jota ei alun perin olisi välttämättä lähdetty itse tavoittelemaan. Ajan myötä jalkapallosta ja erotuomaritoiminnasta on tullut myös niin keskeinen osa erotuomareiden identiteettiä, että niiden parissa halutaan jatkaa myös varsinaisen erotuomariuran jälkeinkin.

6.2 Suomalaisen miesjalkapalloerotuomareiden urakehitykseen vaikuttavat tekijät

Erotuomareiden uralla etenemiseen ja kansainväliseksi erotuomariksi valintaan vaikuttavat monet niin erotuomarista itsestään kuin ihmissuhteista ja organisaatiostakin lähtöisin olevat tekijät. Motivaatio on tärkeä erotuomareiden urakehitykseen vaikuttava tekijä, sillä motivaation puute johtaa herkästi uran keskeyttämiseen (Liukkonen & Jaakkola 2012), mikä on ollut erotuomareiden keskuudessa tavallista (Auger ym. 2010). Suomessa erotuomaritoiminnasta saatavat palkkiot ovat sen verran pieniä, että pelkkien ulkoisten palkkioiden varaan rakennettu motivaatio ei erotuomaritoiminnassa kanna pitkälle. Kun otetaan lisäksi huomioon erotuomaritoiminnan negatiiviset puolet ja kaikki se aika, jonka erotuomarit ovat valmiita käyttämään parantaakseen taitojaan, voidaan päätellä, että taustalla täytyy olla paljon intohimoa ja päämäärätietoisuutta, että on onnistunut etenemään FIFA:n listalle asti. Tämän tutkimusten tulosten perusteella näyttää siltä, että erityisesti sisäiset tekijät, kuten erotuomaritoiminnasta nauttiminen, ovat tärkeimmät motiivit aikaa vievien ja vaativien erotuomarirutiinien taustalla. Vastaavanlaisia päätelmiä on tehty myös aikaisemmissa tutkimuksissa (Hancock, Dawson & Auger 2015; Johansen 2015).

Erotuomaritoiminta ei ole pelkästään juoksemista ja viheltämistä kentällä, vaan nykyaikaisen jalkapallon pelitempo ja liikkuvuus yhdessä valtavan mediahuomion kanssa edellyttää, että erotuomarit ovat hyvin valmistautuneita ja koulututtuneita urheilijoita, joilla on taktista harkintakykyä, henkistä voimaa kestää painetta sekä kykyä tehdä nopeita ja itsevarmoja päätöksiä kentällä (Uefa 2016).

Kukaan ei voi olla täydellinen koko ajan, joten myös kaikkein parhaimmat erotuomarit ovat uransa aikana tehneet huonoja päätöksiä. Erotuomarina menestymisen kannalta oleellista on kuitenkin se, miten näistä heikoista hetkistä selviää. (Mullarkey 2015.) Haastatteluiden perusteella kenenkään ura ei kaadu yhteen virheeseen, vaan ratkaisevaa on se, miten osaa ottaa virheistään oppia ja tulla entistä vahvempana takaisin.

Haastatelluilta saatujen tietojen perusteella voidaan todeta, että erotuomaritoiminta on kansainvälisellä tasolla vaativa tehtävä, ja edellyttää erotuomareilta monia valintoja ja uhrauksia, mikäli haluaa edetä erotuomaritoiminnassa ihan korkeimmalle huipulle. Erotuomarini pitää pystyä sovittamaan yhteen niin siviilityö, erotuomarini ura kuin perhe-elämäkin (Perreau-Niel & Erard 2015). Perheen, työpaikan ja ystävien asenteista riippuen tämä yhteensovittaminen voi toisinaan olla myös haastavaa, eikä se välttämättä onnistu kaikilta. Tosin tällaisia erotuomareita harvoin FIFA:n listoilla nähdäänkään.

Erotuomarini uralla, kuten urheilijoiden uralla ylipäättäänkin, valintojen tekeminen on osa elämää. Jokaisen erotuomarini on tehtävä itse valinta siitä, kuinka paljon on valmis sitoutumaan erotuomaritoimintaan ja sen vaatimuksiin. Selvää on, että jossain vaiheessa uraa joutuu tekemään valintoja muun elämän ja erotuomaritoiminnan välillä. Useimmiten valinta tehdään erotuomaritoiminnan hyväksi siten, että esimerkiksi töistä otetaan palkatonta vapaata tai sosiaaliset riennot jätetään väliin. Koska erotuomaritoiminta vie paljon aikaa ja muulle elämälle on vaikea löytää ylimääräistä aikaa, perheen ja ystävien tuki on erotuomarille äärimmäisen tärkeää. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että erotuomaritoiminnan ja perhe-elämän yhteensovittaminen voi olla haastavaa muun muassa ajankäyttöön liittyvistä ongelmista johtuen. Lisäksi erotuomarit joutuvat olemaan paljon poissa kotoa. (Furst 1991.) Nämä perhe-elämään liittyvät haasteet tulivat esille myös tässä tutkimuksessa. Valtaosa erotuomareista kuitenkin koki saaneensa riittävästi tukea uransa alkuvaiheissa lapsuuden perheeltään ja myöhemmin myös puolisoiltaan.

Toisten ihmisten merkitystä yksilön urakehitykseen ei tule aliarvioida (Beres & Dixon 2014). Kysyttäessä erotuomareilta, mikä on vaikuttanut heidän uran etenemiseen ja uralla menestymiseen, kaikki mainitsivat merkittäviä henkilöitä tai mentoreita, jotka ovat olleet tukemassa heidän urakehitystä. Tämän lisäksi myös perheeltä saatu tuki sekä työpaikan tuki koettiin tärkeinä uran mahdollistavina tekijöinä.

Kova työ, ammattimaisuus, jatkuva halu oppia sekä uhraukset ovat kaikki sellaisia, mitä erotuomarina menestyminen edellyttää. Siitä huolimatta edes näillä uralla eteneminen ei ole taattu. Tämän lisäksi erotuomarina menestyminen edellyttää myös jonkin verran onnea. (Mullarkey 2015.) Suomessa jalkapallomaajoukkueen heikko taso vaikuttaa suoraan myös erotuomarien mahdollisuuksiin edetä urallaan huippupeleihin. Tulevaisuudessa Suomessa tulisikin miettiä, mitä erotuomareiden urissa tulisi ottaa huomioon ja, miten erotuomareiden uraa voitaisiin tukea entistä paremmin, jotta suomalaisten erotuomareiden arvostusta kansainvälisellä huipulla saataisiin parannettua. Erotuomareiden haastatteluiden perusteella erotuomareiden ammattilaisuus voisi olla ainakin yksi sellainen tekijä, mikä edesauttaisi suomalaisten erotuomareiden saamista erotuomaritoiminnan korkeimmalle, kansainväliselle huipulle. Tämä puolestaan voisi tuoda erotuomaritoiminnalle sitä paljon kaivattua näkyvyyttä, jolla saataisiin houkuteltua uusia erotuomareita lajin pariin.

Polku erotuomarin peruskurssilta kansainvälisiin huippupeleihin ei ole läpihuutojuttu. Jokaisella henkilöllä ammattilaiskentillä on takana vuosien omistautuminen työlleen. Jalkapalloerotuomari ei ole tästä poikkeus. Kun tarkastellaan erotuomareiden uraa ja uran vaihteita aina kansainvälisille kentille saakka, voidaan todeta, että tie huipulle on vähintään yhtä työläs kuin pelaajillakin. (Rosano 2013.) Oikotietä huipulle ei ole, vaan erotuomarit etenevät urallaan kukin omien taitojensa, oman panostuksensa ja halunsa mukaan. Erotuomarin uralla etenemiseen ja urakehitykseen vaikuttavat toki myös monet erotuomarista itsestään riippumattomat tekijät, mutta uran eteneminen huipulle saakka on ennen kaikkea kuitenkin erotuomarista itsestään kiinni.

6.3 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi ja jatkotutkimusehdotuksia

Tutkimuksen luotettavuuden arviointi on osa hyvää tutkimuskäytäntöä (Aaltio & Puusa 2011). Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta ei ilmaista jonkin objektiivisen ja määrällisen mittarin mukaisena arviona, kuten kvalitatiivisessa tutkimuksessa (Aaltio & Puusa 2011), vaan luotettavuuden kriteerit määrää tutkija itse tutkimusprosessin kuvauksen, aineiston analyysin sekä perusteluiden tarkastelun kautta (Eskola & Suoranta 1998, 208, 210; Perttula 1995; Puusa & Kuittinen 2011). Tutkija pyrkii tarkastelemaan omia valintojaan niitä

arvioiden, ja perustelemaan, miten hän on päätenyt tekemiinsä tulkintoihin. Laadullisessa tutkimuksessa tärkeintä onkin tiedon perusteltavuus ja perustelujen tarkistettavuus. Tulos ja tulkinnat eivät ole lopullisia, sillä uskottavistakin perusteluista huolimatta toinen tutkija voi näkökulmasta riippuen päätyä erilaisiin tulkintoihin. Tärkeää on, että lukija voi seurata tutkijan päättelyä ja asettaa sen halutessaan kritiikin kohteeksi. (Aaltio & Puusa 2011.)

Itse en ole koskaan pelannut jalkapalloa tai toiminut erotuomarina. Kokemus erotuomaritoiminnasta tai jalkapallosta pelaajana olisi varmasti auttanut minua pääsemään paremmin käsiksi tutkittavien elämismailmaan. Ulkopuolisena tutkija saattaa nimittäin herkästi tehdä virhearviointeja, jos ei tunne ilmiön olemusta (Anttila 1998, 137). Tätä pyrin välttämään rakentamalla ymmärrystäni tutustumalla laajasti aikaisempaan tutkimukseen ja kirjallisuuteen. Toisaalta voi ulkopuolisuudesta olla hyötyäkin, sillä ulkopuolinen näkemys voi joskus tuoda esille sellaisia asioita, mitä aiheessa kiinni olevat asiantuntijat eivät välttämättä huomaa. Liian kiinni aiheessa olevalla tutkijalla voi nimittäin olla monenlaisia ennakkokäsityksiä, jotka heikentävät tutkijan objektiivisuutta. (Anttila 1998, 137.) Tekemiäni tulkintoja pyrin perustelemaan haastatteluista poimituilla suorilla lainauksilla. Lainausten avulla lukija voi myös arvioida tehtyjen tulkintojen osuvuutta. Jokaiselta tutkittavalta kysyttiin erikseen kirjallinen lupa lainausten käyttämiseen.

Tutkimuksen aineisto koostuu rajatusta otoksesta henkilöitä, joten tuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkia vastaavia tapauksia. Toisaalta tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ollutkaan yleistysten tekeminen, vaan tutkittavien oman ääneen kuuluviin tuominen. Koska laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan ihmisten kokemuksia eli ainutkertaista tapahtumaa, tutkimustulosten ei voida katsoa pätevän muuhun kuin tutkittuun tapaukseen (Puusa & Kuittinen 2011). Kansainvälisellä tasolla toimivien erotuomareiden tapauksessa kyse on kaiken kaikkiaan hyvin rajatusta joukosta, sillä FIFA:n listalta suomalaisia pääerotuomareita löytyy yhteensä vain viisi ja avustavia erotuomareita kahdeksan. Tähän nähden otoksen voidaan katsoa olevan kohtuullinen, sillä tutkimuksessa oli mukana yhteensä kolme pääerotuomaria ja neljää avustavaa erotuomaria. Pieni aineisto tuo tutkimukselle kuitenkin omat rajoituksensa. Isommasta aineistosta voitaisiin muodostaa luotettavampia tulkintoja ja johtopäätöksiä tutkittavasta aiheesta.

Tässä tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastatteluaineistoon liittyy aina omat rajoituksensa. Koska etenkin teemahaastattelussa tutkimuksen aineisto on näkökulmaista ja tutkijan tuottamaa, se ei voi autenttisesti kuvata tutkittavaa ilmiötä. Ihmiset puhuvat samoista asioista eri tavoin, eivätkä välttämättä ymmärrä ja tulkitse keskustelun aikana esille tulleita asioita samalla tavoin. (Aaltio & Puusa 2011.) Lisäksi tutkimushaastattelu on aina yksisuuntainen, koska se on tutkijan ohjailemaa, ja kontakti ei ole haastateltavan puolelta spontaani, vaan hänet on pyydetty mukaan haastatteluun (Hirsijärvi & Hurme 1995, 41). Nämä teemahaastattelun rajoitukset saattavat vaikuttaa myös tämän tutkimuksen tuloksiin ja niistä tehtyihin tulkintoihin.

Haastattelun luotettavuuteen saattaa vaikuttaa myös se, että niin haastattelijasta kuin haastateltavastakin johtuvat tekijät ovat voineet vaikuttaa haastattelutilanteeseen. Näitä ovat esimerkiksi haastattelijan kokemattomuus tai virheet kysymystekniikassa. Haastateltava voi puolestaan puhua esimerkiksi asian vierestä, ja antaa näin tutkimuksen kannalta väärää tietoa. (Hirsijärvi & Hurme 1995, 125–127.) Näin tutkimuksen jälkeen omaa toimintaa arvioidessani olen sitä mieltä, että jotkut tutkimuskysymykset hieman eri tavalla esittämällä olisin voinut saada haastatteluissa monipuolisempia vastauksia erotuomareiden urasta. Kokemattomuudestani johtuen pitäydyin ehkä liikaa kiinni ennalta suunnitellussa kysymysrungossa. Osassa haastatteluissa haasteena oli myös se, että ne jouduttiin pitämään meluisassa ympäristössä. Vaikka nauhoituksen toimivuus tarkastettiin haastattelutilanteessa, siitä huolimatta osassa haastatteluista havaittiin litterointivaiheessa epäselviä kohtia, mikä on saattanut vaikuttaa litteroinnin oikeellisuuteen. Nämä tekijät saattavat osaltaan vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin ja erotuomareiden haastatteluista tehtyihin tulkintoihin.

Tässä tutkimuksessa tulosten luotettavuuteen saattaa vaikuttaa myös se, että aineiston analyysia ja tulososiota tehtiin pitkän ajan kuluessa. Toisaalta runsas aika aineiston analyysille mahdollisti myös tulosten syvällisemmän tulkinnan. Vaihto-opiskelukevääni jälkeen odotin vaikeata paluuta opinnäytetyöni pariin. Yllätyksekseni kuitenkin huomasin, että jollain tapaa aivot olivat työstäneet asiaa myös loman aikana, sillä ennen taukoa graduni etenemistä hankaloittaneet ongelmakohdat olivat selkiytyneet.

Koska haasteltavien joukko on hyvin pieni ja he edustavat jalkapallopiireissä sellaista ryhmää, jonka haastateltavat ovat helposti tunnistettavissa, tutkimuksen yhtenä haasteena oli, miten kuvata haastateltavien näkemyksiä urastaan siten, että haastateltavien anonyymiteetti säilyisi mahdollisimman hyvin. Tähän pyrittiin poistamalla haastateltavien nimet tutkimuksesta, ja käyttämään sen sijaan numerointia erottamaan haastateltavat toisistaan. Toisaalta tämän tutkimuksen luonne ja haastattelukysymykset eivät ole sisällöltään sellaisia, että tietojen paljastuminen aiheuttaisi vahinkoa haastateltaville tai heidän uralleen. Tästä huolimatta pyrkimyksenä on ollut säilyttää haastateltavien anonyymiteetti niin hyvin kuin mahdollista.

Tämän tutkimuksen yhtenä haasteena oli myös teoreettisen viitekehyksen muodostaminen. Viitekehyksen muodostamista hankaloitti ennen kaikkea aikaisemman tutkimuksen vähäinen määrä. Tämän vuoksi myöskään laajoja vertailuja aikaisempaan tutkimukseen ei ole voitu tehdä.

Tulevaisuudessa erotuomareiden uraa olisi hyvä tutkia siten, että pääerotuomareita ja avustavia erotuomareita tutkitaan erikseen, sillä kyseisten ryhmien rooleissa, tehtävissä ja urissa on kuitenkin joitakin keskeisiä eroja. Tämän lisäksi erotuomaritoimintaa olisi tulevaisuudessa mielenkiintoista tutkia myös naiserotuomareiden näkökulmasta. Naiserotuomareita mietin tämänkin tutkimuksen tutkimuskohteeksi, mutta halusin vielä pitäytyä mieserotuomareissa, koska aikaisempaa tutkimusta ei mieserotuomareistakaan ole vielä paljon saatavilla. Lisäksi jalkapallon muutokset, kuten jalkapallon kaupallistuminen, ovat koskettaneet enemmän miesten jalkapalloa kuin naisten jalkapalloa. Näin ollen myös muutokset erotuomaritoiminnan olosuhteissa ja vaatimuksissa ovat korostuneet selkeämmin miesten erotuomaritoiminnassa. (Nevala 2005.) Jotta osattaisiin kehittää tukikeinoja, jolla erotuomareita saataisiin motivoitua mukaan erotuomaritoimintaan ja pidettyä pidempään mukana, myös erotuomaritoiminnan drop out -ilmiön tutkiminen olisi tulevaisuudessa tärkeää.

LÄHTEET

- Aaltio, I. & Puusa, A. 2011. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat: perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: Johtamistaidon opisto, 153–166.
- Ahlstedt, L. 1978. Erikoistuminen ja liikkuvuus liikkeenjohtajan urakehitystekijöinä. *Acta Academiae Oeconomicae Helsingiensis. Series A: 25.* Helsinki.
- Airola, I. P. 2014. Elämäntapa, joka ei tuo kavereita. *Jalkapallolehti*. Viitattu 18.8.2016.
<http://jalkapallolehti.fi/elamantapa-joka-ei-tuo-kavereita/>
- Alfermann, D., & Stambulova, N. (2007). Career transitions and career termination. Teoksessa G. Tenenbaum & R.C. Eklund (toim.) *Handbook of Sport Psychology*. 3. painos. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, 712–733.
- Anshel, M. H., Freedson, P., Hamill, J., Haywood, K., Horvat, M. & Plowman, S. 1991. *Dictionary of the sport and exercise sciences*. Champaign, Illinois: Human Kinetics.
- Anttila, P. 1998. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. 2. painos. Helsinki: Akatiimi oy.
- Aro, T. 1947. Suomen jalkapalloilun vaiheita. Teoksessa R. Rantala, M. Siukonen, & S. Tukiainen (toim.) *Urheilumme kasvot (osa 3 Palloilu)*. 2. painos. Jyväskylä: Scandia kirjat, 49–63.
- Arthur, M. B., Hall, D. T. & Lawrence, B. S. 1989. Generating new directions in career theory: the case for a transdisciplinary approach. Teoksessa M. B. Arthur, D. T. Hall & B. S. Lawrence (toim.) *Handbook of career theory*. Cambridge: Cambridge University Press, 7–25.
- Auger, D., Fortier, J., Thibault, A., Magny, D. & Gravelle, F. 2010. Characteristics and Motivations of Sports Officials in the Province of Québec. *International Journal of Sport Management Recreation & Tourism* 5 (b), 29–50.
- Baker, K. 2015. *Fathers of Football: Great Britons Who Took the Game to the World*. Durrington: Pitch.
- Baruch, Y. 2004. *Managing Careers: Theory and Practice*. Harlow: Pearson.

Baruch, Y. & Rosenstein, E. 1992. Human resource management in Israeli firms: planning and managing careers in high-technology organizations. *The International Journal of Human Resource Management* 3 (3), 477–495.

Barry, N. 2008. Laws of the game. *Refereeing* 6, 11–15.

Bateman, H., McAdam, K. & Sargeant, H. 2006. *Dictionary of Sport and Exercise Science*. Lontoo: A. & C. Black.

BBC. 2001. Football referees turn professional. Viitattu 18.8.2016.

<http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/football/1386841.stm>

Beres, J. L. & Dixon, J. C. 2014. Exploring Mentoring Functions Within the Sport Management Academy: Perspectives of Mentors and Protégés. *Sport Management Educational Journal* 8 (1), 14–26.

Bernal, J. C., Nix, C. & Boatwright, D. 2012. Sport Officials' Longevity: Motivation and Passion for the Sport. *International Journal of Sport Management Recreation & Tourism* 10 (b), 28–39.

Bloom, B. S. 1985. *Developing Talent in Young People*. New York: Ballantine.

Blumenstein, B. & Orbach, I. 2014. Development of Psychological Preparation Program for Football Referees: Pilot Study. *Sport Science Review* 23 (3–4), 113–126.

Bozeman, B. & Feeney, M. K. 2008. Mentor Matching: A “Goodness of Fit” Model. *Administration & Society* 40 (5), 465–482.

Burlew D. L. 1991. Multiple mentor model: A conceptual frame work. *Journal of Career Development*, 17 (3), 213–221.

Castagna, C., Abt, G. & D'Ottavio, S. 2004. Activity profile of international-level soccer referees during competitive matches. *Journal of Strength and Conditioning Research* 18 (3), 486–490.

Castagna, C., Abt, G., D'Ottavio, S. & Weston, M. 2005. Age-Related Effects on Fitness Performance in Elite-Level Soccer Referees. *Journal of Strength and Conditioning Research* 19 (4), 785–790.

- Catteeuw, P., Helsen, W., Gilis, B. & Wagemans, J. 2009. Decision making skills, role specificity and deliberate practice in association football refereeing. *Journal of Sport Sciences* 27 (11), 1125–1136.
- Collina, P. 2003. *The Rules of the Game*. Lontoo: Pan MacMillan.
- Colwell, S. 2000. The ‘Letter’ and the ‘Spirit’: Football Laws and Refereeing in the 21st Century. *Soccer & Society* 1 (1), 201–214.
- Colwell, S. 2004. *Elite Level Refereeing in Men’s Football: A Developmental Sociological Account*. University of Leicester. Department of Sociology.
- Côté, J. 1999. The Influence of the Family in the Development of Talent in Sport. *The Sport Psychologist* 13 (4), 395–417.
- Côté, J.; Baker, J. & Abernethy, B. 2007. Practice and Play in the Development of Sport Expertise. Teoksessa R. Eklund & G. Tenenbaum (toim.) *Handbook of Sport Psychology*. 3. painos. Hoboken, NJ: Wiley, 184–202.
- Cox, G. 1999. *The Dictionary of Sport*. Lontoo: Carlton.
- Cuskelly, G. & Hoye, R. 2013. Sport officials’ intention to continue. *Sport Management Review* 16 (4), 451–464.
- Debois, N., Ledon, A. & Wylleman, P. 2015. A lifespan perspective on the dual career of elite male athletes. *Psychology of Sport and Exercise* 21, 15–26.
- Dunmore, T. 2011. *Historical Dictionary of Soccer*. Lanham: Scarecrow Press.
- Dunning, E. & Sheard, K. 1979. *Barbarians, Gentlemen and Players: A Sociological Study of the Development of Rugby Football*. Oxford: Martin Robertson.
- Ekman, K. 2004. Urheilu ammattina. Teoksessa K. Aaltonen (toim.) *Urheilin ja liikunnan oikeus käytännössä*. Helsinki: Tietosanoma oy, 154–166.
- Ekonen, M. 2007. *Moninaiset urat: narratiivinen tutkimus naisjohtajien urakehityksestä*. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden tiedekunta. Lisensiaatintyö.
- Eriksson, P. & Koistinen, K. 2005. *Monenlainen tapaustutkimus*. Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisuja 4:2005. Viitattu 8.9.2016.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152279/Monenlainen_tapaustutkimus.pdf?sequence=1

- Eskola, J. & Suoranta, J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino. Viitattu 8.9.2016. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789517685047>
- FIFA. 2015a. Laws of the game 2015/2016., Zurich, Switzerland: The international football association board. Viitattu 4.9.2015. http://www.fifa.com/mm/Document/FootballDevelopment/Refereeing/02/36/01/11/LawsofthegamewebEN_Neutral.pdf
- FIFA. 2015b. Circular no. 1497: 2016 FIFA refereeing lists. Viitattu 18.8.2016. http://resources.fifa.com/mm/document/affederation/administration/02/67/14/74/circularno.1497-2016fifarefereeinginternationalists_neutral.pdf
- Folkesson, P., Nyberg, C., Archer, T. & Norlander, T. 2002. Soccer Referees' Experience of Threat and Aggression: Effects of Age, Experience and Life Orientation on Outcome of Coping Strategy. *Aggressive Behavior* 28 (4), 317–327.
- Frick, B. 2009. Globalization and Factor Mobility: The Impact of the “Bosman-Ruling” on Player Migration in Professional Soccer. *Journal of Sports Economics* 10 (1), 88–106.
- Frick, B. 2012. Career Duration in Professional Football: The Case of German Soccer Referees. Teoksessa L.H. Kahane & S. Shmanske (toim.) *The Oxford Handbook of Sports Economics. Volume 1: The economics of sports*. New York: Oxford university press, 487–500.
- Furst, D. M. 1991. Career Contingencies: Patterns of Initial Entry and Continuity in Collegiate Sports Officiating. *Journal of Sport Behavior* 14 (2), 93–1.
- Gagne, M. 2014. FIFA Referees and the World Cup Selection Process. Viitattu 18.8.2016. <https://sites.duke.edu/wcwp/tournament-guides/world-cup-2014/world-cup-referees/fifa-referees-and-the-world-cup-selection-process/>
- Gencay, S. 2009. Magnitude of psychological stress reported by soccer referees. *Social Behaviour and Personality* 37 (7), 865–868.
- Giulianotti, R. & Robertson, R. 2004. The globalization of football: a study in the glocalization of the ‘serious life’. *The British Journal of Sociology* 55 (4), 545–568.

- González-Víllora, S., Pastor-Vicedo, J. C. & Cordente, D. 2015. Relative Age Effect in UEFA Championship Soccer Players. *Journal of Human Kinetics* 47 (1), 237–248.
- Gould, D., Weiss, M. & Weinberg, R. 1981. Psychological Characteristics of Successful and Nonsuccessful Big Ten Wrestlers. *Journal of Sport Psychology* 3 (1), 69–81.
- Green, G. 1960a. The history of the game: a diary of the years. Teoksessa A. Fabian & G. Green (toim.) *Association football, volume 1*. Lontoo: The caxton publishing company, 21–36.
- Green, G. 1960b. The dawn of the football. Teoksessa A. Fabian & G. Green (toim.) *Association football, volume 1*. Lontoo: The caxton publishing company, 37–46.
- Green, G. 1960c. The football association. Teoksessa A. Fabian & G. Green (toim.) *Association football, volume 1*. Lontoo: The caxton publishing company, 47–97.
- Green, J. & Britten, N. 1998. Qualitative research and evidence based medicine. *British medical Journal* 316 (18), 1230–1232.
- Guillén, F., & Feltz, D. L. (2011). A conceptual model of referee efficacy. *Frontiers in Psychology* 2 (25), 1-5.
- Hancock, D. J., Dawson, D. J. & Auger, D. 2015. Why Ref? Understanding sport officials' motivations to begin, continue, and quit. *Movement and Sport Sciences* 87, 31–39.
- Haynes, R. 1998. A Pageant of Sound and Vision: Football's Relationship with Television, 1936–60. *The International Journal of the History of Sport* 15 (1), 211–226.
- Heikkinen, R-L. & Laine, T. 1997. Tutkimuksen polulla. Teoksessa R-L. Heikkinen & T. Laine (toim.) *Hoitava kohtaaminen*. Helsinki: Kirjayhtymä oy, 18–23.
- Heinilä, K. 2010. Liikunta- ja urheilukulttuurimme: eilen-tänään-huomenna. Espoo: Kalevi Heinilä.
- Helsen, W. & Bultynck, J. B. 2004. Physical and perceptual-cognitive demands of top-class refereeing in association football. *Journal of Sport Sciences* 22 (2), 179–189.
- Helsingin erotuomarikerho. 2016. Kerhomme. Viitattu 8.9.2016.
<http://www.hek.fi/kerhomme/>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1980. Teemahaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1995. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Howell, D. 1970. Jalkapalloerotuomari. Helsinki: Otava.
- Itkonen, H. & Nevala, A. 2007. Jalkapallo, maailma ja Suomi. Teoksessa H. Itkonen & A. Nevala (toim.) Kuningaspelin kentät: jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä. Helsinki: Gaudeamus, 11–23.
- Itkonen, H. & Nevala, A. 2012. A popular game in Father Christmas Land? Football in Finland. *Soccer & Society* 13 (4), 570–583.
- Johansen, B.T. 2015. Reasons for officiating soccer: the role of passion-based motivations among Norwegian elite and non-elite referees. *Movement and Sport Sciences* 87, 23–30.
- Kanerva, J. 2003. Suomalaiset erotuomarit. Teoksessa J. Kanerva., A.O. Arponen., M. Heinonen., J. Tamminen & V. Tikander (toim.) Jalkapallon pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY, 434.
- Kanerva, J. 2008. Mustapukuisista miehistä värikkäiksi viheltäjiksi. Teoksessa Y. Lautela & G. Wallen (toim.) Rakas jalkapallo: Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. 2. painos. Helsinki: Teos, 289–295.
- Karjalainen, M. 2010. Ammattilaisten käsityksiä mentoroinnista työpaikalla. University of Jyväskylä. *Studies in Education, Psychology and Social Research* 388.
- KIHU 2010. Huippu-urheilun faktapankki: lajien harrastaja- ja lisenssimäärät. Viitattu 22.9.2016. <http://www.kihu.fi/faktapankki/lisenssit/>
- Kielitoimiston sanakirja. 2016. Kotimaisten kielten keskus. Verkkoersio. Viitattu 11.11.2016. <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>
- Kram, K. 1983. Phases of the Mentor Relationship. *Academy of Management Journal* 26 (4), 608–625.
- Krustrup, P., Helsen, W., Randers, M. B., Christensen, J. F., Macdonald, C., Natal Rebelo, A & Bangsbo, J. 2009

- . Activity profile and physical demands of football referees and assistant referees in international games. *Journal of Sports Sciences* 27 (11), 1167–1176.
- Kurtén, S. 2001. Uraputkesta itsensä johtamiseen: kokemuksia, ajatuksia ja harjoituksia. Helsinki: Dialogia Oy.
- Lahtinen, E. S. 1994. Rugbyn koulusta Turun satamaan. Teoksessa J. Pakkanen (toim.) *Futis*. WSOY: Porvoo, 17–23.
- Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Jyväskylä: PS-kustannus, 28–45.
- Lanfranchi, P., Eisenberg, C., Mason, T. & Wahl, A. 2004. 100 Years of Football: the FIFA Centennial Book. Lontoo: Weidenfeld & Nicolson.
- Lappeenrannan erotuomarikerho. 2016. Viitattu 8.9.2016. <http://www.lrek.fi/>
- Lehikoinen, J. 2016. Suomen ykköstuomari tähyää maailman huipulle. Viitattu 4.11.2016. <http://futis.ts.fi/uutiset/suomen-ykkostuomari-tahyaa-maailman-huipulle>
- Liukkonen, J. & Jaakkola, T. 2012. Urheilijan motivaatio. Teoksessa L. Matikka & M. Roos-Salmi (toim.) *Urheilupsykologian perusteet*. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 169, 48–63.
- Lähteenmäki, S. 1995. ”Mitä kuuluu - kuka käskee?": Yksilöllinen urakäyttäytyminen ja sitä ohjaavat tekijät suomalaisessa liiketoimintaympäristössä – Vaihemallin mukainen tarkastelu. Turun Kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja A; 1/95.
- Mascarenhas, D., Collins, D. & Mortimer, P. 2005. Elite Refereeing Performance: Developing a Model for Sport Science Support. *The Sport Psychologist* 19 (4), 364–379.
- Metsä-Tokila, T. 2001. Koulussa ja kentällä: Vertaileva tutkimus huipulle tähtäävän urheilun ja koulutuksen yhdistämisestä. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 55. Turku: Painosalama OY.
- Mononen, K., Aarresola, O., Sarkkinen P., Finni J., Kataja, S., Härkönen, A. & Pirttimäki, M. 2014. (toim.). Tavoitteena nuoren urheilijan hyvä päivä 2014. Urheilijan polun valintavaiheen asiantuntijatyö 2014. KIHU:n julkaisusarja nro 46. Jyväskylä: Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU.

- Mullarkey, M. 2015. Howard Webb: a refereeing role model. *Refereeing* 24, 18–22. Viitattu 13.8.2016. <https://the-ra.org/assets/Referee%20Magazine%20Volume%2024%20single.pdf>
- Nevala, A. 2005. Amatööristä ammattilaiseksi? Erotuomari osana jalkapallon kulttuurimuutosta. *Liikunta & Tiede* 42 (6), 51–57.
- Nevala, A. 2007. “Mistä avaruudesta heidät on hankittu?” Saksan MM-turnauksen erotuomarit. Teoksessa H. Itkonen & A. Nevala (toim.) *Kuningaspelin kentät: jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä*. Helsinki: Gaudeamus, 195–209.
- Nicholson, N. & West, M. 1989. Transitions, work histories and careers. Teoksessa M. B. Arthur, D. T. Hall & B. S. Lawrence (toim.) *Handbook of career theory*. Cambridge: Cambridge University Press, 181–201.
- Park, M. 2010. World cup referees outrun players. Viitattu 18.8.2016. <http://edition.cnn.com/2010/HEALTH/06/04/world.cup.referees.fitness/>
- Patton, M. Q. 2002. *Qualitative Research and Evaluation Methods*. 3. uudistettu painos. Thousand Oaks: Sage.
- Pelletier, L. G., Fortier, M. S., Vallerand, R. J. & Briere, N. M. 2001. Associations Among Perceived Autonomy Support, Forms of Self-Regulation, and Persistence: A Prospective Study. *Motivation and Emotion* 25 (4), 279–306.
- Perttula, J. 1995. Kokemuksen tutkimuksen luotettavuudesta. *Kasvatus* 26 (1), 39–46.
- Perreau-Niel, A. & Erard, C. 2015. French football referees: an exploratory study of the conditions of access and employment for referees in terms of level and gender. *Soccer and Society* 16 (1), 1–16.
- Petracovschi, S., Muresan, H. & Voicu, S. 2011. Refereeing and the perspectives of a career in football. *Timișoara Physical Education and Rehabilitation Journal* 4 (7), 16–22.
- Philippe, F. L., Vallerand, L. J., Andrianarisoa, J. & Brunel, B. 2009. Passion in Referees: Examining Their Affective and Cognitive Experiences in Sport Situations. *Journal of Sport & Exercise Psychology* 31 (1), 77–96.
- Prus, R. 1984. Career Contingencies: Examining Patterns of Involvement. Teoksessa N. Theberge & P. Donnelly (toim.) *Sport and the Sociological Imagination*. Texas: Texas Christian University press, 297–317.

- Puusa, A. & Kuittinen, M. 2011. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus- ja arviointikysymyksistä. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat: perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: Johtamistaidon opisto, 167–180.
- Racek, O. & Pelikán, O. 2015. Role of sports management in preparation for football referees in the Czech Republic. Viitattu 30.9.2016. <http://oaji.net/articles/2016/1045-1453393640.pdf>
- Rainey, D. W., Schweickert, G., Granito, V. & Püllella, J. 1990. Fan's evaluations of major league baseball umpires' performances and perceptions of appropriate behavior toward umpired. *Journal of Sport Behavior* 13 (2), 122–129
- Reilly, T. & Gregson, W. 2006. Special populations: The referee and assistant referee. *Journal of Sport Sciences* 24 (7), 795–801.
- Rosano, N. 2013. Referee Week: Road to the professional ranks a long one for aspiring referees. Viitattu 9.9.2016. <http://www.mlssoccer.com/post/2013/05/15/referee-week-road-professional-ranks-long-one-aspiring-referees#>
- Ruohotie, P. 1998. Motivaatio, tahto ja oppiminen. Helsinki: Edita
- Samuel, R. D., Galily, Y. & Tenenbaum, G. 2015. Who are you, ref? Defining the soccer referee's career using a change-based perspective. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 1–13. Viitattu 2.6.2016. <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1612197X.2015.1079792>
- Samuel, R. D. & Tenenbaum, G. (2011). How do athletes perceive and respond to change-events: An exploratory measurement tool. *Psychology of Sport and Exercise* 12 (4), 392–406.
- Sarrazin P., Vallerand R., Guillet E., Pelletier L. & Cury F. 2002. Motivation and drop-out in female handballers: a 21-month prospective study. *European Journal of Social Psychology* 32 (3), 395–418.
- Schein, E. H. 1977. Career Anchors and Career Paths: A Panel Study of Management School Graduates. Teoksessa J. Van Maanen (toim.) *Organizational Careers: some new perspectives*. New York: Wiley, 49–64.

- Siljander, P. 1988. Hermeneuttisen pedagogiikan pääsuuntaukset. Oulun yliopisto. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tutkimuksia 55.
- Sjöblom, K. 2008. Alkupotkut. Teoksessa Y. Lautela & G. Wallen (toim.) Rakas jalkapallo: Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. 2. painos. Helsinki: Teos, 19–39.
- Slack, L. A., Maynard, I. W., Butt, J. & Olusoga, P. 2013. Factors Underpinning Football Officiating Excellence: Perceptions of English Premier League Referees. *Journal of Applied Sport Psychology* 25 (3), 298–315.
- SPL. 2015a. Erotuomarin käsikirja. Viitattu 3.9.2016.
https://www.palloliitto.fi/sites/default/files/liitteet/erotuomarin_kasikirja_2015_low.pdf
- SPL. 2015b. Kuntotestit. Viitattu 11.11.2016.
https://www.palloliitto.fi/sites/default/files/liitteet/kuntotestit_2015.pdf
- SPL 2016a. Ykkönen 2016. Viitattu 10.8.2016. <https://www.palloliitto.fi/palloliitto/sarjat-ja-tulokset/miehet/ykkonen-2016>
- SPL. 2016b. Erotuomaritarkkailijan käsikirja 2016. Viitattu 12.8.2016.
https://www.palloliitto.fi/sites/default/files/liitteet/erotuomaritarkkailijan_kasikirja_2016.pdf
- SPL. 2016c. Erotuomaritoiminta: Jalkapallon erotuomarikoulutus. Viitattu 3.9.2016.
<https://www.palloliitto.fi/tampere/erotuomarikoulutus/jalkapallon-erotuomarikoulutus>
- SPL. 2016d. Erotuomaritoiminta: Koulutus. Viitattu 16.9.2016.
<https://www.palloliitto.fi/palloliitto/erotuomaritoiminta/koulutus>
- SPL. 2016e. Jalkapallon kilpailutoimintaa koskevat määräykset ja järjestämisohjeet. Viitattu 22.9.2016. <https://www.palloliitto.fi/palloliitto/saannot-ja-maaraykset/jalkapallon-kilpailutoimintaa-koskevat-maaraykset-ja>
- SPL. 2016f. Palloliitto lyhyesti. Viitattu 2.6.2016.
<https://www.palloliitto.fi/esittely/palloliitto-lyhyesti>
- SPL. 2016g. Tule erotuomariksi. Viitattu 6.10.2016. <https://www.palloliitto.fi/kaakkois-suomi/tule-erotuomariksi>
- SPL 2016h. Erotuomarikoulutus. Viitattu 7.10.2016. <https://www.palloliitto.fi/keski-suomi/koulutus/erotuomarikoulutus>

- SPL. 2016i. Sarjat ja tulokset: miehet. Viitattu 12.11.2016.
<https://www.palloliitto.fi/palloliitto/sarjat-ja-tulokset/miehet>
- SPL. 2016j. Piiri- ja aluesarjat 2016. Viitattu 12. 11.2016. <https://www.palloliitto.fi/keski-pohjanmaa/pelitoiminta/piiri-ja-aluesarjat>
- SPL. 2016k. Erotuomarit. Viitattu 8.9.2016.
<https://www.palloliitto.fi/palloliitto/erotuomaritoiminta/erotuomarit>
- Stambulova, N. B. 2000. Athlete's crises: A developmental perspective. *International Journal of Sport Psychology* 31 (4), 584–601.
- Stambulova, N., Alfermann, D., Statler, T. & Côte, J. 2009. ISSP Position Stand: Career Development and Transitions of Athletes. *International Journal of Sport and Exercise Physiology* 7 (4), 395–412.
- Stebbins, R. A. 1992. *Amateurs, Professionals and Serious Leisure*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Suomen urheilumuseo. 2009a. SM-sarjasta Veikkausliigaan. Viitattu 10.8.2016.
<http://urheilumuseo.fi/portals/47/veikkausliiga/perustaminen.htm>
- Suomen urheilumuseo 2009b. Veikkausliigan ilmiöitä. Viitattu 10.8.2016.
<http://www.urheilumuseo.fi/portals/47/veikkausliiga/ilmiot.htm>
- Super, D. E. 1957. *The psychology of careers: an introduction to vocational development*. New York: Harper & Brothers.
- Tainio, T. 1947. *Kuningas jalkapallo*. Helsinki: Tammi.
- Tepper, B. J., Eisenbach, R. J., Kirby, S. L. & Potter, P. W. 1998. Test of a Justice-Based Model of Subordinates' Resistance to Downward Influence Attempts. *Group and Organization Management* 23 (2), 144–160.
- Thomson, G. 1998. *The Man in Black: A History of the Football Referee*. Lontoo: Prion.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- UEFA. 2011. Referee mentor programme hastens path to the top. Viitattu 13.10.2016.
<http://www.uefa.org/protecting-the-game/refereeing/news/newsid=1630668.html>

- UEFA. 2015. 2015/16 UEFA Champions League access list. Viitattu 4.9.2015.
<http://www.uefa.com/uefachampionsleague/season%3D2016/accesslist/>
- UEFA. 2016. Referee. Viitattu 12.8.2016. <http://www.uefa.org/protecting-the-game/refereeing/>
- Vallerand, R. J. 2008. On the psychology of passion: in search of what makes people's lives most worth living. *Canadian Psychology* 49 (1), 1–13.
- Veikkausliiga. 2016. Sarjajärjestelmä. Viitattu 10.8.2016.
<http://www.veikkausliiga.com/veikkausliiga/sarjajarjestelma>
- Vuolle, P. 1977a. Suomalaisen huippu-urheilijan elämänura. Perustietoja vuosina 1956–1972 huipulla olleiden suomalaisten urheilijoiden urheilu-urasta, sosiaalisesta taustasta, koulutuksesta, ammatista ja yhteiskunnallisesta osallistumisesta. Jyväskylän yliopisto. *Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja* 17.
- Vuolle, P. 1977b. Urheilu elämänsisältönä. Menestyneiden urheilijoiden elämänura kilpailuvuosina. Jyväskylän yliopisto. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 10.
- Vuolle, P. 1978. Sport as Life Content of Successful Finnish Amateur Athletes. Jyväskylän yliopisto. *Liikunnan ja Kansanterveyden julkaisuja* 21.
- Vuolle, P. 2001. Jääkiekkoilijan elämäntaival. Liikunnan kehittämiskeskus. Jyväskylän yliopisto.
- Webb, T. 2014. The Emergence of Training and Assessment for Referees in Association Football: Moving from the Side-lines. *The International Journal of the History of Sport* 31 (9), 1081–1097.
- Webb, T. 2016a. 'Knight of the Whistle': W.P. Harper and the Impact of the Media on an Association Football Referee. *The International Journal of the History of Sport* 33 (3), 306–324.
- Webb, T. 2016b. Referees and the media: a difficult relationship but an unavoidable necessity. *Soccer and Society*, 1–17. Viitattu 6.7.2016
<http://dx.doi.org/10.1080/14660970.2015.1133414>
- Weinberg, R. S. & Richardson, P. A. 1990. *Psychology of officiating*. Champaign, Illinois: Leisure Press.

Witty, J. R. 1960a. The history of refereeing. Teoksessa A. Fabian & G. Green (toim.) Association football, volume 1. Lontoo: the caxton publishing company, 180–184.

Witty, J. R. 1960b. Referee and linesman. Teoksessa A. Fabian & G. Green (toim.) Association football, volume 1. Lontoo: the caxton publishing company, 185–196.

Wolfson, S. & Neave, N. 2007. Coping Under Pressure: Cognitive Strategies for Maintaining Confidence Among Soccer Referees. *Journal of Sport Behaviour* 30 (2), 232–247.

Wylleman, P. & Lavallee, D. 2004. A Developmental Perspective on Transitions Faced by Athletes. Teoksessa M. R. Weiss (toim.) *Developmental Sport and Exercise Psychology: A Lifespan Perspective*. Morgantown: Fitness information technology, 503–524.

Wylleman, P. & Reints, A. 2010. A lifespan perspective on the career of talented and elite athletes: Perspectives on high-intensity sports. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports* 20 (2), 88–94.

LIITTEET

LIITE 1

Haastattelukutsu erotuomareille

Hyvä jalkapalloerotuomari!

Olen liikunnan yhteiskuntatieteiden opiskelija Jyväskylän yliopistosta ja teen pro gradu -tutkimusta jalkapalloerotuomareiden urapoluista. Tutkielman tavoitteena on saada tietoa jalkapalloerotuomareiden urasta, uran muotoutumisesta sekä urakehitykseen vaikuttavista tekijöistä. Tutkimuksen avulla pyrin selvittämään erotuomareiden uralla etenemisen mahdollisuuksia, ja sitä miten erotuomareiden uraa voitaisiin kehittää.

Etsin tutkimukseeni haastateltavaksi kansainvälisellä tasolla toimivia tai jo uransa päättäneitä kansainvälisellä tasolla toimineita erotuomareita. Tutkimus tehdään henkilökohtaisella haastattelulla, joka on mahdollista toteuttaa haastateltavan itse valitsemassa paikassa. Haastattelu kestää noin 1–1,5 tuntia. Haastattelut on tarkoitus tehdä tämän kesän aikana. Haastattelut äänitetään analyysiä varten.

Tutkimusaineistoa käsitellään ja se taltioidaan hyvää tutkimuseettistä tapaa noudattaen. Haastateltavien henkilöllisyys tulee säilymään anonyyminä koko tutkimuksen ajan. Haastattelumateriaalia käytetään vain tätä tutkimusta varten, ja kaikkia haastatteluissa kerrottuja asioita käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Mikäli olet halukas lähtemään mukaan tutkimukseen, niin sovitaan sinulle sopiva haastattelu-aika!

Ystävällisin terveisin

Minna Palosaari

LIITE 2

Haastattelurunko erotuomareille

Taustatiedot

- Kertoisitko hieman itsestäsi? (ikä, ammatti, koulutus)
- Kertoisitko omasta urheilutaustasi (oletko itse pelannut jalkapalloa, millä tasolla olet pelannut)
- Mitä pelejä tuomaroit täällä hetkellä?

Yksilöllinen urahistoria

- Kuinka vanha olit, kun aloitit erotuomariurasi?
- Mikä sai sinut lähtemään erotuomarin uralle? (Onko ollut henkilöitä, jotka vaikuttaneet erotuomariksi hakeutumiseen)
- Kuinka kauan olet toiminut erotuomarina?
- Miksi teet jalkapalloerotuomarin työtä?
- Millainen on ollut polkusi kansainväliseksi erotuomariksi ja mitä vaiheita siihen on sisältynyt?
- Mikä rooli tuomaroinnilla on elämässäsi?
- Oletko koskaan harkinnut tuomariuran lopettamista? (Jos harkinnut, mistä syystä, miksi päätiti jatkaa)

Muutokset ja käännekohdat uralla

- Mitkä tapahtumat tai tilanteet ovat olleet merkityksellisimpiä urallasi?
- Mikä on mahdollistanut tuomariuran omalla kohdallasi?
- Millaisia valintoja tai kompromisseja olet joutunut tuomariurasi aikana tekemään?
- Mitä vaikeuksia olet kohdannut urallasi?
- Mitä onnistumisia olet kohdannut urallasi?
- Millaisena koet perheen merkityksen urallesi? (haitat/edut)

Erotuomarina kehittyminen

- Mitä olet tehnyt/mitäsinun on täytynyt tehdä edetäksesi korkeammalle tasolle?
- Kuinka monta tuntia päivässä käytät erotuomaritoimintaan?

- Mitä teet parantaaksesi osaamistasi erotuomarina?
- Onko sinulla ollut joitain mentoreita, jotka ovat auttaneet etenemään tuomarin urallasi?
- Millainen rooli tarkkailijoilla on ollut urasi kehitykselle?
- Vaikuttaako tarkkailijoiden rooli omaan suoritukseesi?

Tulevaisuus/ tuomariuran päättyminen

- Miltä tulevaisuutesi erotuomarina näyttää?
- Mitkä on tavoitteesi erotuomarina?
- Mitä on odotettavissa erotuomariuran jälkeen?
- Haluaisitko uran jälkeen jatkaa toimintaa jalkapallon parissa?

Yleistä erotuomaritoiminnasta

- Millaista on tuomarointi Suomessa ja millaista kansainvälisillä kentillä?
- Mitä mieltä olet Suomen tuomarijärjestelmästä?
- Tukeeko palloliitto mielestäsi hyvin erotuomareiden uran/taitojen kehittymistä?
- Mitä ja miten palloliitto voisi tässä parantaa?
- Mitä tuomariuralla menestyminen edellyttää?
- Mitkä ominaisuudet/taidot ovat välttämättömiä korkeammalle tasolle siirtymiseksi?
- Mitkä pitäisi olla ylennyskriteerit korkeammalle tasolle?
- Mitkä ovat edellytykset FIFA:n listalle pääsemiseksi?
- Miten odotat/toivot erotuomaritoiminnan kehittyvän tulevaisuudessa?
- Voidaanko tuomarointia pitää mielestäsi Suomessa ammattina? (jos ei, pitäisikö olla)
- Milloin toiminta muuttui ammattimaiseksi?